MALMÖ FORNMINNESFÖRENING 1955

MALMÖ FORNMINNESFÖRENING

ÅRSSKRIFT 1955

TJUGOTREDJE ÅRGÅNGEN

INNEHÅLL:

Malmö Fornminnesförenings verksamhet 1954 5

Ole Jørgen Rawerts akvarell med motiv från Malmö Stortorg. Färgplansch med text 6

Stadsstyrelse och domstolsväsende i Malmö. En historisk översikt av borgmästaren Th. Munck af Rosenschöld 7

Gleerupska skulpturerna och Lauritz Hattemagers bomärke. Av konstnär Einar Bager 37

Från 1500-talets bardskärer till den siste stadskirurgen i Malmö. Av med. doktor Otto Gröné 50

"Vattenkonstmästaren" Andreas Leikardt och några 1700-tals fästningsplaner över Malmö. Av stadsarkivarien Leif Ljungberg .. 87

Malmö—Genarps järnväg. Av skriftställaren Helge Andersson 97

Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1954. Meddelande från Malmö museum av 1:e intendenten, greve Sten Kalling .. 112

Flensburgska gården donerad till Malmö museum 119

Anteckningar till en Malmöbibliografi för år 1954. Av stadsbibliotekarien Ingeborg Heintze 120

Förteckning över Malmö Fornminnesförenings medlemmar, febr. 1955, styrelse m. m. 139

Annonser ..... I—XVI

Redaktionskommitté:
Styrelsen för Malmö Fornminnesförening

Redaktör:
Leif Ljungberg
Stadsarkivet, Kyrkogatan 6, Malmö.

Författarna äro ensamma ansvariga för sina uppsatsers innehåll.

Bilden å omslaget är en av konstnär Einar Bager utförd ritning av stenlejonet på Gleerupska gården vid Adelgatan.

MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGS VERKSAMHET 1954.

Den 26 februari ägde föreningens ordinarie vårsammanträde rum på Malmö museum, varvid professor Jerker Rosén, Uppsala, höll föredrag över ämnet "Skånes övergång från Danmark till Sverige".

Vårutfärden ägde traditionsenligt rum Kristi Himmelsfärdsdag, den 27 maj, denna gång till Landskrona och trakten däromkring, varvid föreningens ordförande fungerade som färdledare. I Landskrona visades Sofia Albertina kyrka av pastor Gösta Andersson, och museiintendent Harald Nilsson vandrade sedan runt med deltagarna och demonstrerade 1700-talsbebyggelsen och Citadellet. I bussar och bilar ställdes färden via Karlslund, där kaffe intogs, till Säbyholm, vars historia inspektor D. Blidfors redogjorde för. Nästa anhalt var Hildesborg, där generalskan Margit Lundström tog emot och visade både utan och innan, och där även park och utsikter beundrades. Över den vackra västkustvägen gick färden till Bälteberga anrika gods, där ryttmästare och fru Claes Kinck bjödo på förfriskningar. Med stort intresse besågs stället; inte minst gladdes deltagarna över vår Malmömålares, Christian Gernandt, väggmålningar i salongerna. Sireköpinge kyrka och gods, det senare med minnen från Martina v. Schwerins och Esaias Tegnérs dagar, besöktes också. En trevlig middag på Strandpaviljongen i Landskrona avslutade dagen.

Även hösten bjöd på en utfärd — en eftermiddagstur den 25 september — i bussar och bilar till Burlöv och Alnarp. Färden ställdes först till Burlövs gamla kyrka och prästgård, den senare Bara härads hembygdsgård. Kyrkoherden Åke Rasmusson gav deltagarna en skildring av templets historia och visade sedan runt i hembygdsmuseet. På Alnarp drack man kaffe, varefter ämnesläraren Linus Ekbrant orienterade om slottets och institutionens historia. Sedan följde en timslång vandring med herr Ekbrant som ciceron genom park och trädgårdar, vilka prunkade i höstens vackraste färger.

Den 27 oktober hade Malmö fornminnesförening inviterat föreningen Det gamla Lund till besök i Malmö. Gästerna samlades i Rosenvingeska huset, där konstnär Einar Bager redogjorde för husets historia och restaureringsarbetet. Efter demonstrationen av Rosenvingeska huset samlades gäster och värdar till Skovgaardssalen på Malmö museum, där professor Lauritz Weibull, Lund, föreläste över ämnet "Skånemarknaden".

Föreningen har med intresse följt Kulturbyggnadskommitténs arbete. Kommittén, vari föreningens vice ordförande varit den drivande kraften, har under året slutfört den inventering av kulturbyggnader, vilka uppförts före tiden omkr. 1850. En utredning härom har den 21 juni överlämnats till stadsfullmäktige.

Årsskriften utkom den 4 juni; liksom tidigare har den tryckts å Lundgrens söners boktryckeri, vilket även detta år beviljat rabatt å tryckningskostnaderna. Bidrag till tryckningskostnaderna för Einar Bagers artikel betitlad "Nya staden" och "Gamla staden" i 1954 års skrift har erhållits ur Jur. d:r Ebbe Kocks stiftelse.

Medlemsantalet har under året utgjort 4 hedersledamöter, 12 ständiga och från årsavgift befriade och 562 betalande eller tillsammans 578, vilket utgör en ökning med 15.

Av kassaförvaltarens redogörelse för föreningens inkomster och utgifter framgår, att behållningen den 31 december utgjorde:

Svenska statens 3 % obligationslån av den 1/2 1946	5.000: —	
Premieobligation av år 1943 serie 1298, obl. n:r 667	50: —	5.050: —
23 aktier i ASEA	2.820: —	
35 „ „ Sv. Sockerfabriks AB	2.730: —	5.550: —
Berghska Fonden:		
Innestående i Malmö Sparbank		1.200: 97
Leif Ljungbergs fond:		
Innestående i Sparbanken Bikupan		1.372: 41
Innestående i Sparbanken Bikupan		7.625: 44
„ å Postgiro		39: 17
Kontant i kassan		3: 38
	Summa kronor	20.841:37

Ole Jørgen Rawert (1786—1851) hör till de mera vittberesta danskarna under diligensens tidsålder. Med kungligt understöd hade han besökt åtskilliga av Europas länder, vanligen för att göra sig bekant med industriella förhållanden. Redan som ung hade han inträtt i Kommercekollegii tjänst, hugnades 1823 med assessors titel och blev så småningom tullförvaltare i Köpenhamn och "Fabriksinspektør" under nämnda kollegium. År 1826 företog han en resa genom Skåne, Småland och Västergötland till Göteborg, under vilken resa han även flitigt nyttjade sina målarpenslar. Ett stort antal akvareller från denna resa förvaras numera på Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn; tyvärr förekommer endast en målning från Malmö — den här återgivna "En del af Torvet i Malmö den 5 Aug. 1826".

Visserligen är nordöstra hörnet av Stortorget ofta återgivet, men denna målning är ganska säkert den äldsta bild, som kan uppletas av detta stadens centrum. De "zirliga lindar", vilka på generalguvernören Otto Vellingks påbud 1697 planterades kring torgets alla sidor utgjorde en turistattraktion allt från Linnés dagar och fram till 1870, när de sista försvunno. Residenset med sin fritrappa skymta bakom lindarna; 1730—1830 hade huset denna skepnad. Rådhuset hade byggts om i nyklassisk stil 1812—13 av hovkonduktören Anders Sundström. Portalen i empir från 1820 på hörnet av Berghska huset kunna vi svagt ana. S:t Petri kyrktorn hade redan hunnit få ett par decenniers patina på sin kupiga hätta.

L. Lj.

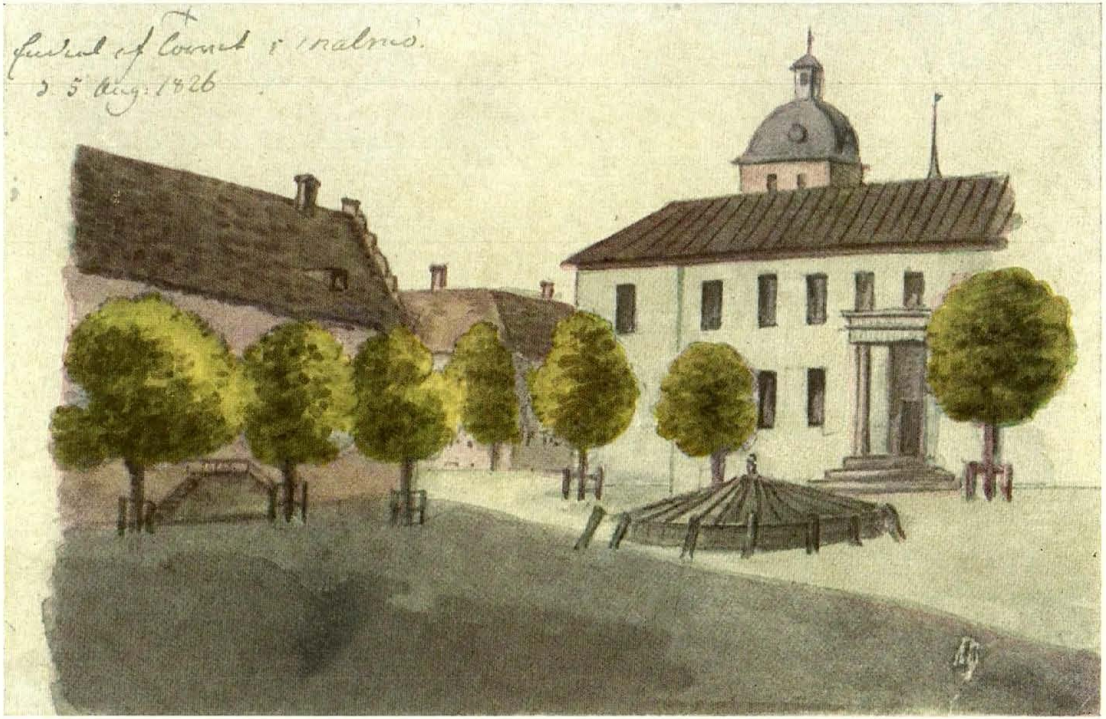
Entrance of Convent r. Malmö.
d. 5 Aug. 1826

STADSSTYRELSE OCH DOMSTOLSVÄSENDE I MALMÖ.

En historisk översikt.

Av *Th. Munck af Rosenschöld*

Stadsstyrelsen under danska tiden.

När Malmö blev stad har man som bekant ej kunnat fastställa; man anser sig emellertid vara säker på att samhället hade denna ställning 1275. Då måste ha funnits något slag av styrelse i staden. Om denna äldsta stadsstyrelse har man dock icke några direkta uppgifter, men man kan på grundval av vad som är känt om andra danska städer göra vissa antaganden.

En stadsbildning innebar under medeltiden en utbrytning ur bondesamhället. Det anses, att de danska städerna i allmänhet vuxit upp på mark, som tillhört Konungen. Man har häri sett rättsgrunden till att Konungen redan tidigt — i Lund, Helsingborg och Lomma redan på 1080-talet — kunde uppta en tomtskatt i städerna, vilken kallades midsommargäld.

Uppkomsten av en stad förutsatte, att staden fick en särskild rättskrets, *birk*, vidare att stadsrätten blev gällande inom detta område och slutligen att staden fick sin styrelse och domstol.

I vad mån de äldre danska städernas stadsförfattning grundar sig på en spontan sedvanerättsbildning — influerad av sydligare förebilder — eller ingripande från kungamakten kan vara svårt att utreda. Så långt tillbaka, som källorna lämna upplysning, har emellertid i de danska städerna funnits en kunglig ämbetsman — från senare hälften av 1200-

talet kallad *fogde* — som representerat den kungliga myndigheten. Han uppbar skatt och tull, höll hand över rättsskipningen, var exekutiv myndighet, hade uppsikt över torghandel och marknad m. m.

När Malmö under 1200-talet började växa upp som ett fiskläge på strandremsan mellan havet och Rörsjön med angränsande sankmark, stod redan Skanör och Falsterbo i sitt flor. Där hade danske Konungen sina fogdar och kanske redan då särskilda uppbördsmän. Tullen, som erlades av de utländska köpmännen, och de avgifter, som avkrävdes fiskare, vagnmän och andra näringsidkare, utgjorde en betydande inkomstkälla för kronan. Utan tvivel såg Konungen till, att näringsidkarna ej undslapp sina avgifter till kronan genom att etablera sig utom räckhåll för fogdarna. Man kan därför säkerligen utgå ifrån att det ej dröjde länge efter det nya fisklägets uppkomst, förrän en kunglig fogde uppträdde på platsen, måhända till en början endast under fiskesäsongen. Med hänsyn till kronans fiskaliska intressen i det nya samhället, har det måhända varit ett önskemål från Konungens sida att åvägabringa den mera ändamålsenliga organisation för ett sådant samhälle, som ställningen av köpstad erbjudit.

Förutom Konungens fogde eller rätt och slätt fogden, som han då kallades, nämnes från slutet av 1300-talet även en *underfogde* i Malmö. Ännu 1475 har ett dokument utfärdats av Konungens fogde, underfogden och några medlemmar av rådet. Två år senare möter man för första gången i Malmö titeln *byfogde* (by=stad), vilken har ansetts vara synonym med "Konungens fogde".

Vid sidan av fogden kan man i Danmark från senare hälften av 1200-talet spåra ytterligare ett organ för stadsstyrelsen, nämligen *rådet*. Detta hade uppstått efter tyskt mönster och utvecklade sig till ett organ för den kommunala självstyrelsen. I samband med att städernas privilegier förnyades — i anledning av regentskifte eller eljest — fingo råden sin stadsfästelse. Råden övertogo en del av de funktioner, som ålegat fogdarna, och även en del nytillkomna uppgifter, som blevo en följd av städernas utveckling.

När rådet uppkommit i Malmö är icke känt. Det nämnes

Magnus Erikssons sigill. Efter H. Fleetwood: Svenska medeltida kungasigill.

tidigast 1331, då en påvlig nuntie avfärdat ett sändebud till "consules" (rådmännen) i Malmö[1]). Vissa bestämmelser om rådet meddelas i stadens äldsta privilegier, utfärdade av Magnus Eriksson den 20 december 1353. Däri förlänade Konungen malmöborgarna de rättsregler och stadgar, som hans kära borgare i Lund[2]) erhållit, "nämligen först att övriga rådmän, när någon av Malmö stads nuvarande eller blivande rådmän avlider, framdeles skola hava full myndighet att i hans ställe insätta en annan i sitt råd. Vidare att rådmännen fritt i Vår förenämnda stad skola reglera alla hantverk, nämligen bagares, skomakares, garvares, skräddares och alla övriga". Vidare bestämdes, att utskylden skulle uppbäras av två av rådmännen och lika många förståndiga män och borgare jämte fogden.

Bestämmelsen om rådets självkomplettering fullständigades genom privilegierna 1415 till att även avse det fall "när någon

[1]) Enligt Lennart Tomner.

[2]) Rådmän i Lund nämnas första gången 1303.

av rådet i Malmö från dem far". Till rådman valdes man för livstid. Uppenbart är att dessa bestämmelser måste ha givit rådet en betydande maktställning.

Rådmännens antal torde under tidernas lopp ha växlat. Mot slutet av medeltiden synes det ha varit sex.

Ursprungligen funnos inga bestämmelser, som inskränkte borgarnas valbarhet till rådmän. År 1422 förordnade emellertid Erik av Pommern — närmast med avseende å städerna på Själland — att "ämbetsmän", d. v. s. hantverkare, icke fingo utses till borgmästare eller rådmän. I följd av detta stadgande, som blev normgivande även för Skåne, kommo dessa befattningar att förbehållas handelsmännen. Man kan från denna tid spåra tendenser till en rådsaristokrati, där släktskapsförbindelserna spelade en betydande roll.

Borgmästare i Malmö nämnas första gången i Valdemar Atterdags privilegier 1360: "Vi tage Våre käre borgmästare, rådmän och bymän i Malmöge under Vår besynnerliga fred och värn," säger Konungen i inledningen till privilegierna. Man kan utgå ifrån, att borgmästarna då voro två, som vanligt var i Danmark på den tiden, och att de utsågos för livstid. Några bestämmelser om hur borgmästarna skulle utses äro ej kända, men det har antagits, att icke endast rådet utan även borgerskapet i gemen hade inflytande på valet. En förordning av 1422 förbjöd nämligen borgarna att avsätta borgmästare med mindre de kunde visa, att det var till rikets och stadens bästa. Från 1440-talet blir det regel, att Konungen stadfäster borgmästareval genom utnämning.

Enligt Magnus Erikssons stadslag skulle i Sverige hälften av rådets medlemmar vara tyska. Till denna bestämmelse (upphävd 1471) fanns i Danmark ingen motsvarighet. I Konung Hans handfästning 1483 föreskrevs, att främlingar ej fingo vara borgmästare, rådmän, tullnärer, kämnärer, byskrivare eller byfogdar. I praxis har det varit möjligt för utrikes födda, t. ex. Jörgen Kock, att bli medlemmar av rådet. Förmodligen ha utlänningar, som vunnit burskap, i förevarande hänseende ansetts jämställda med danskar.

Konung Hans stadsrätt för Malmö 1487 innehåller bestäm-

melser om vissa ämbetsbrott av rådets medlemmar, såsom att man för penningar säger vrångt för rätt eller att man uppenbarar rådets hemliga ärenden Konungen, staden eller rådet till skada. Här stadgas också bötesstraff för den, som "överlöpte" fogden, borgmästare eller rådman med vred hug eller okvädinsord; tillfogade han dem sår, fick han gälda sitt brott med halsen.

Borgmästare och råd hade visserligen icke under medeltiden någon fast lön utan måste leva av sina borgerliga näringsfång, men de hade dock vissa förmåner. Enligt stadsrätten 1487 voro de sålunda befriade från skatt, och de åtnjöto inkomsten av utskänkningen i stadskällaren. Dessutom erhöllo borgmästare och råd vissa sportler, däribland accis på importerat öl och vin. Den behållna inkomsten, som inflöt i rådets enskilda kassa, delades mellan rådets medlemmar, därvid borgmästare erhöll dubbel lott mot rådman. En av borgmästarna hade i uppdrag att föra räkenskaperna och åtnjöt härför ett mindre arvode. Utöver nämnda förmåner hade borgmästare och råd brukningsrätt till vissa jordområden (från 1500-talet "Rådmansvången") samt ensamrätt till fisket i staden omgivande gravar och sjöar.

I början av 1400-talet nämnes första gången en *byskrivare* i Malmö. Registrum ville Malmöyghe — en av stadsarkivets främsta klenoder — vittnar ännu om hans verksamhet.

Såsom ett ytterligare administrativt organ kan nämnas bytinget — varom mera nedan — vilket i viss mån torde ha fungerat såsom ett slags allmän rådstuga.

Under *1500-talet* inföll som bekant en storhetstid för Malmö. Stadens folkmängd ökade ansenligt, och skall enligt vissa beräkningar ha uppgått till omkring 6.000 personer. Mäktiga borgmästare, särskilt Hans Mikkelsen och Jörgen Kock, spelade en betydande roll i rikspolitiken. I början av seklet hade staden en gynnare i Christian II, ehuru hans krig blevo dyrbara för borgerskapet. Han utfärdade förbud mot all lanthandel, vilket naturligen i hög grad gynnade städerna. År 1521 förordnade han om stadsstyrelsen i Malmö. Fogden

Christian II. Målning från 1600-talets början av Peiter Hartman. Malmö rådhus.

avlöstes av en "skultus"[3]), som skulle företräda Konungen och vara förman för borgmästare och råd. I staden skulle finnas fyra borgmästare och tolv rådmän, vilka borde väljas bland köpmännen av ett borgarutskott, som av skultus utsågs bland de mest ansedda köpmännen.

Till skultus förordnade Konungen Hans Mikkelsen. Dennes upphöjelse blev av kort varaktighet, ty när Christian II störtades 1523, följde Mikkelsen Konungen i landsflykt. Det

[3]) Ordet är enl. E. Hellquist besläktat med tyska *Schultze* och *Schultheiss* (forntyska *schultheizzo*), fogde, domare, och de i äldre svenska förekommande benämningarna *skultis*, sakförare (vid krigsrätt), och *skult*, underfogde, exekutionsbetjänt.

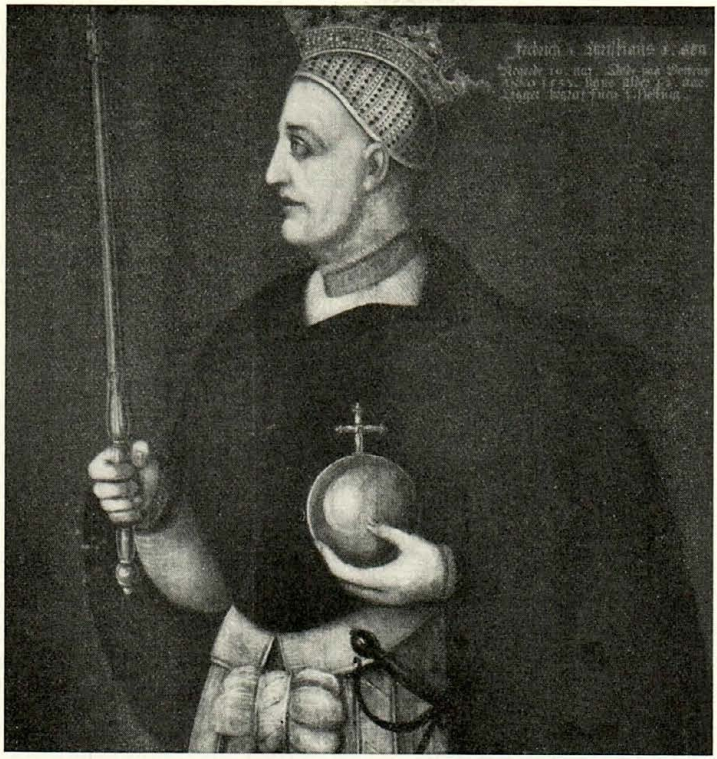

Fredrik I. Målning från 1600-talets början av Peiter Hartman. Malmö rådhus.

är oklart, i vad mån i övrigt Christian II:s nyorganisation, som torde ha varit inspirerad av Mikkelsen, hunnit träda i tillämpning, innan alla Christians författningar upphävdes genom Fredrik I:s handfästning och offentligen uppbrändes på Viborgs landsting. Efter 1523 bestod byfogdeämbetet såsom förut. Den allmänna kontroll över stadsstyrelsen, som ursprungligen åvilat fogden, hade emellertid numera övergått till Konungens länsman å Malmöhus. Byfogdens ställning var nu icke mera framskjuten än att Oluff Pedersen — sedermera borgmästare — i början av 1500-talet övergick från att vara byfogde till att bli rådman. Därefter blev ett sådant avancemang ingalunda ovanligt.

Av längre giltighet än Christian II:s reform blevo de bestämmelser om borgmästare och råd, som utfärdades 1526 av Fredrik I (motsvarande stadgades för Köpenhamn). På det att all tunga icke skulle vila på de två borgmästarna och på rådmännen i staden till förfång för deras bärgning och näring, förunnade Konungen, att i staden skulle i evig tid vara fyra borgmästare och tolv rådmän[4]), vilka borgmästare skulle utkoras av stadens meniga borgare och därefter med det allra första svärja Konungen sin borgmästared. Reformen måste ses mot bakgrunden av stadens tillväxt och rådsmedlemmarnas näringsutövning. Det har emellertid ansetts, att även politiska beräkningar från Konungens sida legat bakom hans åtgärd att utöka rådet och hans underlåtenhet att förbehålla sig varje slag av stadfästelse å borgmästarevalet. Efter grevefejdens slut (1536) förlorade staden sin särställning i sistnämnda hänseende.

Från 1500-talet finnas utförligare upplysningar om stadens ekonomiska förvaltning. En av rådets medlemmar hade i uppdrag att handhava stadens penningmedel och föra dess räkenskaper. Han kallades *kämnär* (camerarius) och valdes för tre år. Sysslan var till en början icke förenad med någon särskild ersättning; senare fastställdes ett mindre arvode. Kämnärsbefattningen var en ansvarsfylld tjänst, vilken omfattade bl. a. skatteuppbörden. För detta ändamål var staden indelad i fyra fjärdingar, vilka förestods av fjärdingsmän, senare i tio rotar under rotemästare. Dessa förtroendeuppdrag voro mycket litet eftertraktade. Man kunde f. ö. friköpa sig från dem, och dessa friskillingar blevo en av stadens bästa inkomstkällor. Bland borgerskapet uppstod emellertid missnöje med rådets skötsel av stadens ekonomi. År 1589 förordnades, att till kämnär skulle utses, icke en rådman utan någon av det meniga borgerskapet, som alltid kunde vara tillstädes i staden och ej behövde resa vida omkring för sin näring och bärgning. Redan efter några år skedde en återgång till det gamla, men rådet syntes nu ha tröttnat på kämnärsgöromålen, ty 1610 blevo dessa på nytt överflyttade till borgerskapet.

[4]) Detta antal synes i praktiken icke ha uppehållits, utan antalet rådmän har varierat.

Nu utsågos emellertid två kämnärer, som fingo dela det blygsamma arvodet. Efter utfärdandet av Christian IV:s recess 1643, vilken innehöll vissa bestämmelser angående städernas räkenskapsväsende, fungerade kämnärerna i regel under tvåårsperioder.

Den årliga revisionen av kämnärsräkenskaperna tillgick så, att dessa, efter förutgången kungörelse i kyrkan, framlades för borgerskapet på rådhuset. Det blev då en festdag för staden, där räkenskapsgranskningen i regel ej blev någon huvudsak.

Bland kommunala befattningshavare utanför rådet är *byskrivaren* redan nämnd. Han måste vara en person med boklig bildning. Ej sällan avancerade han till rådman och stundom till borgmästare. *Stadshauptmannen* hade befälet över borgarebeväpningen — en viktig befattning i ofredstider. För vården av stadens artilleri och vapenförråd fanns anställd en särskild "*bösseskytt*". Han skulle dessutom driva krutmöllan och årligen leverera vissa kvantiteter krut. Skötseln av fästningsvallarna ankom på en "*voldmester*". Den omedelbara uppsikten över nattvakterna utövades av en *vaktmästare*. Nattvaktsbestyret var till en början en medborgerlig skyldighet, som skulle fullgöras i tur och ordning men som man kunde friköpa sig från. År 1589 övergick man till att anställa fast avlönade nattvakter. Hela nattvaktsväsendet stod under inseende av en rådman. Av våra nutida tekniska verk fanns endast vattenverket, som daterar sig från slutet av 1580-talet. Från en uppdämning i Korrebäcken, "Kilden", leddes vattnet i urholkade trästockar till en cistern på Stortorget, kallad "vattenkonsten" eller "konsten", varifrån ett nät av liknande trärännor förde det vidare ut till gårdarna i staden. Denna för sin tid förnämliga anläggning förestods av "*rende- eller vandmesteren*". Slutligen kan nämnas *bysvennerna*, närmast att jämföra med vår tids stadstjänare. Alla dessa befattningshavare tillsattes av rådet.

Under den del av 1600-talet, som inföll under danska tiden, inträffade ingen mera genomgripande ändring i den kommunala styrelsen. Christian IV utfärdade emellertid 1619 en förordning, som innehöll en del för städerna nog så bety-

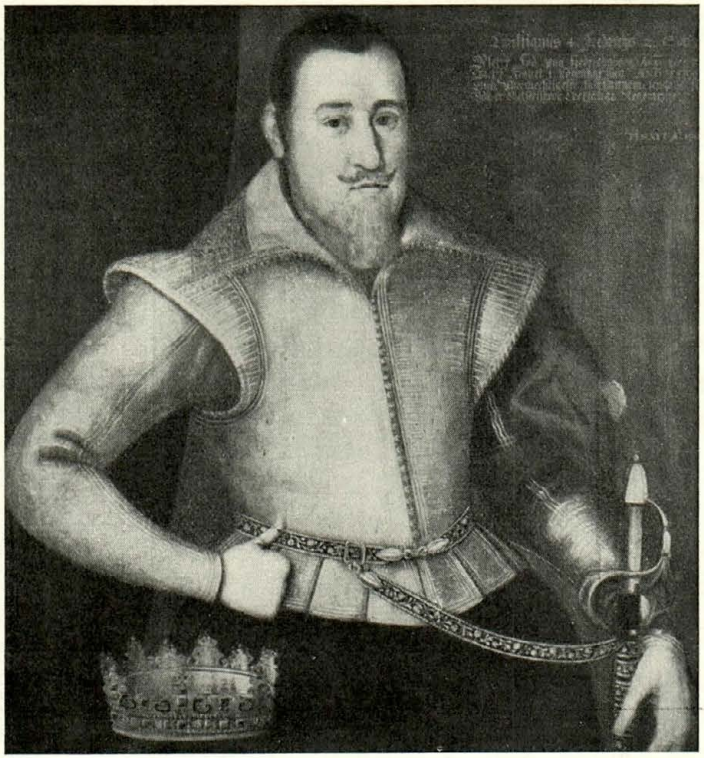

Christian IV. Målning av okänd konstnär. Malmö rådhus.

delsefulla bestämmelser. Den allmänna tendensen i förordningen synes ha varit att begränsa den stora makt, som var koncentrerad hos borgmästare och råd. Länsmännens skyldighet att öva tillsyn över uttaxeringen och stadsräkenskaperna inskärptes. I revisionen av räkenskaperna skulle deltaga såväl länsmannen som representanter för rådet och borgerskapet. Taxeringen skulle ankomma på tio *taxereborgare*, och klagomål över taxeringen kunde anföras hos en nämnd, bestående av länsmannen och representanter för rådet. I fråga om rådets organisation föreskrevs, att varje borgmästartjänst skulle innehas ett år i sänder och att dessa tjänster skulle cirkulera bland rådets medlemmar. Länsmannen skulle

vara närvarande vid rådmansval, vilken bestämmelse ledde till att rådmännen ofta kommo att utnämnas av länsmannen eller av Konungen själv. Förordningen av 1619 stadgade vidare, att i stad skulle finnas två *överförmyndare* och att köpmännen skulle utse en *överköpman*, som hade att tillsammans med två av respektive parter valda köpmän fungera som förlikningskommission i handelstvister[5]). Slutligen kan nämnas, att författningen även reglerade *translator publicus-institutionen*.

Ehuru begränsningen av borgmästarnas mandattid stannade på papperet, innebar förordningen otvivelaktigt en utvidgning av statsmakten på rådets bekostnad.

I fråga om göromålens fördelning mellan de fyra borgmästarna skedde 1653 en uppdelning på det sättet, att varje borgmästare skulle ha tillsyn över 4 av stadens 16 skrån och i dem fungera som bisittare på skråmötena. 1657 bestämdes, att förste borgmästaren skulle ha uppsikt över kyrkan och vara dess patron, andre borgmästaren skulle ha tillsyn över hospitalet och de fattiga, tredje borgmästaren över latinskolan och fjärde borgmästaren över byggnadsväsendet och försvarsanordningarna, en uppdelning av göromålen, som för den moderna borgarrådsorganisationen i tankarna.

Domstolsväsendet under danska tiden.

Hur domstolsväsendet i det äldsta Malmö var ordnat är höljt i dunkel. Den primära domstolen i de danska städerna var bytinget. Det har dock uttalats förmodanden, att *fogden* på ett tidigt stadium haft en viss domsrätt. Särskilt ligger det nära till hands att antaga detta om en sådan fiske- och marknadsort som Malmö. En jämförelse med Skanör och Falsterbo kan vara av intresse. Enligt privilegier, som Valdemar II skulle ha utfärdat 1203, hade lybeckarna rätt att i dessa städer ha egen fogde, som skulle ha makt att döma över lybeckarna. Dråp och misshandel hörde dock under Konungens domsrätt. Denna utövades av Konungens fogde.

[5]) År 1658 remitterade rådhusrätten ett sjömål till överköpmannen och två sjöerfarna män för erhållande av utlåtande.

Ett flertal andra tyska städer skaffade sig liknande privilegier och skickade över egna fogdar till Skanör och Falsterbo.

Från en senare tid, 1329, föreligga upplysningar om ett tyskt gille i Malmö, vars ålderman enligt gillets stadgar avgjorde tvister mellan gillesmedlemmarna. Grövre brottmål samt tvister mellan danskar och tyskar måste dock rimligtvis ha hört under dansk jurisdiktion. Säkerligen har den dömande myndigheten i dylika fall utövats av fogden. Detta bestyrkes av en bestämmelse från ännu senare tid, 1446, där Kristoffer av Bayern i ett privilegiebrev för Malmö stadgar, att ingen skulle "sitta i vår *fogdebod* om hösten utom vår fogde eller vem han kallar av rådet för särskild saks skull". Fogdeboden var namnet på fogdens domstol, som fungerade under höstmarknaden[6]).

Senare förekom i Malmö en domstol, som kallades *toldboden*. Den bestod av byfogden med en eller flera bisittare, varav någon eller några tillhörde rådet. Toldboden fungerade under tiden den 15 augusti—9 oktober — alltså under marknadstiden. Toldboden fanns ännu i början av 1600-talet. Åtskilligt talar för att toldboden icke är någonting annat än en senare tids benämning på fogdeboden; fogden hade ju även hand om tulluppbörden och torde haft sin ämbetslokal i "toldboden", som ännu är den danska benämningen på tullhus.

Bytinget var för stadens birk, som omfattade stadens område och i havet sträckte sig till "andra reveln", motsvarigheten till häradstinget. Där dömde ursprungligen tingsmenigheten, alltså de tillstädsekomna borgarna, som därvid hade att konstatera, huruvida de strängt formbundna bevisprestanda fullgjorts. Dessa utgjordes främst av ed av parten själv och ett antal av honom utsedda "mededsmän". Om straff skulle ådömas, hade man icke några alternativ: lagen hade fixa påföljder för varje slag av brott. Verkställigheten ankom sedan på fogden.

Bytinget hölls, i varje fall under medeltiden, under öppen himmel, till en början på den gamla tingsplatsen vid Östergatan (nuv. Sydsv. Dagbladets tomt) och efter 1500-talets mitt

[6]) Även i Helsingör har funnits en fogdebod, som uppgives närmast ha haft karaktär av polisdomstol.

på det nyanlagda Stortorget. En fyrkant av stockar eller grova plankor, "tingsstockarna", utgjorde sittplats för de medverkande.

Med tiden erhöll fogden större inflytande på tingsförhandlingarna. Från 1500-talets början nämnes han såsom domare på tinget. Utvecklingen ledde till att mededsmännen ersattes av en nämnd, utsedd av tinget eller på annat sätt, så att kravet på opartiskhet tillgodosågs. Nämndemännen ("tingmännen", "stockemännen") hade till uppgift att på egen hand undersöka saken och på tinget avgiva en edlig utsaga om densamma. Denna utsaga hade samma betydelse för målets utgång, som de tidigare använda formella bevisen, och den uppfattades ursprungligen även som ett bevismedel. I realiteten verkade den emellertid som en dom, och den fortsatta utvecklingen ledde till att nämnden blev en del av domstolen.

Nämndemännens antal var i regel åtta. År 1590 stadgades, att de skulle vara tolv, vilken föreskrift dock endast kort tid lände till efterrättelse. Förutom nämndemännen fungerade en eller två rådmän, de s. k. *vedemesterne*, som fogdens bisittare. Tingets protokoll fördes av byskrivaren.

Rådets införande ledde till att en ny domstol — senare kallad rådstuvurätten eller *rådhusrätten* — uppstod. Här dömde borgmästare och råd med byskrivaren som protokollförare. Även byfogden kom så småningom att räknas såsom medlem av rätten. Genom en förordning 1636 förbjöds emellertid fogden att samtidigt vara borgmästare eller rådman och att över huvud tjänstgöra som bisittare i rådhusrätten, dock med undantag för det fall, att någon skulle dömas till döden.

Några bestämmelser angående vilka mål, som skulle handläggas av bytinget respektive rådhusrätten, äro på något undantag när icke kända. I praxis synes rådhusrätten övervägande ha handlagt civila mål. Vid bytinget förekom varjehanda brottmål, däri inbegripet förseelser mot skråförfattningar; här handlades även ärenden angående fast egendom, såsom försäljning och pantförskrivning, samt gavs "avkald" (kvitto) på arv. Domstolen fungerade i dessa ärenden såsom ett legalt organ för rättshandlingars bevittnande.

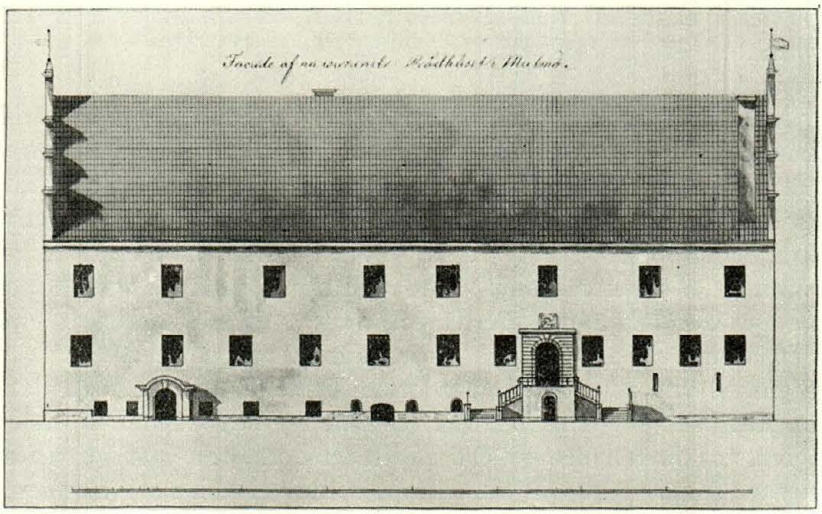

Det år 1546 uppförda rådhuset; efter en ritning från år 1809 i Riksarkivet.

Rådhusrättens sessioner höllos till en början på det gamla rådhuset, beläget på nuvarande riksbankstomten och känt sedan 1400-talets mitt. Från 1530-talet till nuvarande rådhusets tillkomst 1546 tjänstgjorde det gamla Helgeandsklostret som rådhus. Enligt Isbergs "Handbok" uppfördes samtidigt med nuvarande rådhuset på östra delen av rådhustomten ett korsvirkeshus, där borgmästare och råd höllo sina offentliga sammankomster och dit även bytinget vid dåligt väder förlade sina sammanträden. 1599 tillbyggdes rådhuset längs Kompanigatan med en flygel, som inrymde sessionssal för rådhusrätten[7]).

Under 1500-talets förra del kan en tydlig instansordning mellan bytinget och rådhusrätten iakttagas. Från bytinget vädjades till rådhusrätten. Hinder synes dock icke ha förelegat att anhängiggöra ett mål direkt vid rådhusrätten. Enligt den vanliga instansordningen skulle man från rådhusrätten haft att klaga hos landstinget. Genom Valdemar Atterdags

[7]) Malmö rådhus torde vara Sveriges äldsta, alltjämt för sitt ändamål nyttjade domstolsbyggnad.

privilegier 1360 hade emellertid Malmö erhållit s. k. landstingsrätt, d. v. s. befogenhet för stadens invånare att från rådets domar vädja direkt till Konungens rättarting. Efter 1586 var det endast Köpenhamn, Malmö och Ribe, som hade denna rätt.

Stadsstyrelsen under svenska tiden.

Året 1658 innebar för Malmöborgarna en oerhörd omvälvning, i det att staden införlivades med Sverige. Genom fredsbestämmelserna 1658 och 1660 hade de skånska landskapen erhållit stadfästelse på sin "vanliga rätt, lag och gamla privilegier och friheter", såvida de icke strede mot Sveriges grundlagar. På svensk sida påbörjades emellertid ett systematiskt om än försiktigt försvenskningsarbete. I Malmö sammanträdde en regeringskommission med representanter för de tre högre stånden. Resultatet av förhandlingarna blev den s. k. Malmö recess 1662. I denna bestämdes, att de skånska städerna skulle bli representerade i svenska riksdagen. I fråga om försvenskningen kom man ej stort längre än att svensk lag skulle följas i de — säkerligen sällsynta — fall, då danska lagbestämmelser ej funnos att tillgå. Recessen stadfästes av regeringen.

Genom freden i Lund 1679 bekräftades de tidigare bestämmelserna om att Skånelands invånare skulle bibehållas vid sina gamla lagar och privilegier. Detta hindrade ej att försvenskningsarbetet fortsatte. År 1681 förmådde biskopen Canutus Hahn prästerskapet att anhålla om svensk gudstjänstordning och undervisning. Samma år kallade generalguvernören Rutger von Ascheberg representanter för städerna till möte i Malmö, där de förmåddes att skriftligen anhålla om införande av svensk rätt. Följande år biföll Konungen i nåder denna anhållan. Därmed var försvenskningen ett faktum.

Omedelbart efter Roskildefreden hade tillsatts en särskild ämbetsman med titeln *burggreve* för att å regeringens vägnar öva uppsikt över stadsförvaltningen i Malmö. Burggreven var såsom Konungens ombudsman magistratens förman. Han

avlönades av statsmedel. Burggreveämbetet upphörde 1677. Under åren 1682—87 fungerade en *justitiepresident* med en ställning, likartad med burggrevens.

Redan 1678, medan kriget ännu pågick, vidtog riksrådet Johan Gyllenstierna de första åtgärderna för att bringa stadsförvaltningen i överensstämmelse med svenska förhållanden. Borgmästarnas antal minskades sålunda från fyra till två, en *justitieborgmästare* för rättsskipningen och en *politiborgmästare* för de administrativa göromålen. Denna anordning bestod ända till 1798. Vidare minskades rådmännens antal från åtta till sex. Denna reform beträffande rådets eller som man numera började säga, *magistratens* sammansättning genomfördes i mån av uppkomna ledigheter i ämbetena och stadfästes genom en av Carl XI i Kungsör 1680 utfärdad resolution.

År 1678 föreskrevs även, att vid inträffade ledigheter i magistraten "infödda svenskar, men icke danska eller skånska män skulle tillsättas". Rekryteringen av magistraten skedde dock fortfarande i huvudsak bland malmöbor. Under senare delen av 1600-talet blev det vanligt, att generalguvernören — stundom i anledning av Kungl. Maj:ts rekommendation — utfärdade fullmakt för viss person att vara extra rådman, vilket regelmässigt synes ha lett till att han vid uppkommande ledighet blev ordinarie rådman. Såsom exempel kan anföras ett fall från 1692, då Kungl. Maj:t hos generalguvernören rekommenderat handelsmannen Rasmus Kieldsen att vid förefallande lägenhet accommoderas med en rådmanstjänst till en hugnad i hans tillstundande ålderdom och för hans visade oförtrutenhet. Det förefaller här som om man betraktade rådmansutnämningen som ett medel att pensionera en förtjänt borgare. Det ligger onekligen nära till hands att förmoda, att i detta och andra liknande fall generalguvernören själv utverkat den kungliga rekommendationen.

Genom en Kungl. förordning 1693 reglerades borgmästare- och rådmansvalen. Det sägs däri, att Kungl. Maj:t dittills endast utfärdat fullmakt för justitieborgmästare under det att det stått magistraterna fritt att förena sig om övriga borgmästares tillsättande. Denna rättighet ville Kungl. Maj:t ej

betaga dem. Valet skulle ske av magistraten och borgerskapet gemensamt. Avseende skulle endast fästas vid duglighet. Valresultatet skulle delgivas landshövdingen. Vid borgmästaretillsättning hade landshövdingen att vidarebefordra förslaget — med eventuella erinringar — till Kungl. Maj:t, som utfärdade fullmakt. I fråga om rådmän tillkom det landshövdingen att utfärda fullmakt, när han icke mot den valde hade något särdeles jäv. Kungl. Maj:t förbehöll sig dock rätten att en eller annan, som vore Kungl. Maj:t för dess kapicitet bekant, "immediate" till borgmästareämbetet befordra.

Året efter det denna förordning sett dagen avtalades mellan magistraten och borgerskapet samt generalguvernören, att inga "expektansrådmän" vidare skulle tillsättas.

Enligt 1720 års regeringsform skulle tre personer uppsättas på förslag till borgmästaretjänst, varav Konungen utvalde och befullmäktigade den, som han funne skickligast — en ordning, som ännu består.

I mitten av 1700-talet (1749) var arbetsfördelningen inom magistraten följande. Borgmästarna jämte en av dem utsedd rådman fullgjorde vad på magistraten ankom i fråga om förvaltning av publika inrättningars kapital. Två rådmän bevistade slottsrättens, sjötull- och accisrättens[8]) ävensom kyrkorådets sammanträden och förrättade besiktningar av munderingsleveranser. Två andra rådmän omhänderhade boupptecknigar och arvskiften samt auktionsverket (en auktionskammare hade inrättats redan 1687). De återstående två rådmännen förrättade syner och besiktningar å offentliga byggnader, gårdsvärderingar och magasinsinventeringar samt upprättade de månatliga varutaxorna m. m. Förutom de ovannämnda göromålen hade de fyra yngsta rådmännen att förrätta alla brandsyner i staden.

När i det föregående talats om borgerskapet, har därmed avsetts de av stadens invånare, som vunnit *burskap*, d. v. s. av magistraten erhållit brev på sitt borgarskap och avlagt borgared. Dessa utgjorde en begränsad del av stadens invånare (i början av 1770-talet inemot 400 burskapsägande borgare

[8]) Angående dessa specialdomstolar, se nedan.

Stortorget med rådhuset 1857; i förgrunden synes "vattenkonsten". Teckning av Ludvig Messmann.

av cirka 2.400 invånare). Endast dessa borgare i trängre mening hade rätt att deltaga i allmän rådstuga, byting och andra medborgerliga förrättningar; bodbetjänter, gesäller, tjänstehjon och arbetskarlar, som det hette förr i tiden, hade således ej något inflytande på stadens angelägenheter, såvida de ej undantagsvis voro fastighetsägare.

I äldre tider synes rådet eller magistraten i många fall ej ha rådfört sig med samtliga borgare på allmän rådstuga utan endast med en trängre krets, betecknad såsom de förnämsta bland borgerskapet eller liknande. Vilka som tillhörde denna krets har förmodligen berott på vilka magistraten kallade till sammanträdena på rådhuset, när någon viktig fråga skulle avhandlas. Denna krets kan anses som en föregångare till en institution, som — i viss mån efter mönster från svenska städer — på 1700-talet erhöll en fastare organisation, nämligen *stadens äldste*. Borgerskapet var sedan gammalt delat i handlande och hantverkare, och vid sidan av dessa framträdde bryggarna såsom en särskild grupp. De tre grupperna benämndes "*societeter*". År 1719 utsåg magistraten tolv handelsmän, åtta hantverkare och fyra bryggare att vara stadens äldste. År 1726 erhöll denna institution en fastare form genom två av magistraten och "menige borgerskapet" antagna och av generalguvernören stadfästade författningar,

nämligen en förordning angående stadens äldste i Malmö och en instruktion för dem, vilka författningars upphovsman var justitieborgmästaren i staden Jöns Stobaeus. Stadens äldste skulle utses av magistraten efter förslag av respektive societeter, vilka förslag skulle upptaga dubbelt så många namn som antalet av dem, vilka skulle utses. Den som utsetts skulle avlägga en särskild ed. Han ägde avgå efter tre års tjänstgöring. De äldste hade "fullmakt å samtlige borgerskapets vägnar att rådslå samt göra och låta, uti allt vad staden och borgerskapet kan angå"; emellertid krävdes magistratens och i vissa fall generalguvernörens bifall för att de äldstes beslut skulle kunna verkställas. De hade således karaktären av ett rådgivande organ, ett slags remissinstans. Instruktionen förutsatte, att de äldste skulle samlas inför magistraten och erhålla del av dess propositioner och därefter, om ej tillfället och lägenheten medgåve, att ärendet genast behandlades i magistratens närvaro, draga sig tillbaka till enskild överläggning under ledning av sin "förman". Sammanträdena skulle hållas å rådhuset; det var de äldste vid vite förbjudet att å offentliga källare och krogar "några stadens ärenden företaga och ventilera". För beslutförhet fordrades, att 16 medlemmar voro närvarande. Med tiden blevo skriftliga remisser den normala formen för kommunikationen mellan magistraten och de äldste, vilka vid avfattandet av sina utlåtanden biträddes av stadsnotarien.

Vid borgmästare- och rådmansval hade stadens äldste att sammanträda med magistraten på rådhuset, efter att dessförinnan ha hört sina respektive societeter, och förrätta valet. Då det eljest gällde att utse kommunala tjänstemän, vilket fortfarande ankom på magistraten, hade de äldste förslagsrätt.

I övrigt omfattade de äldstes kompetens i stort sett hela kommunalförvaltningen och såtillvida även rättsskipningen, att vikarier för rådmän togos ur deras krets. Tolv av de äldsta utsågos till *skattningsmän* och verkställde, efter avlagd särskild ed, skattsättningen av stadens borgare. Åtta av dem reviderade årligen stadens räkenskaper, två hade inseende över stadens byggnader och våg, två övade tillsyn å stadens broar, vägar, kvarnar och vattenverk och två övervakade

tillsammans med stadskvartermästaren, att det gick rätt till vid de militära inkvarteringarna.

Beträffande de äldstes befogenhet stadgades den viktiga begränsningen, att inga extra ordinarie sammanskott eller utgifter fingo beviljas, förrän stadens äldste däröver hört sina borgare i de vederbörliga societeterna. Detta kom att innebära, att societeterna och icke stadens äldste fingo sista ordet i fråga om nya skatter. I denna borgerskapets rätt "att sig själv beskatta" låg givetvis en betydelsefull begränsning även av magistratens maktställning.

Genom en Kungl. resolution 1756 på ansökan av stadens riksdagsman, borgmästaren Anton Borg, stadfästes förordningen och instruktionen rörande stadens äldste, därvid dock i en av instruktionens paragrafer ordet "vem" utbyttes mot "vilka". År 1765 upphävde emellertid Kungl. Maj:t den gjorda ändringen, som utverkats "utan magistratens och borgerskapets vetskap och vilja". Man anar mycket intrigerande i frihetstidens välkända stil bakom dessa båda notiser.

Stadens äldste bibehöllo genom åren sin karaktär av ett rådgivande organ och gjorde aldrig något försök att upphäva sig till organ för den kommunala självstyrelsen. Detta torde ej ha hindrat, att de äldste under vissa tider kunnat utöva ett avsevärt inflytande. Magistraten bibehöll emellertid sin ställning såsom det betydelsefullaste kommunala organet.

Vid sidan av de tre officiella societeterna framträdde snart clereci- och civilsocieteten såsom representant för prästerskapet, läroverkslärarna och civila tjänstemän i staden. Denna societet fick ej samma officiella ställning som de tre äldre societeterna, men den blev en av magistraten ofta anlitad remissinstans. Även de stadsinvånare, som "icke med societeterna deltogo i överläggningar", kunde så småningom få sina synpunkter framförda genom att de hördes inför magistraten.

Stadens äldste upphörde först med 1862 års kommunalreform.

Vid sidan av stadens äldste fungerade i viss mån allmänna rådstugan såsom organ för borgerskapet.

I fråga om *stadens tjänstemän* under den svenska tiden kan nämnas, att någon byfogde icke synes ha blivit tillsatt efter 1672, då dåvarande tjänsteinnehavaren avled. Däremot förekommer från 1670 en *stadsfiskal*, vilken övertagit fogdens uppgift som åklagare — numera skild från domstolen. Exekutiv myndighet var enligt svensk rätt Konungens befallningshavande. För den civila verkställigheten inom staden tillkom med tiden en *exekutionsförvaltare*.

Byskrivarens titel blev efter försvenskningen stadssekreterare, vilken benämning 1805 utbyttes mot *magistratssekreterare*[9]. Från denna tjänst avancerade man ej sällan till rådman eller borgmästare.

I fråga om kämnärerna vidtogs 1687 den ändringen, att de ersattes av en *stadsbokhållare*, som skulle handhava både magistratens, kyrkans, skolans och hospitalets räkenskaper. 1785 och 1786 meddelades bestämmelser om *uppbördskammaren* — en föregångare till drätselkammaren — bestående av valda representanter för societeterna, två från handlandena, en från hantverkarna och en från bryggarna, varjämte stadsbokhållaren var självskriven medlem. Stadsbokhållaren skötte dåmera både det kommunala räkenskapsväsendet och kronouppbörden. För uppbörden av tolagen, d. v. s. staden tillkommande andel av tullinkomsterna, inrättades en särskild tjänst som *tolagskassör*.

Under årens lopp utökades den kommunala förvaltningen med *styrelser för särskilda bestyr*, såsom hamndirektionen (1775), direktionen för fattiginrättningen (1798), från 1806 fattigförsörjningsdirektionen, från 1847 fattigvårdsstyrelsen, samt sundhetsnämnden (1847), från 1875 hälsovårdsnämnden.

Den 1 januari 1863, då *1862 års förordning om kommunalstyrelse i stad* trädde i kraft, inträffade en genomgripande förändring i den kommunala förvaltningen, vilken då erhöll en utformning, som i väsentliga delar består ännu i dag. Det gamla på burskap grundade borgerskapet upphävdes, och en

[9]) Genom nådigt brev den 19 februari 1805 förklarade Kungl. Maj:t, att stadssekreterare till skillnad från Konungens statssekreterare därefter borde kallas magistratssekreterare.

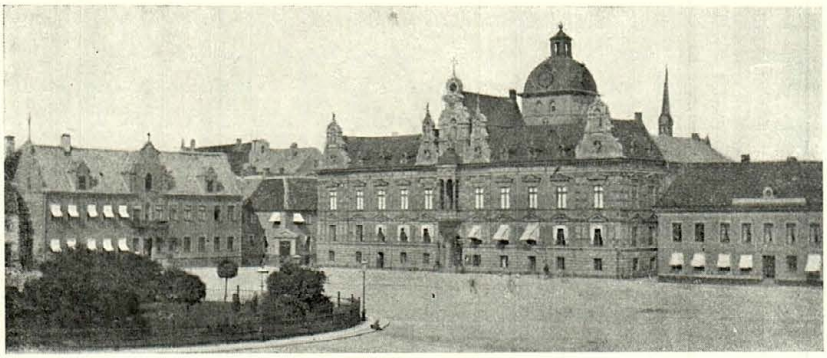

Stortorget med rådhuset på 1870-talet. Fotografi.

i princip allmän ehuru av inkomstförhållanden villkorad och graderad rösträtt infördes. Såsom en sammanfattning av alla de röstberättigade bibehölls begreppet *allmän rådstuga*, men dess beslutanderätt delegerades i största utsträckning till *stadsfullmäktige*: till en början 40 av allmänna rådstugan valda representanter. Allmän rådstuga, som avskaffades med utgången av 1954, hölls för sista gången i Malmö den 11 augusti 1950 för att besluta om utökande av stadsfullmäktiges antal från dåvarande antalet 54 till 60.

I fråga om rösträtten avskaffades 1921 den graderade skalan, samtidigt som rösträtt för kvinnor infördes.

Magistraten bibehölls formellt såsom stadens styrelse, fortfarande i personalunion med rådhusrätten. Magistratens funktioner inskränkes dock till att huvudsakligen avse övervakning av hela den kommunala förvaltningen, däri inbegripet prövning av lagligheten av stadsfullmäktiges beslut. Vid sidan härav hade på magistraten lagts en mängd statligt-administrativa funktioner. De viktigaste av dessa voro — utom förrättandet av allmänna val — uppsikten över polisväsendet, exekutionsväsendet samt kronoskatteuppbörden och mantalsskrivningen, vilka verksamhetsgrenar bekostades av staden. År 1873 bestämdes, att rådmännen skulle vara fem ordinarie, bland vilka en skulle vara *polismästare*, samt en extra, vilken i motsats till de övriga icke behövde vara rätts-

bildad. Polismästaren hade skyldighet att inom magistraten deltaga allenast i de ärenden, som rörde polisen och allmänna ordningen. År 1888 tillkom *poliskammaren*, där polismästaren utövade beslutanderätten. Till denna överfördes från magistraten en del politiärenden. Först 1910 skiljdes polisverket från magistraten, och därmed upphörde polismästaren att vara rådman. Kronoskatteuppbörden och mantalsskrivningen ombesörjdes från 1862 under magistraten av ett särskilt verk med kronouppbördskamreraren, senare *kronokamreren*, såsom chef. Ledningen av exekutionsväsendet tillkom från 1879 en magistratsledamot i egenskap av *överexekutor*, under vilken lydde en *stadsfogde*, vilken tjänst 1910 uppdelades i två, en förste och en andre stadsfogde. Såsom ett led i den uppbördsreform, som trädde i kraft den 1 januari 1947, undantogos kronouppbörden och skatteindrivningen från magistratens och överfördes till drätselkammarens förvaltningsområde. I samband därmed blev drätselkammarens första avdelning (numera drätselkammaren) styrelse för uppbördsverket och andre stadsfogdens kontor.

År 1903 tillkom *stadsarkivet* såsom en särskild under magistraten lydande institution med en *stadsarkivarie* såsom föreståndare.

Den egentliga kommunala förvaltningen, däri inbegripet verkställighet av stadsfullmäktiges beslut, ankom enligt 1862 års kommunalreform icke på magistraten utan på *drätselkammaren* och särskilda, för olika förvaltningsområden utsedda *styrelser* och *nämnder*. Drätselkammaren kom i egenskap av stadens finansstyrelse att intaga en central ställning i kommunalförvaltningen och blev i kommunalpolitiskt avseende arvtagare till den gamla magistraten. På grund av den ökade arbetsbördan vid rådhusrätten, förorsakad av stadens hastiga tillväxt, kommo magistratsledamöterna att ägna sin mesta tid åt domstolsarbetet. Oavsett detta hade den nya kommunalstyrelseförordningen genom att beröva magistraten ekonomiskt inflytande undanryckt möjligheten för magistraten såsom sådan att utöva någon kommunalpolitisk ledning.

De växande förvaltningsbestyren föranledde, att från och

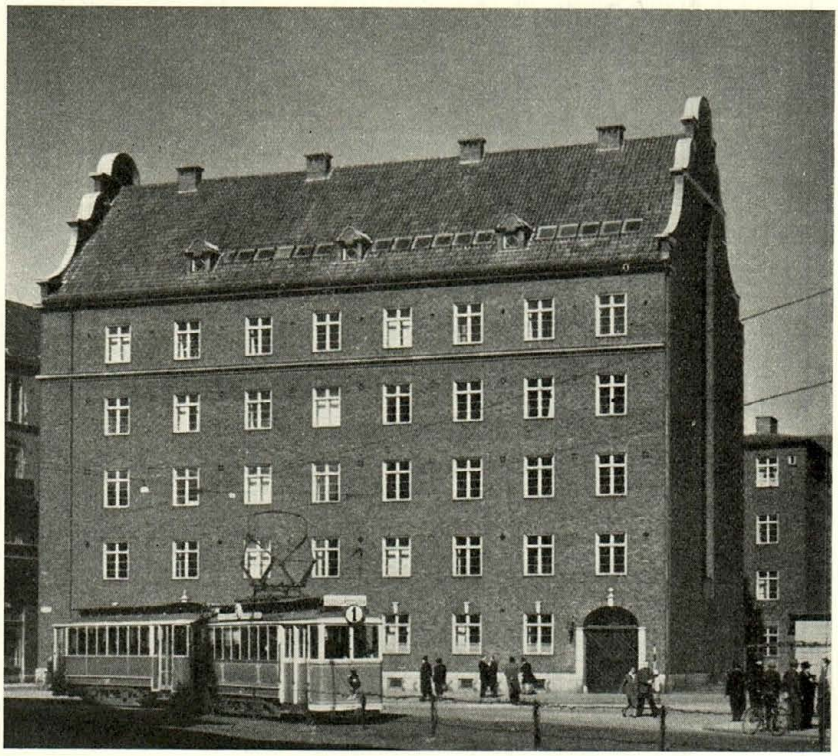

Stadshuset vid Amiralsgatan. Foto S. D. S.

med 1886 en uppdelning av drätselkammaren i två avdelningar ägde rum. Första avdelningen hade hand om kommunalskatteväsendet och medelsförvaltningen, medan andra avdelningen fick ärenden avseende byggnader, gator, vägar, planteringar, renhållning, gasverk och vattenledning på sin lott. År 1923 utbröts fastighetsväsendet från andra avdelningen och lades under en tredje avdelning.

Till sitt biträde erhöll drätselkammaren å kanslisidan en ombudsman — från 1924 stadsombudsman, från 1933 *kanslichef* — och en *sekreterare*. För det kamerala arbetet har under årens lopp inrättats ett flertal befattningar, vilka numera äro organiserade såsom drätselkontoret under *stadskamrerens*

chefskap. Härtill kommer *stadsrevisionen*, vars ledande tjänsteman är *stadsrevisorn*. Dessutom har tillkommit ett stort antal tekniska tjänster.

Bland styrelser och nämnder ha en del tillkommit på grund av föreskrifter i allmänna författningar, under det att andra enbart stöda sig på stadsfullmäktiges beslut. Såsom exempel på det förra slaget — styrelser tillhörande den statligt reglerade förvaltningen — kan nämnas polisnämnd, civilförsvarsnämnd, byggnadsnämnd, brandstyrelse, hälsovårdsnämnd, sjukhusdirektion, folkskolestyrelse, fattigvårdsstyrelse, barnavårdsnämnd och pensionsnämnd. Bland de mera renodlat kommunala styrelser och nämnder (avseende s. k. oreglerad förvaltning), vilka tillkommit efter 1862 års kommunalstyrelseförordning, må nämnas industriverksstyrelsen (för gas- och elverk) och renhållningsstyrelsen, vilka utbrutits ur drätselkammaren, samt spårvägsstyrelsen, museistyrelsen och biblioteksstyrelsen.

I fråga om tjänstelokaler har en successiv utflyttning ägt rum från rådhuset av de administrativa kommunala organen, så att rådhuset numera — förutom stadsfullmäktiges sammanträdeslokaler och stadens festivitetsvåning — endast inrymmer magistraten, rådhusrätten och stadsarkivet. Stadsfullmäktiges kansli, drätselkammaren och ett flertal andra organ ha sina lokaler i stadens 1924 färdigställda, sedermera utvidgade kontorshus, vanligen kallat *stadshuset*.

I 1862 års kommunalstyrelseförordning låg fröet till den utveckling, som skulle leda till avlyftande av magistratens kommunala uppgifter. I enlighet med tillstyrkande bl. a. av magistraten och stadsfullmäktige i Malmö erhöll den 1946 av inrikesministern tillsatta kommunallagskommittén direktiv, som med avseende å magistratens ställning begränsades till utredning av frågan om de kommunala uppgifterna. På grundval av kommitténs förslag utfärdades den 18 december 1953 en ny *kommunallag*, gemensam för stad och land, vilken trätt i kraft den 1 januari 1955. Enligt den nya lagen är drätselkammaren *stadens styrelse*, såvida ej stadskollegium inrättats (sådant finnes som bekant ej i Malmö). Magistraten har icke längre någon befattning med kommunalstyrelsen;

dock är magistraten fortfarande valförrättare även vid stadsfullmäktigeval. Såsom en följd av den nya ordningen har en uppdelning av den förutvarande drätselkammaren ägt rum, så att första avdelningen under benämningen drätselkammare övertagit funktionen som stadsstyrelse och finansorgan medan andra och tredje avdelningarna blivit självständiga nämnder: *gatunämnd* och *fastighetsnämnd*. Reformen innebär otvivelaktigt en rationalisering av den kommunala förvaltningen.

Domstolsväsendet under den svenska tiden.

Under de närmaste åren efter Roskildefreden var domstolsväsendet i Malmö i enlighet med fredsvillkoren oförändrat, bortsett från att justitiepresidenten synes ha fungerat som ordförande i rådhusrätten. Rättsskipningens 1682 beslutade försvenskning innebar en betydelsefull ändring i stadens domstolsorganisation, i det att det urgamla bytinget upphörde och ersattes av *kämnersrätten*. Denna bestod av *kämnerspreses* — vanligen en av rådmännen — såsom ordförande jämte två borgare, kallade *kämnärer*, som bisittare[10]). Kämnersrätten dömde i enklare mål, både civila och kriminella, och höll rannsakningar (men dömde ej) i grövre brottmål. Redan under 1600-talet fanns en skrivare hos kämnersrätten. Skrivaren erhöll senare titeln *stadsnotarie* och kom att tjänstgöra även hos rådhusrätten och magistraten.

Genom 1734 års lag fastslogs, att kämnersrätt skulle vara första instans i stad och att en rådman skulle vara ordförande i rätten. Dock skulle kämnersrätten ej döma utan endast rannsaka i mål, som gick å liv och ära. Dessa mål avdömdes av rådhusrätten på grundval av kämnersrättens protokoll.

Rådhusrätten var alltså i princip en överdomstol, men avgjorde i första instans — förutom de nämnda grövre brottmålen — växel- och sjörättsmål, tvister om flyttning i och ur hus, grannelagstvister, konkurs- och boskillnadsmål, arvs-, förmynderskaps- och testamentsmål samt ärenden angående lagfarter och inteckningar m. m.

[10]) Kämnär hade alltså en annan betydelse under den svenska tiden än under den danska.

Såsom överinstans till rådhusrätten fungerade Göta hovrätt ända till dess hovrätten över Skåne och Blekinge år 1820 inrättades. Sedan högsta domstolen instiftats 1789, hade man ett system med fyra instanser. Kämnersrätten avskaffades emellertid med utgången av 1849. Rådhusrätten blev då normalt första instans i alla mål.

I rådhusrätten var justitieborgmästaren — senare borgmästaren — ordförande. Beträffande honom synes man i regel under hela den svenska tiden ha upprätthållit krav på juridisk eller åtminstone akademisk utbildning[11]). Under 1700-talet blev det vanligt att även av rådmännen kräva juridisk kompetens.

Förutom de nu nämnda allmänna domstolarna funnos i staden tre specialdomstolar (förutom de krigsrätter, som varit knutna till där stationerade militära förband), nämligen slottsrätten å Malmöhus, hallrätten samt sjötull- och accisrätten.

Slottsrätten upprättades 1696 och hade som ordförande landshövdingen eller en av honom utsedd ställföreträdare. Den hade att döma angående slottsbetjänternas (utom hov- och militärstaten) "excesser". Denna domstolsform upphörde 1844. Redan 1805 hade emellertid Malmöhus nedlagts såsom fästning.

Hallrätten eller manufakturrätten hade att enligt hallordningarna övervaka hantverk och fabriker. Den första hallordningen utfärdades 1722. Nya hallordningar tillkommo 1739 och 1770. Enligt dessa senare bestod hallrätten av en ledamot av magistraten såsom ordförande och ett antal näringsidkare såsom bisittare. Hallrätten handlade mål och ärenden angående tillverkningen samt tvister mellan arbetare och arbetsgivare. Rätten hade även att övervaka hallstämplingen av tillverkade produkter. Hallrätterna avskaffades 1846.

Sjötull- och accisrätten, senare kallad endast accisrätten, var en under åren 1672—1811 bestående specialdomstol för

[11]) Ett undantag utgjorde Carl Magnus Nordlindh, borgmästare 1805—1819. — En av stadens borgmästare, Carl Fredrik Widegren, var med bibehållande av borgmästarämbetet ledamot av Högsta domstolen åren 1795—1805.

tullmål med tullinspektoren såsom ordförande och en, senare två rådmän jämte äldste tullskrivaren såsom bisittare.

Tullmålen hade tydligen under 1800-talets förra hälft fått en betydande omfattning, ty 1841 befanns det erforderligt att för dem inrätta en särskild avdelning vid rådhusrätten. År 1849 förordnades i samband med kämnersrättens avskaffande, att rådhusrätten skulle vara uppdelad i två avdelningar, första avdelningen för civilmål och andra avdelningen för brottmål, däri tullmålen inbegrepos. En tredje avdelning för handläggning av polismål (ordningsförseelser och andra ringare brottmål) tillkom 1873. Såsom ordförande å respektive avdelningar fungerade borgmästaren, äldste rådmannen och polismästaren. Extra rådmannen och en polisnotarie tjänstgjorde som bisittare å tredje avdelningen. Under årens lopp tillkommo ytterligare stadsnotarietjänster.

År 1910 beslöts en omorganisation, som trädde i kraft med 1911 års ingång. Polismästarämbetet skildes då, som nämnts, från magistraten och rådhusrätten. Polismålen överfördes till en nyinrättad enmansdomstol, *polisdomstolen*. Rådmännen skulle vara fem till antalet, samtliga lagfarna. Antalet stadsnotarier utgjorde sex. Dessa tjänstgjorde som ledamöter och protokollförare. Verket organiserades på tre avdelningar, av vilka den första endast handlade civila mål och ärenden. År 1918 erhöllo stadsnotarierna den mera adekvata titeln *assessor*. Personalen utökades under årens lopp, efter hand som arbetsbördan växte.

I samband med *nya rättegångsbalkens* ikraftträdande den 1 januari 1948 erhöll rådhusrätten sin nuvarande organisation, varvid polisdomstolen formellt avskaffades men i realiteten ånyo införlivades med rådhusrätten. De mest betydelsefulla ändringarna gällde reglerna för de dömande enheternas — de s. k. rotlarnas — sammansättning. Beträffande civila mål och mera betydelsefulla ärenden har i princip bibehållits kravet på att tre jurister skola deltaga i dömandet; dock kunna mål, som ej fordra huvudförhandling (erkända mål, tredskomål och andra enklare mål) och ett stort antal ärenden avgöras av en domare. Vid sidan härav

förekommer en exekutiv process, där överexekutor — en av rådmännen — är ensamdomare. I fråga om brottmålen har man tre olika slags sammansättning av rotlarna: för grövre brottmål en juristdomare jämte nämnd (7—9 nämndemän), för medelsvåra brottmål (hit hör ett stort antal trafikmål) tre juristdomare och för enklare brottmål en juristdomare. Brottmålsrättsskipningen kompletteras med befogenheten för åklagarmyndigheten att i de ringaste målen (förseelser o. dyl.) utfärda bötesföreläggande.

Rådhusrättens ordinarie personal består f. n. av borgmästare, 10 rådmän, magistratssekreterare, 12 assessorer, exekutionsnotarie, aktuarie, polisnotarie och 5 notarier, vartill komma 108 nämndemän. Åklagarmyndigheten utgöres av statsåklagaren (förste stadsfiskalen) och 5 stadsfiskaler. Rådhusrättens ordinarie kansli- och biträdespersonal utgör f. n. 46 personer. Vid såväl rådhusrätten som åklagarmyndigheten tjänstgöra extra befattningshavare.

Från den 1 januari 1949, i och med att krigsdomstolarna avskaffades i fredstid, handlägga rådhusrätten och åklagarmyndigheten även militära brottmål.

Vid en återblick på de gångna omkring 700 åren kan man icke undgå att fästa sig vid den stabilitet, som karaktäriserade utvecklingen ända fram till 1800-talets mitt. Rådet (magistraten) var under hela denna tid det väsentliga organet för den kommunala styrelsen, och det fungerade tillika som domstol, vid sidan av eller över bytinget respektive kämnersrätten. Kommunalreformen 1862 innebar principiellt en demokratisering av stadens styrelse, ehuru demokratiseringen först blev fullständig i och med den allmänna rösträttens införande. I organisatoriskt hänseende medförde emellertid 1862 års lagstiftning en splittring, som säkerligen varit ägnad att i onödan tynga det kommunala arbetet under denna, nu tilländalupna period. De sista åren ha medfört stora omvälvningar, både i fråga om stadsstyrelsen och domstolsväsendet. Dessa äro nu principriktigt skilda från varandra, ehuru staden fortfarande bekostar domstolsväsendet och upprättar förslag vid utseende av borgmästare och rådmän. Magistraten

äger ännu bestånd såsom ett statligt — ehuru av kommunen bekostat — administrativt organ med viss personalgemenskap med rådhusrätten. Ur teoretisk synpunkt kunna invändningar resas häremot, men ur praktisk synvinkel har systemet sina fördelar. Frågan om statens och städernas inbördes ekonomiska förhållanden — vilka icke alltid varit friktionsfria — och om rådhusrätternas och magistraternas framtida ställning utredas f. n. av statliga kommittéer. Dessa komma säkert att ställas inför svåra problem, ty det är icke lätt att rubba på månghundraåriga rättsförhållanden och traditioner. Må man emellertid hoppas, att reformerandet kommer att ske med beaktande av den självklara men stundom förbisedda sanningen, att uniformering och rationalisering ingalunda äro identiska begrepp.

Källor och litteratur.

Förutom tryckta samlingar av danska förordningar, recesser, ordonantier och Kungl. brev, svenska lag- och författningssamlingar samt stadsfullmäktiges i Malmö protokoll ävensom en otryckt uppsats av *Lennart Tomner* om Malmö stads förvaltning intill mitten av 1500-talet, vilken denne välvilligt ställt till mitt förfogande, har huvudsakligen följande litteratur anlitats: *Janne Agri*, Stadens äldste och dess tvåhundraåriga instruktion (i Arbetet 30/1 1926), *Ingvar Andersson*, Skånes historia, Stockholm 1947, *Ragnar Blomqvist*, Lunds historia I, Lund 1951, *Sture Bolin*, Skånelands historia II, Lund 1933, *Hans Brodin*, Rättsskipningen (i G. Hårleman, Malmö, Malmö 1914), *L. M. Bååth*, Hälsingborgs historia, II: 1, Hälsingborg 1933, *Gustaf Clemenson*, Malmö stads historia (i G. Hårleman, anf. arbete), *Knut Dahlberg*, Styrelse och förvaltning (i G. Hårleman, anf. arbete), *Bengt Engström*, Malmö. En kulturhistorisk orientering (i Svenska stadsmonografier: Malmö, Uppsala 1946), *Olle Helander*, Stadsstyrelse i frihetstidens Malmö (i Sydsv. Dagbl. 13/1 1954), *A. U. Isberg*, Bidrag till Malmö stads historia, II a och b, Malmö 1897 och 1900, *A. U. Isberg*, Handbok etc., 2 uppl., Malmö 1923, *A. U. Isberg*, Malmö stads krönikebok, I—III, Malmö 1911—13, *Poul Johs. Jörgensen*, Dansk Retshistorie, 2. Udg., Kbhvn 1947, *Leif Ljungberg*, Stadsarkivet i Malmö (i Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1934), *Leif Ljungberg*. Lyder van Vredens kämnärsräkenskaper (i Donum Boëthianum, Stockholm 1950), Malmö i hävd och handling, Malmö 1953, *M. Mackeprang*, Dansk Købstadsstyrelse, Kbhvn 1900, *O. Rydbeck*, Den medeltida borgen i Skanör, Lund 1935, *Lennart Tomner* och *Olle Helander*, Malmö genom tiderna (i Malmö, Allhems förlag, Malmö 1954), *L. Weibull*, Malmö stads urkundsbok, Malmö 1901, *Christian O. Weylle*, Glossarium Juridicum, Kbhvn 1665.

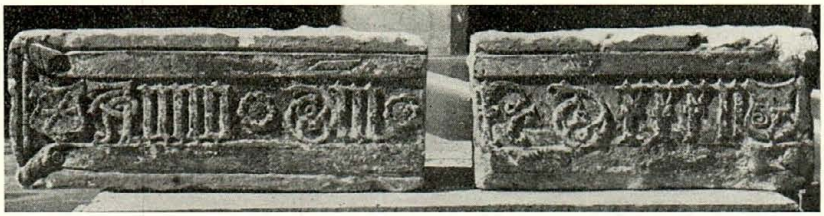

Inskriftsbjälken med årtalet 1532 och sköldar. B.W.foto.

GLEERUPSKA SKULPTURERNA

och Lauritz Hattemagers bomärke.

Av Einar Bager.

Ännu för ett år sedan kunde man inne på Gleerups pappershandels gård vid Adelgatan se ett par märkliga stenskulpturer, som sutto inmurade högt uppe på en gårdslänga. Ett lejon, som genom ständiga övermålningar blivit så oformligt, att gårdens folk delat sig i två läger, ett som förfäktade att det var en björn, ett annat som höll på att det var en apa. En inskriftssten, vars text av samma anledning ej längre kunde tillförlitligt tydas.

Dessa skulpturer voro kända sedan länge. Redan Sjöborg omnämner dem i sin 1812 utgivna Malmö stads historia, då de ännu sutto på ursprunglig plats över ingångsdörren vid Adelgatan. När Friberg tre årtionden senare skriver sin malmöhistoria, hade emellertid huset moderniserats och skulpturerna flyttats in på gården.

I fjor överbyggdes gården och skulpturerna kom att sitta ovanför det nya gårdstaket. En ny flyttning blev således erforderlig och man valde då den lyckliga lösningen att låta dem återfå sin gamla plats. Innan man satte upp skulp-

Lejonet sedan övermålningen avlägsnats. B.W.foto.

turerna, underkastades dessa en högst angelägen rengöring, mängder av färg avlägsnades och själva stenytan, som under århundraden varit dold, kom åter i dagen.

Tiden hade farit illa fram med det stackars lejonet. Dess sorgsna blick, som så märkligt kontrasterar mot det grymt grinande gapet, föreföll vara ganska väl motiverad. Men åtskilliga detaljer voro väl bevarade och bland annat kunde man i man och tassar följa femtonhundratalsmästarens friska formgivning.

Inskriftsstenen, vars årtal såväl Sjöborg som Friberg utan framgång sökt gissa sig till, gav efter rengöringen beredvilligt upplysning om dateringen: Anno Domini MDXXXII. Byggnaden hade sålunda uppförts 1532 och därmed tog den, om också blott med ett tuppfjät försteget framför rosenvingehuset, som följer tätt efter två år senare.

Lejon och bjälke på ursprunglig plats vid Adelgatan. Jærke foto. Bildhuggaren Christoph Keppner har svarat för skulpturernas konservering.

Men rengöringen avslöjade även något annat av största intresse för byggnadens historia. På ömse sidor om inskriften påträffades två sköldar, tidigare dolda under tjocka färglager, den ena med initialerna D A, den andra med ett bomärke.

Initialerna visade klart — och bekräftade vad man vågat gissa på — att husets byggherre varit David Albritsen, en storborgare med klädeshandel som näringsfång. David Albritsen var nämligen gårdens ägare 1543, då den först omnämnes i de skriftliga källorna.

Bomärket i den andra skölden förde tankarna till David Albritsens hustru Karine, som tidigare varit gift med Lauritz Hattemager. Kunde det möjligen vara dennes bomärke, som antingen behållits av makan eller troligare övertagits av

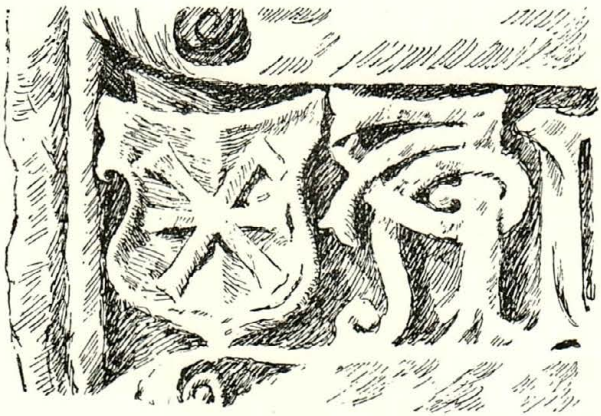

"Lauritz Hattemagers bomärke" på inskriftsbjälken.

David Albritsen, såsom sed var åtminstone längre fram i tiden? Något sigill med Lauritz Hattemagers bomärke hade ej bevarats, men fanns det inte ändå en möjlighet att få frågan besvarad?

I en artikel "Ett bidrag till bomärkenas historia" i denna tidskrifts årgång 1937 har jag visat, hur ett bomärke kunde gå i arv under flera generationer, antingen så att det övertogs oförändrat eller också med en eller annan variation. En granskning av mitt bomärkematerial visade nu, att "Lauritz Hattemagers bomärke" återfanns med ett tillagt tvärstreck hos byfogden Hans Lauritzen, död 1568 och guldsmeden Frans Hansen, död 1619, samt i oförändrat skick hos Niels Lauritzen Kledebomand, död troligen på 1640-talet. Någon släktförbindelse mellan dessa tre malmöbor hade emellertid icke påvisats.

David Albritsen hade som redan nämnts gift sig med Lauritz Hattemagers änka Karine och 1530 utskiftade han fädernearvet till sina tre styvbarn, två söner och en dotter. Den sistnämnda, Margrete Lauritzdatter gifte sig med borgaren Hans Patersen och 1546 utkvitterade denne såväl sin hustrus som hennes broders Hans Lauritzens arvedelar. Den andre brodern David var då redan död. År 1559 förrättades

SLÄKTTAVLA I.

Lauritz Hattemager
borgare i Malmö † före 1530
g. m. *Karine* † 1558
omg. m. *David Albritsen*, klädeshandlare i Malmö

David Lauritzen
† före 1546

Hans Lauritzen
byfogde i Malmö
g. m. 1. *Marine Jepsdtr*
2. *Barbare*

Margrete Lauritzdtr † 1563
g. m. *Hans Patersen*
borgare i Malmö † 1560

Lauritz Hansen
borgare i Laholm

Frans Hansen
guldsmed i Malmö † 1619
g. m. *Orsele Hansdtr* † 1632

N. Hansdtr
g. m. *Walter Albritsen*
kledeboman i Malmö † 1591

Lauritz

David Patersen
borgmästare i Malmö † 1618
g. m. *Marine Raffn*

Anders

Hans

Anne Hansdtr
g. m. 1. *Willum Ratter*
kledeboman i Malmö † 1573
2. *Hans Hvidt*

Johanne Hansdtr
g. m. *Hans Assersen*
kledeboman i Malmö † 1603

Niels Lauritzen
kledeboman i Malmö
g. m. (*Margrete*) *Aagesdtr*
Se släkttavla II.

N. Davidsdtr
g. m. 1. *Hans Pedersen Spormand*
borgmästare i Helsingör
2. *Peder Svendsen*
borgmästare i Helsingör
† 1646

*Hans Patersen**
borgare i Malmö † 1634
g. m. *Boild Olufsdtr Hammer*

i 2. g. *Margrete Hansdtr*
g. m. *Peder Sander*
rådman i Malmö † 1631

Hans Nielsen

Aage Nielsen
kornmaaler i Malmö † 1668
g. m. *Karen Andersdtr*

Ingeborg Nielsdtr
g. m. 1. *Nilaus Jacobsen*
skräddare i Malmö
2. *Jacob Hyllsmand*
borgare i Malmö
3. *Richardus Uttervig*
borgare i Malmö

i 1. g. *Peder Hansen Spormand*
professor i Köpenhamn

Bente Hansdtr
g. m. *Bartolomeus Haagensen*
borgare i Köpenhamn

Sander Pedersen
g. m. Sidsele Hansdtr
omg. m. *Lauritz Hansen*
borgare i Hasle, Bornholm

Karen Pedersdtr
g. m. *Otte Smid*
borgare i Malmö

David Pedersen
ridefogde på Smedstorp
borgare i Landskrona

* Hans Patersen hade bl. a. sonen Oluf Patersen, kyrkoherde i Stödhav. Dennes sondotterdotterson var Wilhelm Faxe, biskop i Lund. Se Cavallin: Lunds stifts herdaminnen, G. Carlquist: d:o.

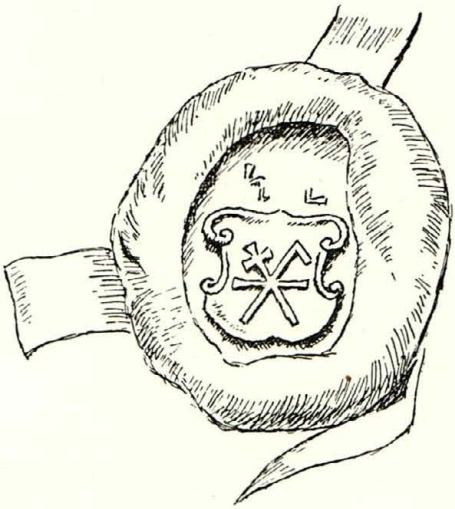

Hans Lauritzens sigill.
Mag.ink.skr. 1561 18/4.

bouppteckning efter Karine David Albritsens och därvid voro både svärsonen Hans Patersen och sonen Hans Lauritzen närvarande. När Hans Patersen tre år senare själv gått ur tiden, hjälpte Hans Lauritzen såsom förmyndare sin syster vid skiftet med de sex barnen. Bland de dannemän, som gingo i god för barnens arv, återfinna vi Hans Lauritzens namn, nu med tillägget byfogde. Nätet kring innehavare av "Lauritz Hattemagers bomärke" börjar dragas samman.

Hans Lauritzen, som ännu 1549 var borgare i Nestved, men senare flyttade till Malmö och nådde den inflytelserika ställningen som byfogde, mötte snart oblida öden. Han fick lämna sitt ämbete under omständigheter, som tyda på bristande redovisning av anförtrodda medel. Efter en tid påträffades han död på stranden och en undersökning fastställde, att det rörde sig om självmord. Hans huvudlott tillföll kronan, hans gård, "Rostocksgården" (gammalt nr 318 vid Adelgatan) förlänades 1571 av kungen till borgmästaren Peder Jyde.

Hans Lauritzens första hustru, Marine Jepsdatter, var dotter till rådmannen Jep Hansen och dennes hustru Karine Ibsdatter. Sistnämnda Karine ingick efter mannens död nytt gifte med rådmannen Bertil Clemitsen och denna "Karine

Frans Hansens sigill.
Mag.ink.skr. 1601 nov.

Bertils" bildar så den första förbindelselänken med följande släktled. År 1583 sålde "unge svend" (ungkarlen) Frans Hansen till sin "svåger" Hans Assersen en gård, som tillfallit honom och hans bror, Lauritz Hansen i mödernearv. Det upplyses, att Frans blivit ensam ägare av gården, sedan han till brodern Lauritz avstått åtta bodar, som de båda ärvt efter "Karine Bartilds". Formuleringen är ju ännu rätt vag, men nästa uppgift ger oss fastare mark under fötterna.

År 1601 infinner sig hos magistraten en tidigare i Malmö bosatt borgare Lauritz Hansen, som flyttat till Laholm, och begär intyg om sin ärliga börd. Så fullständigt, som man gärna kan önska, villfares denna hans begäran. Hans fader var byfogden Hans Lauritzen och hans moder Marine var dotter av rådmannen Jep Hansen. Hans äkta börd intygas av fyra "erlige, gamble, graahaarede, fromme men", bland dem ovannämnde "svåger" Hans Assersen.

På våren följande år kommer åter laholmsborgaren Lauritz Hansen till Malmö för att kräva dåvarande ägaren av faderns gård, Oluf Hammer på 400 mark, därav 200 mark "aff Rostochsgaarden". Han tillfrågas då, om halvparten tillkom Frans (Hansen) Guldsmed, vilket han bejakar. På hösten samma år ingår så den senare förlikning med Oluf Hammer och erhåller 100 daler (= 400 mark) mot försäkran, att han aldrig mer skall föra talan mot denna för Rostocksgården.

Sammanställer man dessa tre uppgifter, står det klart, att byfogden Hans Lauritzen var fader icke blott till Lauritz

Niels Lauritzens sigill.
Mag.ink.skr. 1625 22/11.

Hansen i Laholm utan även till Frans Hansen Guldsmed och den senare såsom innehavare av "Lauritz Hattemagers bomärke" är inringad.

Det återstår nu att i vårt puzzle söka inpassa den på alla sätt besvärlige krumelur, som bär namnet Niels Lauritzen Kledebomand, ägaren av "Lauritz Hattemagers bomärke" i oförändrat skick. Vi återvända då till Lauritz Hattemagers enda dotter Margrete Lauritzdatter, som i sitt äktenskap med Hans Patersen hade bl. a. sonen David Patersen, med tiden mäktig borgmästare i Malmö. David Patersen står alltjämt levande för nutida malmöbor tack vare det lilla vackra epitafium, som han låtit uppsätta i S:t Petri kyrka till minne av sina föräldrar, men som prydes icke av deras utan av hans eget och hans hustrus kontrafejer.

Liksom bröderna Lauritz och Frans Hanssöner kallas även David Patersen i handlingarna för Hans Assersens "svåger", en beteckning, som på den tid det här är fråga om, användes för släktskap av högst skiftande slag, sålunda även måg-, kusin- och sysslingskap. Denna gemensamma släktskap skänker emellertid ytterligare stöd åt påståendet, att brödernas fader, byfogden Hans Lauritzen och Davids moder, Margrete Lauritzdatter varit syskon.

Redan 1586 tog David Patersen i sin tjänst en ung man Niels Lauritzen, som hos honom genomgick den långa utbildning, som på den tiden fordrades för att en köpmansgesäll skulle bli fullärd i yrket. Niels Lauritzen skötte sig tydligen väl, ty han förvärvade sin husbondes förtroende i så hög grad,

att denne till slut betrodde honom med pengar och varor för stora belopp, för att Niels Lauritzen på egen hand, men för bådas räkning skulle göra affärer på främmande ort.

Niels Lauritzen hade dock inte lyckan med sig, "maskopi"-handeln gick med förlust, men när Niels 1603 efter sjutton år lämnade sin tjänst, efterskänkte David Patersen det resterande beloppet. Därjämte lovade han, att för Niels Lauritzen bekosta "ett fritt, hederligt bröllop, som vel skulle padtzere for en god mans tjener" samt även att förskottera honom medel till att börja egen verksamhet.

En tid framåt hade nu Niels Lauritzen framgång. Han ägnade sig åt klädeshandel, vann inträde i det förnäma kledebolaget och blev ägare av den gård, som tidigare innehafts av Hans Assersen, den tidigare omnämnde "svågern" till bröderna Lauritz och Frans Hanssöner samt David Patersen.

Därmed har jag redovisat de uppgifter, som visa ett samband mellan Niels Lauritzen och ättlingar av Lauritz Hattemager. Därtill kan läggas, att han kallade sin ene son för Hans, ett namn som visserligen var synnerligen vanligt, men som efter tidens sed valts efter någon förfader. Och slutligen bomärket — vilket skulle bevisas — identiskt med "Lauritz Hattemagers bomärke". Ehuru direkt samband ej kan påvisas, är det knappast något tvivel om, att Niels Lauritzen var son av Lauritz Hansen och att den omtanke, som dennes kusin David Patersen visade den unge mannen, föranletts av denna släktskap.

För Niels Lauritzen Kledebomand gick det efter hand allt sämre. Hans försök att slingra sig undan sina fordringsägare genom skenförsäljning av sin gård avslöjades och förbättrade givetvis inte ställningen. En borgensförbindelse för sonen Hans, som skulle resa till Norge för silluppköp, kunde han ej infria och det hjälpte föga, att även hans andre son Aage med sitt namn sökte stärka säkerheten.

Niels Lauritzens sista dagar äro höljda i dunkel. När hans namn en sista gång förekommer i domboken 1641, är det i samband med motpartens krav på 10 speciedaler, som Kungl. Maj:ts och Rikets Råd ådömt honom för "unödvendig steff-

SLÄKTTAVLA II.

- *Oluf Aagesen*
  borgare i Landskrona
  † 1555
  - *Aage Olufsen*
    kledebomand i Malmö
    och Landskrona
    g. m.
    Marine Willumsdtr
    omg. m.
    Willum Pantun † 1600
    - (*Margrete*) *Aagesdtr*
      g. m.
      Niels Lauritzen
      kledebomand i Malmö
      Se släkttavla I.
  - *Bent Olufsön*
    rådm. i Landskrona
    † 1619
    g. m.
    1.
    2.
    3. *Anne Andersdtr*
    - *Lucia Bentsdtr*
      g. m.
      1. *Wedsel Blomme*
         kremmer i Malmö
         † 1619
      2. *Michel Mogensen*
         borgare i Malmö
      - i 2. g.
        Wedsel
        Bent
        Anne
        Dorethe
        Birgitte
        Agnete
    - *Birgitte Bentsdtr*
      g. m.
      Anders Hansen Paaske
      borgare i Malmö † 1650
      - *Engelbret Andersen Friis*
        borgare i Malmö
        g. m.
        Ingeborg Efvertsdtr
        Wildfang
        † 1684
        - *Anders Engelbretsen Friis*
          † 1705
      - omg. m. *Henrik Hansen*
        Solter
        borgare i Malmö
      - *Bent Andersen Paaske*
        borgare i Malmö
        † 1669
        g. m.
        Hille Olufsdatter
        - *Anders Bengtson Påske*
          g. m.
          1.
          2. *Åsele Bengtdtr*
          Birgitta
          Anna Margareta

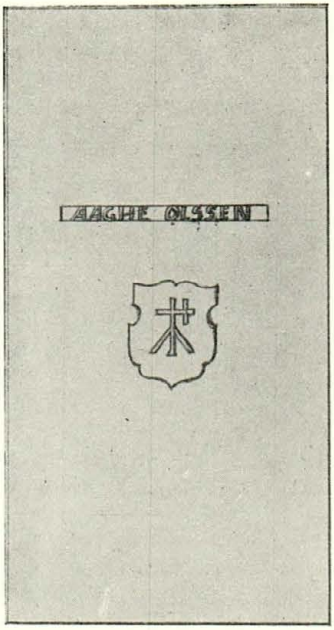

Aage Olufsens gravsten.
Hans Wåhlin: Landskrona forna kyrka och dess minnesmärken.

tuns". En broder till Aage Olufsen var Bendt Olufsen, rådman i Landskrona, som inbjudits till Niels Lauritzens bröllop.

Niels Lauritzens hustrus moder Marine Willumsdatter åter var dotter av Willum Donn och hans hustru Johanne, som gifte om sig med Hans Jacobsen, kledeboman i Malmö. Niels Lauritzen omnämner henne i tvisten om gravstenen som "Johanne Hans Jacobsens".

I förbigående kan påpekas, hur så gott som samtliga i denna släktutredning berörda personer tillhörde kledebolaget. Här liksom bland prästerskapet "konserverades" änkorna, en åtgärd, som föll sig naturligast för de förmögnare och socialt högtstående yrkesgrupperna, men som även i stor utsträckning tillämpades inom mera anspråkslösa yrken.

Tack vare bomärkena går det emellertid att föra Niels Lauritzens hustrus stamträd ännu ett steg tillbaka i tiden. I Hans Wåhlins utomordentligt värdefulla "Landskrona kyrka och dess minnesmärken" finns avbildningar av samt-

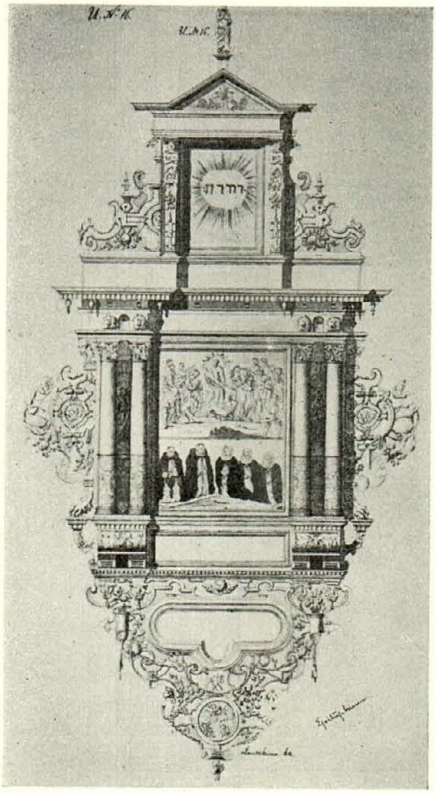

Bent Olufsens epitafium.
Hans Wåhlin: a. a.

liga epitafier och gravstenar i den på 1770-talet nedbrutna S:t Johannes Baptista. Och där påträffa vi dels ett praktfullt epitafium över rådmannen Bendt Olufsen, dels en gravsten över Aage Olufsen, båda med bomärken, som äro varianter av samma grundtyp. Men dessutom finner man här en gravsten över borgaren Oluf Aagesen, död 1555, med ett bomärke, som visar just denna grundtyp. Med i detta fall endast bomärken som bevismaterial kan det fastslås, att denne Oluf Aagesen var fader till bröderna Aage och Bendt Olufsöner.

Med dessa rader har jag velat påvisa, att det bredvid den gängse arsenalen för genealogisk forskning finns hjälpmedel, som visserligen i regel äro svåråtkomliga, men som i gengäld

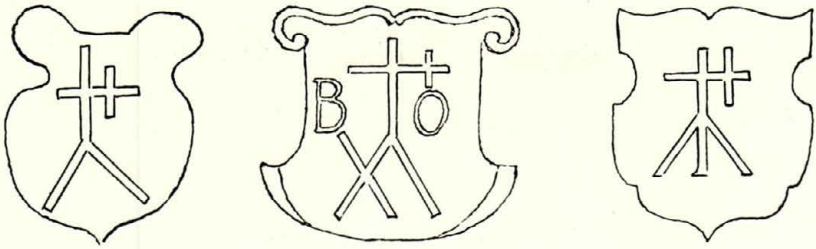

Bomärken tillhöriga Oluf Aagesen och hans söner Bent och Aage Olufsöner.

i lyckliga fall kan överbrygga svårbemästrade klyftor. Lauritz Hattemagers bomärke på den gleerupska inskriftsstenen har sålunda bringat stadga åt några av de tidigare rätt lösliga släktsammanhangen hos några av 15- och 1600-talens märkligare malmösläkter, och bomärkena från S:t Johannes Baptista ha utfört samma värv beträffande landskronasläkterna.

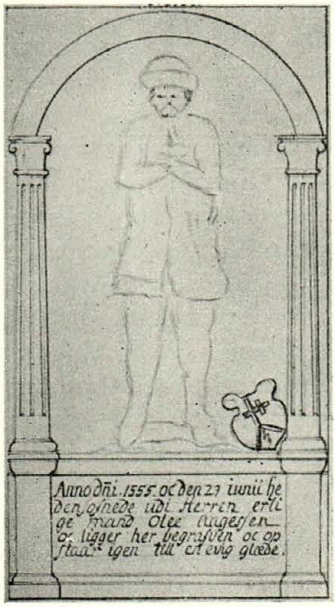

Oluf Aagensens gravsten.
Hans Wåhlin: a. a.

FRÅN 1500-TALETS BARDSKÄRER

till den siste stadskirurgen i Malmö.

Av Otto Gröné.

1. Under den danska tiden.

I en föregående uppsats (årsskriften 1952) har omtalats, hurusom utövningen av den praktiska läkarevården i samhället vid reformationens införande kom att så gott som helt och hållet ligga i händerna på bardskärerna. Dessa kommo också i fortsättningen att spela en betydande roll inom sjukvården här i staden ända in på 1800-talet. Att följa utvecklingen fram till denna tiden erbjuder ett ej obetydligt intresse. Med en ökad utbildning följer allt mera omfattande teoretiska kunskaper för fältskärerna och därmed större förtroende hos allmänheten samt bättre social ställning i samhället.

I början var det skråordningens bestämmelser, som icke endast avgjorde utbildningstiden och fordringarna för kompetens att som mästare utöva bardskärs-ämbetet utan också bestämde mästarnas antal inom staden. Den första skråordningen med sina privilegier utfärdades år 1544 för bardskärsämbetet i Malmö av borgmästare och råd. I stort sett voro dess bestämmelser gällande under hela danska tiden.

Enligt 1544 års skråordning var antalet bardskärsmästare i Malmö angivet till 9. Detta tal ansågs dock redan från början vara för högt och tillkommet under en tillfällig högkonjunktur med en allmän uppblomstring inom handel och köpenskap som aldrig tillförene. Det normala antalet mästare för ett samhälle av Malmö stads dåvarande storlek ansågs i skråordningsbestämmelserna vara 6. Även detta tal blev emellertid ytterligare reducerat till följd av tidernas utveckling. På uppblomstringen i första hälften av 1500-talet följde

nämligen en påtaglig depression, så att Malmö i slutet av detta århundrade och i början av 1600-talet var en ganska liten och oansenlig ort. Behovet av bardskärer blev därför vid denna tid minskat. Antalet bardskärsmästare synes dock i allmänhet ha varit 4. Bekräftelse härpå utgör en i Tingsboken intagen attest den 1 december 1578 "at her i Staden woro den tid 4 Bardskerer, som alla woro Borgare". En annan uppgift från den 21 mars 1642 angiver "at den tid finnas 4 st. Bardskerer i staden, och hade sitt Lag." Skråordningen ägde alltså alltjämt tillämpning.

Bardskärernas egentliga verksamhetsområde inom sjukvården var "at forbinde Saar og behandle andre udvendige Skader". Trots det allmänna förbudet för andra än medici att ordinera invärtes läkemedel förekom det enligt Ingerslev ej sällan att bardskärer ansågo "for nödvendigt ved Behandling af Saar at anvende saakaldte Wunddrikke", en slags dekokt, som de själva tillagade. Därifrån var steget ej långt för den mindre samvetsgranne, att när som helst i sin verksamhet föreskriva även andra invärtes medikamenter. En del anteckningar i domboksprotokollen låter oss för övrigt då och då få en inblick bakom kulisserna i de mindre samvetsgranne bardskärernas sätt att utöva sitt yrke. Som exempel må följande anföras. År 1606 d. 20/6 "Bekiende Claus Bardsker Svend (Claus Clausön), att Mester Jörgen kom hannem thil att tage ith oxebehn og slaa thedt smaat, og ther thedt war giort, thogh Mester Jörgen it aff de stycker og lagde i hoffedit i Saarit paa Christen Yde, ther hand forbant hannem".

Det framgår härav att uppsikt och kontroll över bardskärernas verksamhet i många fall var behövlig. Sådan förekom också och kom då och då till synes i magistratens protokoll. Den 18/3 1633 omtalas att en "Skredersvend Peder Rasmusen" stämt en bardskär Johan Kröijer för vanskötsel av någon sårnad i munnen. Denne företedde då ett intyg från "professores medici och Medici her i Kiöbenhaffn", som låtit inkalla bägge parter inför akademiska konsistoriet och noggrannt undersökt saken. "Til Widnisburd sub sigillo Facultatis medicinae" intygade de att Peder Rasmusen icke

kommit till skada genom den behandling, som han genomgått hos Mester Johan, varför denne alltså blev frikänd.

Lika lyckligt gick det icke alltid för den anklagade. Den 7/7 1634 var "Mester Jacob Bardscher" åtalad av "Niels Rassmussen Boendes i Schinnebech" bland annat för att han "schoorit stoore Stòcher Aaff hans Legeme, huorfor hand da icke haffuer Ladet Anden Bardscher beseet Schaden: Och tagit dennem i Raad med sigh". Mester Jacob blev förbjuden "adt thage nogen widere under sin Cur — Förend hand for denne Sagh sigh haffuer Erklerit".

Bardskärerna befattade sig i tidigare skeden icke med operationer, utan de operativa ingrepp inom kirurgien, som förekom vid denna tid, utfördes av kringresande "Broksnidere, Stensnidere og Oculister", som icke voro bofasta, utan drogo omkring från en ort till en annan, ofta över hela Europa. De använde sig ej sällan av förekommande marknadstillfällen. Om deras utbildning visste man just ingenting. Ej sällan voro dessa kringresande sjukvårdare rena skojare eller kvacksalvare. Åtskilliga anteckningar i domböckerna lämna spår efter dylika ambulerande utövare av läkarevård. De hänvände sig nämligen ofta till magistraten för att erhålla intyg om de framgångar, de haft med sina behandlingar. Meningen med dessa skriftliga bevis var tydligen, att, då de uppsökte nya ställen för sin verksamhet, där kunna styrka sin föregivna förmåga och skicklighet i att bota sjukdomar. Dessa protokoll utgöra med däri förekommande vittnesförhör bevis för deras verksamhet här. Men i dem utsäges emellertid ingenting om deras utbildning och ej heller något om utsträckningen i tid för deras Malmövistelse. Den 23 juli 1621 finnes antecknat om en "M: David Schlicht, wdj det förstendom Meckelburg bruchsnider, Leib und Wundartz" att han med flera uppräknade vittnen — bl. a. "Inger Jens Laxtorp (?) boendes udj Eschillstrup" och "pernilla Hans Jensens i Schanör" — styrkte att han botat dem från flerårig blindhet, så att de "aff hannem er bleffne hiulpen och kommen til deris förige siun och helbred igen, saa at de nu kunde kiende och see, huis dennem for óijen forre kommendis worder".

Flera liknande intyg finnas antecknade i domboksproto-

kollen. Så t. ex. år 1622 den 2/9 ett intyg utfärdat åt "Mester Georgius Lauch, Stein und Bruchsnider Oculist Leib und Wundarzt" o. s. v.

Huru tillfredsställde man då behovet av vård vid invärtes sjukdomar under denna period? Utan tvivel hämtade man i första rummet råd ur tillgängliga läkareböcker, varvid Henrik Smith:s läkareböcker skattades högt här i Malmö. Säkerligen bistod trots gällande förbud också bardskären sitt klientel med de kunskaper, han med tiden förvärvade i skötseln även av invärtes sjuka, i icke så liten omfattning.

Ett mycket intressant dokument angående skötseln av invärtes sjukdomar finna vi i domboken "Fredagen thend 6 Novemb: 1601

Om Antonio Apotheker

Borgmestere och Raad bemerkte Antonij Apothekers wilkaar och leijlighed. At thenne Almuff her i Byen kand icke miste hannem och hans gode Raad och hielp med medicin Udj Atschelige farlige siugdommer. Emod her findis ingen Anden i Byen som paa indwortis siugdommer haff:r forstand. Tij samtöckte the at wille Lade giffue hannem nu och her efter Aarlig Aars til hielp til Huseleije Sexten daler, the Viij (8) dlr schal Byen wdgiffue Aarligh, och the Andre Viij (8) dlr schal tages udaff Raadsens egen indkomst.

Ther emod schal Antonius lade sig finde, flittigh for huem som heldst her i Byen ther haffuer hans Raad och hielp i behoff. Dog for sit fijllist for sin Medicin och Wmagh som tilbórligt er, och billigt were kand".

Antonius var en av de förste, kände apotekarna i Malmö. Enligt Ingerslev utfärdade Christian II det första apoteksprivilegiet i Danmark år 1514 till "Hans Apotheker" i Köpenhamn. Under Fredrik II:s tid fick även Malmö apotek. Den 4/4 1571 erhöll Erasmus van der Broucke, förmodligen en holländare, genom ett kungligt brev tillåtelse att bosätta sig i Malmö och där inrätta och hålla apotek. Han blev den förste till namnet kände apotekaren i Malmö och skulle vara "fri for Skat og borgerlig Tynge" i sin livstid, varjämte det stipulerades "at intet andet Apothek i Skaane maatte oprettes".

Ett visst privilegium synes sålunda redan från början ha varit förenat med apotekareyrket. Att dessa förmåner beträffande Antonius utsträcktes att omfatta även arvode för rådgivande verksamhet vid invärtes sjukdomar, visar dels att bristen på sakkunnig vård av dessa åkommor vid denna tid var påtaglig och kännbar för allmänheten dels också att magistraten insåg det föreliggande behovet och sökte vidtaga åtgärder att avhjälpa detsamma. Det framgår också av aktstycket att apotekare Antonius personligen var en man med ett allmänt anseende och ett odelat förtroende.

Ett kungligt brev av den 23/5 1647[1] angående bardskärerna i Malmö innehåller tvenne i detta sammanhang viktiga och intressanta bestämmelser. På framställning av bardskärsskrået i Malmö, vilken tillstyrkts av länsmannen på Malmöhus, beviljade Kungl. Maj:t dess anhållan att bardskärsmästarnas antal i Malmö för framtiden finge begränsas till tre i stället för fyra, som hittills varit stipulerat. Minskningen skulle dock få ske endast på det villkor, att den som ville bosätta sig och idka verksamhet som bardskär i Malmö först skulle "af den bestalte Medico uti Skaane" låta sig examinera och därefter förevisa intyg och bevis om denna prövning för länsmannen på Malmöhus.

Påbudet om bardskärernas förhör av Skånes Medicus visar att samhällets fordringar på deras kunskaper redan vid slutet av den danska tiden börjat bli större än förut.

2. Efter Roskildefreden.

Stadsfältskärerna i Malmö.

I Stockholm hade bardskärerna redan år 1496 sammanslutit sig till ett skrå och de fingo sina privilegier stadfästa av Johan III år 1571. Från 1646 kallades deras sammanslutning "Barberare ämbetet" och utövarna av detsamma benämndes "barberare" eller småningom mer och mer "fältskär" eller "kirurg".

Efter Roskildefreden fingo bardskärerna i Malmö tillsvidare

[1]) Rigsarkivet i Köpenhamn, meddelat av fil. lic. Lennart Tomner.

Bardskärsämbetets i Stockholm sigill från Johan III:s dagar. Orig. under pergamentsbrev 1571 20/7 i Karolinska institutets bibliotek.

bibehålla sina privilegier och erhöllo år 1662 bekräftelse därpå av "Burggrefven" Lars Boman i Malmö. Ännu den 16/11 1671 ha vi bevis för att skråordningen fortfarande var gällande. Ett protokoll upplyser nämligen då, "att en fältskär Jacob Steding instämt åldermannen M:r Ephraim Koldewey för det han icke ville intaga honom i deras Lag". Men det kom ej att dröja så länge, förr än de särskilda privilegierna för barberare-ämbetet i Malmö blevo helt och hållet slopade. Ett kungligt brev av den 17/9 1685 bestämde nämligen att hela landet "skole stå under det här i Stockholm warande Barberare Embetet, hvilket Wij nådigt hafwe authoriserat och såsom en Societet godkänt". Den nya sammanslutningen erhöll sitt första reglemente den 17/8 1686, däri den benämndes kirurgiska Societeten eller "Societas Chirurgica". I vissa delar förändrades de första bestämmelserna av Carl XII den 8/10 1717 och ämbetet tillades då namn av Kunglig Kirurgisk Societet. Denna blev sålunda småningom för hela riket på en gång en skola för kirurgien och en auktoritet för uppsikten över densammas utövande.

Bland bardskärerna i Malmö under tiden närmast efter Roskildefreden bör ett par här ihågkommas. De mest kände

voro Pofuel Hanssen, Jochum Hindrich Waszmund och Ephraim Koldewey. — Jochum Waszmund var född i Randers och dog i Malmö 1692. År 1688 den 20/2 utsåg magistraten W. att "betiäna Barnhuslemmarne mot 50 Rdr om Aaret". Han var gift med Anna Catharina, en dotter till M:r Pofuel Hanssen. — Ephraim Koldewey är värd vårt speciella intresse. Han var född i Danzig 1624 och dog i Malmö 1709. Mäster Ephraim var den siste åldermannen i bardskärsskrået i Malmö. Han var en för sin tid säkerligen ovanligt kunnig och beläst kirurg. Detta visas bland annat av boupptecknigen den 14/8 1725 efter hans äldste son Peter K., handelsman i Malmö. Denna förteckning upptager som särskilt anmärkningsvärt ett omfångsrikt bibliotek efter fadern med 89 olika nummer. Ungefär hälften av böckerna ha av titlarna att döma medicinskt innehåll, under det att den andra hälften innehåller historia, filosofi och religion. Ett speciellt intresse väcker anteckningen "En inbunden bok med rent papper och lefvande blomster inlagd" dvs. ett herbarium med pressade växter. Tydligen var botaniken för honom en kär sysselsättning. Ett annat bevis på Koldeweys vakenhet och stora intresse för sitt yrke var, att han i juli 1690, alltså vid 66 års ålder, enligt de nya bestämmelserna underkastade sig förhör inför "Barberare Embetet i Stockholm" dvs. kirurgiska Societeten och erhöll dess legitimation.

Vilken utomordentlig betydelse den ovan beskrivna centraliseringen av fältskärsutbildningen kom att få för yrket och dess utövare, framträdde mer och mer under de följande decennierna. Här i Malmö blev det till följd härav snart en ny uppgift för magistraten att kontrollera och övervaka att de i samhället verksamma fältskärerna erhållit vederbörligt intyg och auktorisation från kungl. kirurgiska Societeten i Stockholm. Första gången en dylik handling påträffats i domboken är den 11 februari 1695.

"Stadz Barberaren här utj Malmóe Mester Paul Rumpelt Inkom och upwijste för Rätten ett honom från dhet lofl. Chirurgiae Collegio i Stockholm meddehlt testimonium af d. 12 sidstl. octob. huru som han uthi dess profession i praesente af Kongl. Maj:ts lijf Medici H:r Doctor Johan Martin

Ziervogel och andra dhertill förordnade Mästare in Chirurgia ordentlig är företagen och examinerat worden sampt af dhen förfarenheet befunnen at han för een wärdigh ledamoth af dheras Societet är uptagen och af dess privilegier dehlaktigh blefwen; Item een särdehles attest af H:r Doctor Ziervogel sielf Dat:d d. 15 Octob. 1694 dhet han samma sin examen medh stort beröm har undergådt och dherwijdh sådane proof och dhen Capasitet wijsat, at han befordring meriterar til bättre willkohr i begiäran altså iem wähl medh Magistratens permission dess Skildt fåå låtha uth hängia och som een approberat Mästare dess Konst hoos dhem som honom kunna til trängia at fåå wijsa, hwilket Magistraten så mycket mindre kunde förneeka som af dhet beröm han wijdh sin Examen inlagdt dhe föranlåtne blefwo medh benägenheet til Stadz Barberare honom at antaga och behålla tillåtandes honom enähr som helst dhet behagar dess Konst exercera som han bäst kan och förmår".

Denna anteckning i protokollet hade föregåtts av en skriftväxling i juni 1694, däri Paul Rumpelt den 4/6 "genom dess ingifne Supplique anhåller om Magistratens Recommendation til dhet lofl. Barbier Ampt i Stockholm emädan som han i sinnet hafwer uthi dess lärde Konst (sig) examinera låtha på dhet han sedan medh Magistratens permission een och annan patient såsom dess sahl. Svärfader (Jochum Waszmundh) betiena kan". Denna begäran beviljades. Omkostnaderna fick han själv ikläda sig. Hans här nämnde svärfader, fältskären Jochum Waszmundh, hade kommit hit till Malmö omkring år 1685, men hade icke haft titeln stadsfältskär.

Detta ovan citerade dokument är i hög grad värt uppmärksamhet, ty genom detta tillskapades utan några andra formaliteter eller åtgärder än som här nämnts en ny befattning i staden, stadsbarberare — eller som det vanligen i fortsättningen kallades stadsfältskärs-ämbetet. Denna nya tjänsteställning var ej förenad med några löneförmåner från stadens sida. De enda fördelar, fältskären hade, voro att "medh Magistratens permission dess Skildt fåå låta uth hängia" och "som een approberat Mästare dess konst wijsa". Dessutom erhöll han titeln

Stadsbarberare. Detta senare var för honom säkerligen icke det minst betydelsefulla, ty därigenom erhöll han i allmänhetens ögon en starkare ställning i sitt yrke än vanliga fältskärer tillförene åtnjutit. Hans skyldigheter mot magistraten och staden bestod dels däri, att han hade att visa intyg om föreskriven examen och auktorisation från kirurgiska Societeten i Stockholm dels däri, att han så småningom fick till åliggande att mot skälig ersättning i varje enskilt fall utföra de besiktningar eller andra uppdrag, som magistraten kunde anmoda honom om.

Den förste stadsfältskären i Malmö hette sålunda Paul Rumpelt och förordnades av magistraten den 11 februari 1695. Rumpelt var född i Danzig. Han hade där lärt kirurgi, innan han 1688 kom till Stockholm och erhöll kondition hos stadsbarberaren Niklas Meijer. År 1694 finna vi honom i Malmö. Några upplysningar om hans verksamhet här i staden eller om hans vidare öden har ej påträffats. Caroli kyrkobok upplyser emellertid att Paul Rumpelts efterlämnade änka Dorothea Rumpelt, f. Waszmundh, dog här i staden den 24 september 1710. Hon var 39 år gammal.

I domboken den 19/8 1699 omnämnes att fältskär Johan Guvert Oswaldt — Sacklén uppgiver hans riktiga namn vara Johan Oswald Guvert — för guvernören företett "Collegii Chirurgici i Stockholm attest det han vederbörlig examen undergått och der uppå anhollit om tillåtelse att få nedsätta sig här utj Malmóe Stadt". Guvernören rekommenderade honom till magistraten att "för ordinarie Stadz Chirurgus och barberare erkänna". Magistraten efterkom detta "hörsambligen". Guvert lämnade emellertid Malmö redan följande år och blev fältskär vid "ett värfvadt Lif-Dragon-Regemente under Grefve Rehnskjölds befäl" och kom år 1700 till Liffland. Han deltog sedan i flera drabbningar, till dess han 1709 vid Pultawa föll i rysk fångenskap och avfördes till Moskva.

Under det följande 1700-talet funnos i allmänhet oavlönade stadsfältskärer i Malmö. I regel voro de till antalet två. I

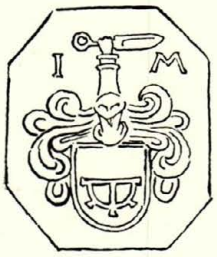

Johan Meinekes sigill. Rådhusr. i Malmö innel. handl. 1700 $^{24}/_{7}$ M S A. Teckning av Einar Bager.

början är det dock mycket svårt eller rent av omöjligt att erhålla en klar, kontinuerlig ordningsföljd i dessa stadsfältskärers förordnande, något som knappast förvånar, då det gäller en på ganska lösa grunder tillskapad tjänsteställning. Dessutom försvåras en klar kontinuitet därigenom, att benämningen stadsfältskär förefaller komma till användning i tvenne olika bemärkelser: dels som titel för tjänsteinnehavare, dels också för att utmärka en fältskär, som har sitt verksamhetsfält bland stadens innevånare till skillnad från en med andra uppgifter t. ex. en regementsfältskär. Slutligen kan den under de långvariga pestepidemierna i början av 1700-talet rådande oordningen inom skilda områden av stadsförvaltningen även ha bidragit till att anteckningarna äro bristfälliga vid denna tid.

I varje fall kommo luckor i ordningsföljden genast i början till synes efter de båda nämnde först antagne stadsfältskärerna Rumpelt och Guvert. I domboken den 28 oktober 1705 finner man oförmodat tvenne andra "Stadz Barbiererne M:r Mich: Billom och Johan Meinicke" omtalade som stadsbarberare utan att deras antagande till tjänsten funnit bekräftelse i domboken. De omnämnas här i egenskap av anmälare av tvenne "feldtskiärare geseller" m. fl. som fuskare i yrket. — Även Sacklén uppgiver "Michael Billong som Stads-Barberare i Malmö på 1670-talet". Uppgiften har ej kunnat verifieras. Ett gemensamt intyg av Billom och Meineke den 13 september 1697 angående en sårskada är tydligt och klart undertecknat: "Michel Billom, Chirurgus och Johan Meineke, Chirurgus". Hade de då inne-

haft tjänst, skulle utan tvivel deras tjänstetitel ha skrivits under namnet. Vidare omtalar S:t Petri kyrkobok att "1712 den 22 Augusti begrofs feltskiären Mäst: Michel Billom och hans söner Petter och Carl på Hospitals kyrkogården". Liksom Caroli kyrkobok omnämner att "Johan Meinicke Chirurgus" blivit begraven i kyrkan den 25 augusti 1712. Det vill därför synas troligt att ingen av dessa båda varit "stadsfältskärer" i vår här angivna mening.

Ytterligare ett bevis för att Johan Meineke, som för övrigt varit gesäll hos Jochum Waszmundh och haft självständig verksamhet i staden sedan omkring år 1687, icke varit förordnad som stadsfältskär framgår av nedanstående berättelse. Han kom nämligen under den svåra pesttiden 1710—12 att spela en roll, som säkerligen väckte stor uppmärksamhet i hela staden vid den tiden och i varje fall blev mycket utförligt och detaljerat beskriven i domböckerna. Händelseförloppet var i korthet följande. Den 26/6 1712 infunno sig doktor Thomaeus och fältskär Meineke på rådhuset och blevo av guvernören Burenschöld inför magistraten tillfrågade, huruvida de ville mot skäligt arvode åtaga sig läkarevården av de pestsjuka. Thomaeus förklarade sig genast därtill villig, "men fältskiären uhrsächtade sig att han är förordnad fältskär vid Barnhuset och Artilleri Staten, förmenandes altså icke tryggel:n kunna sig de inficerade siukas skiötzell antaga". Han föreslog i stället "een annan här i staden, som elljest sitter och brukar Fältskiärrerij". Härtill genmälde guvernören vredgad "at han ingen Bönhåss (fuskare) härtill kan admittera, utan moste Meinicke, så framt han sig här i staden uppeholla tänker, och eij will ansees för obstinat och emot öfverhetens ordres gensträfvelig sig til de siukas upwachtning låta bruka". Härvid blev det denna dag.

Den 5/7 1712 inkallades åter doktor och fältskär inför magistraten och guvernören meddelade då Meineke "hurusom een annan fältskär Friedrich Hein sig angifwit at wilja antaga sig Curen och läkedommen af de inficerade siuke, och Aldenstund Meinicke sig för detta utlåtit, att han giärna för sine andra handteringar (skulle) willja entledigas denna syslan så skal han och nu slippa och den andra i hans ställe

antagas". Friedrich Hein blev alltså förordnad till pestfältskär "på dessa wilkohr att han: 1:o niuter dett dagl: salario, hwarom med Meinicke för detta är accorderat; 2:o sedan siukdommen eller Pästen stillas, dett gud snart förläne, skall hanem förunnas wid Barnhuset att giöra den tienst, som Meinicke för detta giordt hafwer och derföre åtniuta den wanl: Löhn — etc".

Meineke, som alltså på stående fot avskedades från sin befattning som barnhusfältskär för framtiden, protesterade häremot, "efter Hein icke ännu undergådt wederbörlig examen hos Amptet i Stockholm". Guvernören genmälte: "Män såsom nu een casus necessitatis för handen är och hela Stadzens samt landetz Conservation mehra är angelägen, ty kunde detta examen eij hindra Fältskiären at antagas utan förmente hans Excell:ce att der något examen skulle behöfwas nödigt för hanem till dess professions idkande kunde dett hädanefter skee".

Episoden ger oss en god föreställning om huru förhållandet mellan över- och underordnade kunde gestalta sig vid denna tid. Guvernörens omsorger om Heins framtid visade sig emellertid onödiga. Ty redan före augusti månads utgång hade både Hein och Meineke ryckts bort av pesten.

Det finns ytterligare några fältskärer, som i magistratens handlingar uppgivas som "stadsfältskärer" utan att deras antagande som sådana kunnat fastställas. Sålunda har det icke lyckats att med visshet konstatera att Hindric Eggertsen Dubbelsten blivit officiellt förordnad till stadsfältskär i Malmö. I magistratsprotokoll nämnes han 1712 den 16/8 som fältskär härstädes. Men år 1713 omtalas han som stadsfältskär i S:t Petri kyrkobok, då det gäller lysning. Å andra sidan heter det i samma bok den 17/10 1716: "Begrofs på Stora Kyrchio gården Fältskiären Hindrick Dubbelsten som är född A:o 1659 och döde d. 12 Octob. 1716". Kanske bero de icke alltid exakta uppgifterna på under pesttiden rådande otillfredsställande och bristfälliga förhållanden. Av samma anledning kan man då också överse med att de tillfälliga pest-fältskärerna Friedrich Hein och Andreas Boije till och med i magistratsprotokoll benämnas stadsfältskärer, fastän

de i själva verket endast voro fältskärsgesäller, som ännu icke avlagt vederbörlig examen.

I slutet av andra decenniet under 1700-talet synas förhållandena stadga sig, så att man därefter finner en ganska god kontinuitet i stadsfältskärsförordnandena. Samtidigt kommo i magistratsprotokollen en del principiella uttalanden i stadsfältskärsfrågan till synes, vilka i detta sammanhang ej äro utan intresse.

I domboken den 9 oktober 1716 omtalas Johan Jacob Leinitzer, som därjämte är regementsfältskär "såsom redan antagen Stadz Fäldtskiär". När detta antagande skett, har ej kunnat fastställas. Nu önskar han emellertid att "honom något till subsistence och underhåld af Staden blefwe tillagt". Härtill svarade borgerskapets medlemmar, som just voro uppkallade till allmän Rådstuga, "att de i denna medel- och näringslösa tjden, då de med många utgifter besvärade äro, intet förmå tillägga fäldtskiäraren någon löhn, hwilket ej heller i wanlige tjder och till dato wanligit warit, utan hafwa fäldtskiärarne af deras profession sig underhållit". Leinitzers verksamhet i Malmö synes ha varit kortvarig. Enligt Sacklén tjänstgjorde han som "Reg.-Fältskär vid Drottningens Lif-Regemente i Stralsund 1723 till 1744, då han dog".

I det citerade aktstycket är det första gången ett officiellt uttalande göres i stadsfältskärernas avlöningsfråga, varför det kan anses hava principiell innebörd. Av samma betydelse gör magistraten den 11/2 1719 ett uttalande, då fältskärsgesällen B. J. Köllner "giör ansökning att blifwa Stadz Fäldtskiär härsammastädes, emedan han — — och tänkt i Gifte (ingå) med en Regements-fäldtskiärs änka". Magistraten yttrar då i sin resolution: "Emedan här i Staden för detta stadigt warit twänne fäldtskiärare förordnade och brukade; Fördenskull blifw:r ansökaren till den ena fäldtskiärs beställningen af de begge uti sin lärde professions obehindrade brukande härigenom antagen och derwed odrefwen behållen". Man bör således lägga särskilt märke till dels att stadsfält-

skärernas antal anses bestämt till tvenne dels till uttrycket "lärde profession". Genom detta senare uttalande få vi nämligen bekräftelse på att fältskärsyrket redan är på väg att innefatta allt mera teoretiskt vetande.

Efter attest från kirurgiska Societeten i Stockholm utfärdade magistraten den 3/10 1720 fullmakt för nämnde Bonaventura (enl. Sacklén Bonaventuro) Johan Köllner att vara stadsfältskär i Malmö.

Ytterligare ett protokoll av den 14/3 1719 innehåller uttalanden av principiell innebörd och bör därför i detta sammanhang omnämnas. Regementsfältskären vid "Fäldt Artilleri Staten" Eric Martin Herbst önskade bliva stadsfältskär, varvid magistraten gav sin mening till känna i följande ordalag: "Och aldenstund det är mycket nödigt och nyttigt för Stadsens Inwånare, att man är försedd med brafwe fältskiärare, hafwandes tillförne här i staden warit twänne antagne, som nogsamt kunnat sig härsammastädes ernära; Fördenskull skall denna herr Herbst till den första Stadz Fäldtskiäraren blifwa antagen och förordnad, samt med behörig fullmakt försees, emedan han förwärfwat sig gott beröm om sitt förstånd och Lärdomb utj Chirurgien, der af han wijst goda prof".

Att utse Eric Martin Herbst till "första Stadz Fäldt-skiärare" synes ha varit ett tillfälligt infall hos magistraten i tillfredsställelsen över att en man med hans goda kvalifikationer sökte en stadsfältskärsbefattning. Utmärkelsen kostade heller ingenting och hade inga ekonomiska konsekvenser. Men det var tydligt att åtgärden skulle väcka missnöje på sina håll. Några protester ha visserligen icke kommit i dagen, men man kan förstå att något måste ha förevarit och att Herbst ansåg sig tvungen att bestyrka sin opåkallade upphöjelse. Ty i protokollet den 21/7 1720 anhåller han, "att honom behörig fullmakt må meddelas på första Stads Fäldtskiärstiensten". Ärendet blev emellertid då bordlagt hos magistraten och behandlades först åter, sedan borgmästaren Jacob Monthell kommit hem från riksdagen i Stockholm. Den 19/9 heter det så i protokollet "hafwandes bem:te herr Borgmästaren i så måtto intet derwid något att påminna utan är ang:de

denna affairen i lika mening med de andra af Magistratens ledamöter".

Eric Martin Herbst och Bonaventuro Johan Köllner.

Eric Martin Herbst utsågs alltså till förste stadsfältskär i Malmö den 14/3 1719. Han var född i Wismar och hade lärt kirurgien uti sin födelsestad, innan han 1705 kom som gesäll till stadsbarberaren Anders Reiman i Stockholm. Han gjorde sedan tjänst vid armén i Skåne och stannade därefter kvar i Malmö. År 1718 examinerades han vid kirurgiska Societeten i Stockholm och fick därifrån mästarebrev, varefter han såsom redan nämnts blev förste stadsfältskär i Malmö. Han var gift med Maria Elisabeth Fant, med vilken han hade tre söner: Henric, som blev stadsfiskal i Malmö, Christian Fredrik, som blev stads-medicus i samma stad, och Carl Ludvig, som blev skeppskirurg. Eric Martin Herbst dog i Malmö i december 1739.

Under 1720- och 1730-talen voro Herbst och Köllner båda stadsfältskärer i Malmö. Herbst var dessutom fältskär vid Malmö Kronobarnhus. De båda stadsfältskärerna besvärade sig den 15/11 1721 inför magistraten "öfwer afskiedade Soldaten Andreas Scharp, hvilken en stoor deel af Stadsens inwånare med barberande betiänar — — och sådant strider emot Kungl: förordningar, som fuskares och Bönhasers intrång aldeles förbiuda — — I anledning hwaraf och Magistraten wid Borgerskapetz allmänna sammankomst i dag dem sådant föredrog, jemte tilsäijande och achtsam förmaning, det de icke wijdare måge betiena sig hwarken utaf denne Anders Scharp, eij heller af Andre fuskere helst sådant stridande är emot Kongl. Förordningar utan endast hålla sig til des ordinarie Stadz Fäldtskiärare som gerna wilja til godo taga hwad hwar och en i dij måhl för deras möda efter råd och embne dem behagar at lämbna" —.

På nya klagomål från Herbst den 27/8 1726 förklarade magistraten: "Såsom Stadzens chirurgi icke hafwa af staden någon lön förutan hwad dem för rakande och annat deras arbete til flyta kan; Altså warda alla andra och i synnerhet

afskedade under-officeraren Assar Lundberg och Rotemästaren Scharp wid 40 dlr S:mts wite förbudit at med barberande sig befatta, som endast Stadzens Fäldtskiärare competerar".

Stadsfältskären Bonaventuro Johan Köllner dog i februari 1736 vid 45 års ålder. Den 24/5 1740 anhöll fältskären Ovidius Tillke "om behörig Fullmakt till den gienom hans Styf fader Bonaventura Köllners död ledig warande Stads Fälldtskiärare sysslan härstädes". Sedan Tillke företett bevis att han i Stockholm undergått behörig examen, utfärdade magistraten den 22/9 1740 fullmakt åt honom på en stadsfältskärsbefattning härstädes. Ovidius Tillke verkade som stadsfältskär i Malmö endast en helt kort tid. Han dog redan i december 1741.

Zacharias Gottfrid Gersdorff och Johan Westerberg.

Den 2/12 1741 omtalar magistratens protokoll att doktor Koulas på fältskären Gersdorffs vägnar: "som nu är i Stockholm at examineras", förhört sig "om någon wiss årlig lön, eftersom han annars har nu tillfälle at få annan lägenhet". Magistraten lämnade till svar att Gersdorff nog kunde göra sig säker om viss lön som fältskär vid barnhuset och vid hospitalet härstädes. Den 4/2 1742 uppvisade Zacharias Gottfrid Gersdorff inför magistraten "bewis öfwer des utståndne examen, både medelst förhör och manual operationer", varför magistraten "resolverade at fullmacht utfärdas för Gersdorff at wara Fälldtskiär här j staden". Trots att det ingenting direkt utsäges därom, synes det icke vara någon tvekan om att det är befattningen efter den 1739 avlidne "förste" stadsfältskären Herbst som Zacharias Gersdorff erhåller fullmakt uppå.

Zacharias Gottfrid (Georg) Gersdorff var född år 1710 i Heilbrunn i Schwaben. Till en början undervisades han i kirurgi av fadern, amt-kirurgen därstädes Christian Gottfrid Gersdorff. År 1736 kom han till Sverige och undergick 1741 examen vid kirurgiska Societeten i Stockholm och blev ome-

delbart därefter stadsfältskär i Malmö. Tillika blev han artilleri-kirurg i samma stad, i vilken egenskap han ifrån 1757 deltog i Pommerska kriget.

Beträffande Ovidius Tillkes efterträdare som stadsfältskär upplästes Stadens äldstes utlåtande den 1/12 1744 i magistraten "angående Studenten och Fäldtskiärs Gesällens Westerbergs ansökning, att härstädes till Stads Fäldtskjär blifwa antagen, samt afl: Stads Fäldtskiärens Tillkes Änkjas Suppl: att genom en gesäll få förestå andra Fäldtskjärs sysslan härstädes; utlåtandes sig Stadens Äldsta, att som de i erfarenhet kommit, att Westerberg skall äga tillräckelig kundskap uti de stycken, som denna professionen tillhöra, han ock nyl: skall ingådt trolofning med afl: Fäldtskjärens Tillkes Änkja; Så önska Stadens Äldsta gjerna att Westerberg till andra Stads Fäldtskjärare häristaden warder antagen, dock att han på egen bekåstnad reser till Stockholm, att af Chirurgiae Societeten derstädes låta sig behörigen examinera och approbera". Sålunda förordnades Johan Westerberg till andre stadsfältskär i Malmö.

Det anförda utlåtandet från Stadens äldste är anmärkningsvärt i tvenne hänseenden: dels därigenom att Westerberg angives vara student, en uppgift som bestyrker den pågående tendensen att förbättra den teoretiska utbildningen inom fältskärsyrket, dels därigenom att Stadens äldste uttryckligen framhålla att det här gäller befattningen som andre stadsfältskär. Det är första gången som denna benämning officiellt användes. Liksom vi i det föregående hava betraktat Eric Martin Herbst och Johan Köllner som resp. förste och andre stadsfältskärer, kunna vi för den närmaste tiden anse Zacharias Gersdorff och Johan Westerberg intaga samma resp. tjänsteställningar.

En den 20/1 1746 av stadsfältskären Johan Westerberg till landshövdingen ingiven ansökan om någon viss årlig lön "för det han de sjuka Spinnhus Lemmarne såsom Fäldtskiär betjenar", ledde efter yttrande av "Lofl. Hall- och Manufactur-Rätten" småningom till gynnsamt resultat.

En anteckning i domboken, som visar hän på ett gott samarbete mellan de vetenskapligt utbildade medici och fältskä-

rerna i Malmö, finna vi den 26/5 1742. Det berättas här att "Hall-Rätten anmodat denne stadsens Physicus H:r Doctor Koulas, att tillsammans med Stads- och Regements-Felldtskiären H:r Gersdorff besiktiga Spinhus Lemmarne, huruwida någon af dem är med smittosam siukdom behäftat, så hafwa berörde H:r Doctor och felldtskiär gienom nu inlefwererade Memorial berättat, att de funnit 5 qwins Personer så smittade, att de böra Salivera, warandes efter samma memorial nödwändigt, att denne Curen ofördröjel:n företages, och desse Liderl:e Personer gienast afstängias ifrån andras umgänge. Magistraten — — fant nödigt at Låta bref afgå till Kongl. Landshöfdinge-Embetet angående et rum i Garnizons siukhuset, uti hwilket desse Personer kunde wara under påstående Cur. Jämwäl och beträffande nödige penningar härtill af Cronans medehl i Sakören med mera som Expeditionen utwisar".

Den 19/7 1755 inlämnade stadsfältskären Westerberg till magistraten en skrift, vari han anhöll "om betalning för åtskillige chirurgiska operationer, som upräknas till summa 57 dl 24 ½ s, begiärandes at denna skriften måtte med Stadens Äldsta communiceras, då han förmodar någon hielp till sina skatters betalande".

Den 1 oktober 1755 hade utlåtande över denna framställning kommit från Stadens äldste, "derutinnan de bestridde någon wedergällning för Westerberg: förmenandes at han såsom Stads Fäldtskiär är förbunden, at utan betahlning gå domstohlarne till handa wid dylika Publique händelser". Magistraten fällde emellertid följande utslag: "Alldenstund Stads Fältskiären Westerberg icke njuter någon löhn, han des utan är witterlig fattig och Kongl: Medicinal förordningarne af åhr 1688 och den 12 April 1744 endast befaller at Löhntagare äro skylldige utan någon wedergällning sådane förrättningar och besiktningar giöra i then stad ther the äro boende; Ty pröfwar Magistraten skiäligt, at bestå Stads Fältskiären Westerberg någon betahlning för de hafde beswären med öppningar af the döda kroppar och besiktningar på åtskillige personer, lempadt efter högst-bem:te Kongl: Medicinal förordningar: nembl:

1: o	För de uti Stads grafwen fundne och på Knuts sahlen öppnade 2:ne Barn à 2 dl: för hwartera	4 dlr
2: o	För Fiskaren Pehr Jöransons öppnande	2: —
3: o	För Marquetentaren på lilla Torget Pehr Appelbergs öppnande	2: —
4: o	För ett Barns öppnande på Spinhuset	2: —
5: o	För besiktning på Båtkarlen Kursk	—: 24
6: o	För Falkens dotters curerande från wenerisk siukdom	12: —
7: o	För Gåssen Jonas, som Catharina Frisk welat afhända lifwet i Stads Grafwen	6: —
8: o	För en Skomakare Gesäll som blifwit öppnadt	2: —
9: o	För besiktning på Stads Hyren, som blifwit stångat af en Tjur	—: 24
10: o	För besiktning på nattmanshustrun	—: 24
	som giör tillhopa 32 dl 8 :/. s	

Hwilka 32 dlr 8 :/. S:mt — — Stads Fältskiären Westerberg emot des quittence betalas".

Detta protokoll har anförts så utförligt dels för att framhålla Stadens äldstes märkliga inställning till Westerbergs rimliga begäran dels också för att giva en inblick i de uppgifter inom hälsovården, som vid den tiden ansågos tillhöra stadsfältskärernas tjänsteplikter, oaktat det vid denna tid sedan åtskilliga år funnits ordinarie stadsmedicus i staden. Vid här berörda tidsperiod var Kilian Stobaeus d. y. stadsphysicus i Malmö sedan mer än 10 år.

Då stadsfältskär Zacharias Gersdorff, såsom ovan omtalats, redan vid sin ansökan förhörde sig angående löneförmånerna vid stadsfältskärsbefattningen, så var detta utan tvivel ingen tillfällighet utan ett utslag av en bestämd övertygelse, att en dylik tjänst rimligen borde vara förbunden med någon ekonomisk förmån. Man finner också i fortsättningen en tydlig och målmedveten strävan hos honom att söka förverkliga denna sin uppfattning, varför han griper varje tillfälle att rikta uppmärksamheten på det oegentliga förhållandet. Så finna vi t. ex., hurusom Gersdorff den 12/12 1748 hos magistra-

ten anhöll "om bewis, huruwida han såsom Stads-fäldtskjär af Staden någon Löhn åtnjuter: Sägandes att samma bewis nödigt är i det afseende, att från Kongl: Landshöfdinge Embetet skall wara observation gjord, som will pålägga honom att betahla 3 dahl: silf:mt uti Löhn- och Betahlningsafgift såsom Stads-Chirurgus ifrån åhr 1742, från hwilken afgift Gersdorff förmenar sig böra befrias, så wida han ingen löhn njuter". Magistraten lämnade härå till svar: "Att för Stads-fäldtskjärs syslan här wid Staden ingen löhn tillförene warit bestådd. Och som herr Gersdorff fölljakteligen för hela sin tid ingen löhn af Staden undfådt, ej heller undfå kan; Så lämnas honom på begjäran deröfwer bewis genom utdrag af Protokollet".

Den 7/9 1757 passade Gersdorff på att åter rikta uppmärksamheten på sina löneanspråk. Han inlämnade då till magistraten "en skrift, hwarutj han anholler om någon ständig Löhn, förmenandes tillfälle wara dertill af den löhn som Stads Physicus herr Doctor Stobaeus af Staden åtnjutit, emedan han till Provincial Doctor i Christianstads Län blifwit befordradt".

Den 10/9 1757 yttra sig Stadens äldste angående denna löneframställning, "at de hafwa ordsak med mycket beröm erkienna Hr Gersdorffs goda wettenskap och oförtrutenhet, at betiena denna Stadsens Inwånare utj Chirurgien, och fördenskull giärna skulle se, at någon utwäg wore för handen, hwarigenom han utj sina willkohr kunde understödias; Men som tiderne nu äro swåra, och Stadens Äldsta finna otienligit at stympa något ifrån Stads Physici lönen; Så kunna Stadsens Äldsta för denna gången ej willfara ofwannemnde ansökning, utan försäkra i det stället, at så framt tiderne i nästkommande år förbyta sig till något bättre; Så willja Stadens Äldsta ihogkomma herr Gersdorff med en wiss åhrlig löhn af Staden".

Den i lönefrågan outtröttlige Gersdorff tog fasta på detta halva löfte från Stadens äldstes sida och i samband med skattsättningen inlämnade han den 4/3 1758 en skrivelse "med påminnande om det honom gifne löftet" till "Skattningsmännen". Magistraten beslöt "communicera denna skriften med borgerskapet societets wis".

Societeterna voro emellertid av skilda meningar i denna angelägenhet. Civil societeten ansåg "3 dl S:mt åhrligen af hwarje hel gård" som en skälig lön åt stadsfältskären, under det att handlandena ej ville gå längre än till "1 dl S:mt på hwarje gård, dock med det willkohr at de öfrige Societerne äfwen därtill samtyckia".

Med anledning av meningsskiljaktigheterna remitterades ärendet åter till handlandesocieteten för nytt yttrande till magistraten, som tillägger: "För sin dehl skulle Magistraten giärna se, at herr Gersdorff kunde qwarhollas, eller åtminstone snart åter hit dragas, eftersom hans nerwaro wärkeligen är nödig, i anseende till förefallande nog wicktigare tillfällen, hwarutinnan en förståndig chirurgi biträde erfordras, som äfwen i dessa dagarne yppadt sig genom fahrligt benbrått utj handskemakare Schougårdz hus, med des Son".

Efter detta förspel hos societeterna "inkom Stads Fäldtskiären Gersdorff" den 11 juli 1759 till magistraten "och begiärte weta uti hwad belägenhet ärändet är, ang:de den honom tillämnade Löhnen. — Magistraten — underrättade Hr Gersdorff i anledning deraf at han åhrl. af Stads Cassan har at undfå i Löhn Ett hundrade och Fembtjo daler S:mt och af Clerecie och Civil Societeten genom deras friwilliga Sammanskått Sextjo dahler S:mt åhrl. utom Tiugu dr s:mt af Fäldtmarskalken Landshöfdingen — Stael von Hollstein, jämwähl åhrl. Tjo dahler S:mt utaf Öfwer Jägemästaren — von Gröninger och Likså mycket af Hofjunkaren och Lands Sekreteraren — Bergenstråle — Willjandes Magistraten äfwen för sin egen dehl bidraga till Hr Gersdorffs Löhns förökande med 27 dahler S:mt åhrl. — hwilket bewilljande — icke sträcker sig längre än till Hr Gersdorffs person och Lifstid, samt så wida han wid Staden ständigt förblifwer — Stads Fäldtskiären Gersdorff förklarade sig alldeles nögd med dessa willkohr och — skall han med Guds hielp snart wara tillbaka (från Pommern) och kanskie med samma fahrtyg som honom dit öfwerförer".

Genom detta magistratens utlåtande, som visar det allmänna förtroende och den stora popularitet, som kom Gersdorff till del, skymtar äntligen en lösning på hans segslitna löne-

fråga. Den 7 november 1759 inställde Zacharias Gersdorff sig personligen inför magistraten "och androg, at som han numera tagit afskied från sin wid Pommerska arméen hafda beställning och i föllje af sin förbindelse sig här i orten infunnit, till at här ständigt förblifwa, till Inwånarnes tiänst, altså will han sådant hos Magistraten tillkjänna gifwa, begiärandes numera wisshet och beskied om den Löhn som för honom benägit blifwit fastställd". Magistraten uttalade sin glädje över Gersdorffs återkomst och bekräftade nu att de här ovan närmare specificerade löneinkomsterna, på tillsammans 277 daler s:mt årligen, skulle beräknas honom till godo från november månads början 1759.

Efter allt det mödosamma arbete, som Gersdorff nedlagt för att bli delaktig av lön som stadsfältskär i Malmö, skulle man ha väntat, att han också skulle vara synnerligen angelägen att vid första tillfälle verkligen utfå av stadskassan redan intjänt lön. Så var emellertid icke fallet. Man söker nämligen förgäves i stadens räkenskapsböcker för åren 1760 och 1761 efter någon anteckning om utbetald lön till stadsfältskären. Först i 1762 års räkenskaper kommer förklaringen av sammanhanget. I januari 1762 blev Zacharias Gersdorff utnämnd till amiralitets-fältskär i Karlskrona och den 22 mars s. å. anhåller han skriftligen hos magistraten "om assignation på hwad honom, såsom bestådd åhrlig 150 dr S:mts Löhn af Staden för Stads-Chirurgi-sysslan härstädes, ifrån början till slut, tillkomma kan". Sedan Stadens äldste beviljat Gersdorff lön även för halva året 1762, "ehuru Hr Gersdorff ej förrättadt Stads Fälltskiärs tjenst härstädes längre än till sistl:e Påsken", fastställde magistraten den 19 juni d. å., att fältskärslönen för Gersdorff skulle gottgöras för tiden 1/11 1759—30/6 1762, vilket också bekräftas av anteckningar i räkenskapsboken.

Efter att den 14/1 1762 ha blivit utnämnd till amiralitetskirurg i Karlskrona skötte Zacharias Gersdorff enligt Sacklén "der sedan med berömvärd skicklighet sitt kall, till dess han 1774 d. 28 Juli fick tjenstledighet med hela lönens bibehållande". Gersdorff dog 1775 vid 65 års ålder.

Gottfried Beijer d. ä. Silhuett, tillhörig fröken M. Beijer, Malmö.

Gottfried Beijer d. ä.

I Malmö kom Zacharias Gersdorff att som stadsfältskär efterträdas av Gottfried Beijer d. ä. Fältskärsgesällen Gottfried Beijer hade den 22/4 1761 efter Stadens äldstes tillstyrkande erhållit magistratens försäkran, "att här wid Staden blifwa befordradt, när sådan ledighet sig yppar, och han å andra orter förskaffat sig behörig insikt och erfarenhet uti de till chirurgien hörande stycken". Efter Gersdorffs befordran hade därför Gottfried Beijer "anhållit att i Hr Gersdorffs ställe blifwa antagen till andra Stadz Fältskiär härstädes". Samtidigt hade emellertid "Fältskiären wid Kongl. Academien i Lund Hr August Ludwig Hynemöder" till magistraten inlämnat "ansökning om Stadz-Fältskiärs-sysslan här i staden efter Hr Gersdorff, under förmodan att blifwa förwissad om samma Löhn och förmåner, som herr Gersdorff härstädes innehaft".

Enligt magistratens protokoll den 15/2 1762 hade Stadens äldste yttrat sig om dessa ansökningar, "att som dem är bekant, det Fältskiärs-gesällen Beijer, hwilken, medelst dess skickeliga förhållande äger Borgerskapets gemensamma tycke och förtroende, under sitt wistande wid anatomie-sahlen uti

Kiöpenhamn, sistl:ne åhret, förwärfwat sig god Kundskap uti det som chirurgien tillhörer, och Stadens Äldsta förut gifwit honom löfte, att wid förefallande öppning här i staden, eij willja undandraga sig, att emot honom wisa deras wälwillia och benägenhet; Alltså kunna Stadens Äldsta eij undgå, att stå fast wid denna deras förra försäkran, samt derföre enhällel:n kalla och föreslå honom till Stadz-Fältskiär efter Hr Gersdorff, dock att ingen åhrlig Löhn af Staden honom bestås". Magistraten fann skäligt bifalla detta Stadens äldstas förslag.

Gottfried Beijer var född i Crimmitschau i Sachsen d. 12 januari 1733. Han sattes 1745 i kirurgisk lära i staden Zwickau, där han sedan även konditionerade, tills han 1750 kom till amt-kirurgen Christian Gottfrid Gersdorff i Schwaben. Hos honom var han i 4 år. Han reste härifrån 1754 till Malmö för att biträda därvarande stads- och artillerifältskären Zacharias Gersdorff — en son till amtkirurgen G. — uti dennes tjänstgöring. Han fortsatte härmed till 1757, då han som skvadrons-fältskär avreste till Pommern. Redan 1758 återvände han emellertid till sin förra station i Malmö. Största delen av år 1760 vistades B. i Köpenhamn för att förkovra sig i anatomi, åhöra kirurgiska föreläsningar samt tjänstgöra på Fredriks hospital därstädes. Efter tjänstgöring på Kungl. Serafimerlasarettet i Stockholm undergick Gottfried Beijer där föreskriven mäster-fältskärsexamen och blev 1762 stadsfältskär i Malmö. År 1770 i juli månad förordnades han därjämte till regementsfältskär.

Gottfried Beijer var sålunda 29 år gammal, då han förvärvade mästare-värdighet i kirurgi och blev stadsfältskär i Malmö. Hans utbildning är enligt ovannämnda biografiska uppgifter så till vida intressant, som den visar en målmedveten strävan att komplettera den praktiska tjänstgöringen inom yrket med teoretiska studier i anatomi, kirurgiska föreläsningar m. m. i Köpenhamn.

Formuleringen i Beijers ansökan till tjänsten i Malmö, "att i Hr Gersdorffs ställe blifwa antagen till andra Stadz Fältskiär härstädes", är anmärkningsvärd, enär Gersdorff aldrig varit andre stadsfältskär utan omedelbart efterträtt Herbst

som förste stadsfältskär. Den påpekade benämningen skulle kunna tyda på att man ansett att Johan Westerberg i egenskap av andre stadsfältskär automatiskt gått upp som förste stadsfältskär, då denna tjänsten blivit ledig. Resonemanget är uteslutande av teoretiskt intresse, då båda tjänsterna voro utan löneförmåner och även i övrigt jämnställda. — Gersdorffs löneinkomster utgjordes av honom personligen tilldelade förmåner, som helt försvunno efter hans avgång. — Men det anförda synes visa att Johan Westerberg var verksam som stadsfältskär till sin död 1770. Efter Westerbergs bortgång talas det endast om en tjänst som stadsfältskär, vilken i fortsättningen lika ofta benämnes stadskirurg. Gottfried Beijer var således under mera än halva sin tjänstetid som stadsfältskär ensam om denna tjänsteställning, som småningom utvecklade sig till andre stadsläkarebefattningen.

Liksom ej sällan förut varit fallet med de föregående stadsfältskärerna klagade även Gottfried Beijer hos magistraten över obehörigas intrång inom fältskärsyrket och gjorde skriftligen "ansökning om förbud emot oberättigade Personer, at betjena Stadens Borgerskap och andra inwånare af Civil och Clerecie Societeterne med Rakning". — Den 10 juni 1771 förklarade magistraten på grund härav "Sökanden och ingen annan här i Staden hädan efter wara berättigad at the under Stadens Jurisdiktion lydande Inwånarne som thet åstunda med rakning betjena eller betjena låta".

Vad som emellertid skiljde Beijers klagomål från andra liknande och gjort dem värda ett särskilt omnämnande, var att missnöjet med magistratens utslag i anledning av dem inom kort kom till synligt och påtagligt uttryck. Handlanden Haqvin Bager klagade nämligen hos magistraten häröver och enär "han ej tilltrodde sig att dertill (till rakning) nyttja någon annan än sin husman", begärde han att för sig och sina söner få betjena sig av honom. Bagers begäran beviljades.

Som bevis på Beijers popularitet och sympati bland allmänheten berättar Isberg tvenne exempel av ekonomisk innebörd. Det ena gällde att, då B. för undergående av mäster-fältskärsexamen i Stockholm saknade nödiga penningmedel för resan

och uppehållet därstädes under 1/2 à 1 år, lovade borgerskapet att förskjuta det erforderliga penningbeloppet. Och det andra att, då han omsider råkade på obestånd, skola likaledes personer inom borgerskapet hava för hans räkning inköpt hans gård, som han bebodde vid Stortorget.

Den 23 juni 1794 erhöll G. B. avsked från tjänsten som regementsfältskär. Enligt anteckning i Caroli kyrkobok avled Gottfried Beijer d. ä. den 18/11 1796: "November den 18 kl. 3/4 till 7 f.m. dog Regements och Stads Fältskiären Gottfried Beijer af Kallbrand i sitt 64 års ålder". Han var gift med Maria Halck, dotter till juvelerare Henrik Halck, och hade med henne 7 barn, bland dem en son, som blev hans efterträdare som stadskirurg.

Gottfried Beijer d. y.

I domboken heter det för den 30/11 1796 att "Stadens Äldsta anmäla uti inkommit Protokolls Utdrag at ther till den här i Staden ledigblefne Stads Fältskiärs sysslan hafwa af the 2:ne Sökanden Regements Fältskiäraren Herr Gottfried Beijer och Stads Fältskiäraren Rix, utnämnt then förre, men med thet uttryckeliga förbehåll, at i hendelse Herr Regements Fältskiär Beijer på längre eller kortare tid skulle blifwa Commenderad till tjenstgöring utom staden, han då i sådan hendelse anskaffar en ärfaren och skickelig person i dess ställe, så at staden under någon dess frånwaro, ej må wara i saknad af pålitlig Fältskiär, I föllje hwaraf wanlig Fullmagt för Herr Regements Fältskiäraren Beijer skall warda utfärdad".

Om lön eller arvode nämnes ingenting varken i magistratens protokoll eller i Stadens äldstes skrivelse. Då någon lön ej finnes fastställd för tjänsten, synes det ganska egendomligt att staden kräver skyldighet för tjänsteinnehavaren att på egen bekostnad ombestyra vikarie vid eventuellt förfall. Uttalandet är emellertid av speciellt intresse, ty det visar att Stadens äldste äro fullt på det klara med att befattningen som stadskirurg, trots att den ej är förenad med någon lön, dock är nödvändig för sjukvårdens behöriga skötsel.

Gottfried Beijer d. y. Målning av okänd konstnär. Tillhör professorskan Emma Petrén, f. Beijer, Malmö.

Gottfried Beijer d. y. föddes i Malmö den 23/5 1772. Han genomgick trivial-skolan härstädes och undervisades redan ifrån år 1781 tillika av fadern i kirurgi. År 1784 erhöll han från kirurgiska Societeten utskrivningsbrev som chirurgiae studiosus. Han blev student i Lund den 17/2 1789 och avlade här de för medicine doktorsgraden erforderliga kunskapsproven i filosofiska och humanistiska ämnen. Åren 1791—92 fortsatte han liksom fadern sin utbildning i Köpenhamn med kirurgiska studier och besök på Fredriks hospital. År 1793 kom han till Stockholm för att genomgå den kirurgiska kursen vid Kungl. Serafimerlasarettet och avlade följande år mäster-fältskärsexamen inför kirurgiska Societeten. Den 23/6 1794 förordnades han till regementskirurg vid K. Wendes artilleri-regemente som efterträdare till sin fader. År 1796 blev han likaledes sin faders efterträdare som stadskirurg i Malmö. Beijer d. y. disputerade följande år för medicine doktorsgraden i Lund på en avhandling "De Erysipelate" (Om rosfebersjukdomen) och promoverades till medicine doktor den 2 december 1797. Gottfried Beijer blev 1807 stadsmedicus i Malmö och avled härstädes den 18 november 1816 nära 45 år gammal "af Bröst-Inflammation".

Gottfried Beijer gifte sig år 1798 med Agneta Maria Halling, dotter till överinspektoren G. Halling. I sitt äktenskap hade han 3 söner och 6 döttrar: Anna Margaretha (f. 1799), Gottfried (f. 1801), Maria (f. 1803), Helena Petronella (f. 1804), Christina Dorothea (f. 1805), Fredrika Carolina (f. 1807), Pehr (f. 1809), Carl Gottreich (f. 1811) och Agneta Gottfrieda (f. 1812).[1])

Gottfried Beijer d. y. blev den förste stadskirurg i Malmö, som avlagt ej endast mäster-fältskärsexamen i Stockholm utan även efter vederbörlig disputation förvärvat medicine doktorsgraden i Lund. Därmed kan stadskirurg-befattningen anses ha ryckt upp till jämnbördighet med stadsmedicussysslan, trots att den fortfarande ej var förenad med någon lön. Sådana voro förhållandena alltjämt då Gottfried Beijer d. y. år 1807 befordrades till stadsmedicus i Malmö efter Samuel Feuk. Han är den ende som befordrats från stadskirurgbefattningen till stadsmedicustjänsten i vår stad.

I det föregående har det mer än en gång påpekats, att klagomål anförts hos magistraten från stadsfältskärernas sida över att obehöriga gjort intrång inom deras verksamhetsområde. I huvudsak ha de gjorda anmärkningarna gällt den del av fältskärsuppgifterna, som innefattas i "öppethållande av rakstuga". Det är därför anmärkningsvärt att just arbetet på rakstuga, som tillhört bardskärernas allra tidigaste yrkesuppgifter, synes här i Malmö utan vidare ha upphört att ingå i stadskirurgens skyldigheter under Gottfried Beijer d. y.:s tjänstetid. Den ifrågavarande begränsningen framgår av en skrivelse från Stadens äldste till magistraten den 23/3 1803. "I anseende til felande Barberare här i Staden, anhåller

[1]) I Sverige utfördes enligt Fåhraeus den första vaccinationen av Lundaprofessorn Eberhard Zacharias Munck af Rosenschöld (1775—1836) med från Köpenhamn medförd frisk vaccin den 23 oktober 1801 på regementsfältskären Gottfried Beijers tvenne barn i Malmö. Dessa måste alltså ha varit Anna Margaretha (f. 1799) och Gottfried (f. 1801). I sina "Minnen" berättar emellertid C. Chr. Halling att ingreppet gällde endast den äldsta flickan, "hvars fader var nog fördomsfri, att utan moderns vetskap tillåta det, hvilket den tiden af många betraktades såsom en hjertlös handling".

Stadens Äldsta, at Wällofl. Magistraten täckes uti Tidningarne låta kundgjöra, det Staden omtränger en sådan person, så at Sökander som kunna upta hedrande bewis och ådagalagd insigt i Barberare Konsten, må äga tillfälle sig dertil anmäla, at efter wisad skickelighet, dertil antagas".

Följden av denna hänvändelse blev att magistraten den 24/9 1803 prövade skäligt antaga kirurgie studiosus Johan Löfgren "till Barberare här i Staden med rättighet at hålla öppen Barber-Stuga".

Då Gottfried Beijer d. y. plötsligt gick bort vid ännu ej fyllda 45 år, väckte detta stor sorg i hela samhället. Man visade deltagande med hans efterlämnade hustru och hennes 9 barn ej endast bland släkt och vänner utan bland "alla stadens invånare" enligt samtida vittnesbörd[1]). Då dessutom de ekonomiska förhållanden i familjen voro bekymmersamma, rönte en på enskilt initiativ igångsatt insamling, "att med något understöd i denna bedröfvelsens stund aftorka en tår på de olyckligas kinder", en så stor framgång, att det på kort tid för sterbhusets räkning "sammansköts utom annat, 2.400 rdr banco, hvilket var en mycket stor summa i den tiden och i den jemförelsevis lilla staden". Ytterligare bevis på den allmänna uppskattningen av Beijer som läkare erhåller man i magistratens protokoll för den 9 december 1816 — — — alltså endast ett par veckor efter hans bortgång. Det heter där bland annat: "— — hafva ej mindre samtel. Societeterne än äfven husägarne utom Societeterne af erkänsla mot framledne Doctor Beijer och med afseende å dess Enkefrus med 9 oförsörjda barn ömmande belägenhet, enhälligt lämnat bifall till samma Ansökning — — — — att få såsom pension bibehålla den lön hennes afledne Man såsom Stadsphysicus af staden åtnjutit med 200 Rdr Banco årligen".

Tack vare dessa ekonomiska bidrag från såväl offentligt — med hela stadsläkarelönen i änkepension — som enskilt håll "förmådde enkefru Beijer, som var en utmärkt qvinna, uppfostra sina många barn till aktningsvärda och nyttiga

[1]) "Minnen från Malmö" av gen.-dir. Ludvig B. Falkman. Berättelse n:r 33. Otryckt i MSA.

samhällsmedlemmar". Av barnen blev Carl Gottreich, f. 1811, med tiden generaldirektör och chef för kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Johan Rix.

Sedan Gottfried Beijer d. y. lämnat stadskirurgbefattningen, tillspetsade sig situationen beträffande lönefrågan vid denna tjänst på det sättet, att ingen sökande anmälde sig. Det otroliga förhållandet fortsatte alltjämt, att stadsfältskärstjänsten i staden, som ägt bestånd i över 100 år och visat sig i hög grad nödvändig för sjukvårdens behöriga skötsel, fortfarande var oavlönad. Denna ohållbara situation ledde emellertid nu äntligen till en allmän opposition bland fältskärerna och en slags blockad av befattningen kom till stånd. Ingen sökande anmälde sig.

Den 14/9 1807 heter det i domboken: "Oagtadt magistraten så wäl genom utfärdadt anslag, som Kundgörelse i Allmänna Tidningarne tillkännagifwit ledigheten af Stads Chirurgi Beställningen härstädes, har likwäl någon sök:de dertill sig icke anmält". I anledning därav fann sig magistraten föranlåten förelägga samtliga societeterna "att om detta ärende skyndsammel: ingå i öfwerläggning".

Efter ingångna svar från societeterna blev lön för stadskirurgen fastställd av magistraten den 5/10 1807. "Utan afseende på Bryggare Societetens bestridande", heter det i protokollet, "pröfwar magistraten skäligt, att, i likhet med öfrige Societeternes begifwande, bifalla, att framdeles här i staden blifwande Stadschirurger må af Stads Cassan upbära en årlig lön af Ett hundrade Rdr B:o emot skyldighet, att betjena fattigare delen av Stadens Inwånare och meddela Attester öfwer publika Besigtningar, utan serskild betalning".

Den 28/12 1807 kunde så magistraten meddela att stadskirurgbefattningen söktes av "Medicine Doctoren Joh. Rix och stadschirurgen i Köping Dan. Fr. Rudolphi". Valet utsattes till den 18/1 1808 och protokollet därifrån upplyser: "— valförrättningen företages, då Stadens Äldste och Electorerne samt Magistratens närvarande Ledamöter aflemnade

deras voterings Sedlar, hwilka öppnades och ljudeligen uplästes samt utviste, att Hr Medicine Doctoren Joh. Rix erhållit enhällig kallelse".

Med. Dr Johan Rix blev sålunda den förste stadskirurgen i Malmö, som erhöll en i stadens budget fastställd lön och som tillsattes genom elektorer på samma sätt som numera gällde för tillsättningen av stadsmedicus.

Johan Rix var född 1770 uti staden Grimmen i Pommern, där fadern då var åkerbrukare, men sedan kom till Skåne och blev vaktmästare (underofficer) vid dåvarande Mörnerska (sederm. Kronprinsens) husarregemente. Efter studier och erhållen undervisning i vad som hörde till kirurgien anställdes Rix 1788 som skvadronskirurg vid värvade K. Husar-regementet och deltog i denna egenskap i regementets insatser vid Göteborg samma år och 1790 i Finland. År 1792 besökte han Fredriks hospital i Köpenhamn och åhörde samtidigt kirurgiska föreläsningar därstädes. År 1795 genomgick han de kirurgiska förhören och avlade vederbörlig examen i kirurgi i Stockholm. Såväl detta som följande året förestod han brunnsintendents-sysslan i Söderköping. I oktober 1796 inskrevs Rix som student vid universitetet i Lund, avlade härstädes 1798 medicine licentiat-examen samt disputerade år 1800 för medicine doktorsgraden och promoverades den 18 juni samma år till medicine doktor. Han var därefter praktiserande läkare i Malmö, tills han den 18/1 1808 antogs till stadskirurg härstädes.

Det blev endast helt kort tid som Johan Rix kom att vara verksam i sin nya befattning. Efter något mer än ett halvår, i oktober 1808, avled han nämligen i "Wattusot" vid endast 38 års ålder.

Fredrik August Wentzell.

Trots att fastställda löneförmåner nu funnos antagna för stadskirurg-tjänsten i Malmö, visade det sig på grund av rådande oroliga förhållanden mycket besvärligt att få en efterträdare till dr Johan Rix. Det lyckades först efter flera år. Den 12/10 1808 beslöt magistraten med anledning av Rix' död

ledigförklara stadskirurgbeställningen inom 56 dagar. Ingen sökande anmälde sig. I protokollet den 17/12 1808 gör magistraten följande uttalande: "Då någon sökande till härstädes ledige warande Stads Chirurgs Beställningen inom utsatta anslagstiden sig icke anmält och det icke är att wänta, det någon under nu warande Krigsoroligheter skulle dertill sig anmäla; Så beslöt magistraten låta samma beställning stå ledig tills widare, då magistraten kan finna det wara af ändamål, att ytterl: anslags tid utsätta och kungörelse derom utfärda".

Den 18/9 1809 ordnade magistraten nu de befintliga läkarebefattningarna provisoriskt på följande sätt: "— pröfwar Magistraten rättwist förordna, att herr Medicinae Doctoren och Stads Physicus G. Beijer, som bestritt tjensten emot dess åtagande, att i hela dess widd fortfara med stadschirurgi göromålen, för detta år, ifrån den tid lönen icke å afledne stadskir. Dr Rix:s stärbhus är anordnad, och framgent under den tid stadschirurgi tjänsten icke är återbesatt, får upbära nyssnämnda tjenst åtföljande Lön". — Orsaken till att ingen sökande anmälde sig till tjänsten uppgavs "wara, att de som kunna wara hugade söka denna tjenst, äro för närwarande krig anställdte wid de serskilte Armée Corpserne". Dr Gottfried Beijer uppehöll alltså under denna tid både tjänsten som stads-medicus och som stads-kirurg samt uppbar också lönerna för båda befattningarna under åren 1809 och 1810 samt ända till den 16/7 1811.

Under hela denna tid hade emellertid tjänsten som stadskirurg icke varit obesatt. Den 17/11 1810 hade nämligen medicine doktorn Anders Hesselius antagits till innehavare av ifrågavarande befattning, men då denne trots uppmaning "uti inrikes Tidningar" icke inställde sig, förklarade magistraten den 28/1 1811 "Doctor Hesselius förlustig den rättighet till nämde beställning, som han genom erhållen kallelse sig tillvunnit".

Då tjänsten nu ånyo förklarades ledig, söktes den av stadskirurgen i Marstrand C. A. Dahlgren och "chirurgiae candidaten" Fr. Aug. Wentzell. Den 29/4 1811 erhöll chirurgie magistern C. A. Dahlgren enhällig kallelse från vederbörande

valdelegation härstädes. Denne kom emellertid heller aldrig att tillträda tjänsten. Till en början förbjöds nämligen "Stads- och Slottsläkaren i Marstrand Hr C. A. Dahlgren av General-majoren m. m. Baron v. Döbeln — att från nämnde ort få afresa, förr än Kongl. Maj:t des underdånige afskeds ansökning i nåder bifallit". Senare anhöll Dahlgren den 21/9 1811 "i anseende till des hustrus iråkade sjukliga tillstånd" om förlängd ledighet, vilken ansökan slutligen den 14/10 1811 följdes av anhållan "att blifwa entledigad" från den ifrågavarande sysslan.

Under Dahlgrens sålunda beviljade tjänstledighet hade magistraten förordnat "Chirurgiae Magistern Wentzell efter egit åtagande" att bestrida berörda tjänst. Denne uppbar avlöningen för befattningen i fråga från den 17/7 1811.

Efter nytt ledigförklarande blev kirurgie magistern Fredrik August Wentzell ensam sökande och utsågs av valkorporationen den 3/2 1812 till innehavare av stadskirurgbeställningen. Wentzell blev sålunda den närmaste efterträdaren till dr Johan Rix efter den långa ledigheten.

Wentzell var född den 17/7 1774 i staden Grimmen i Pommern, där fadern var hantverkare. Sedan han åren 1792—95 vistats i Greifswald såsom chirurgie studiosus och tillika besökt föreläsningarna vid akademien därstädes, antogs han den 6/5 1799 till underläkare vid Mörnerska husarregementet. I denna egenskap deltog han i fälttåget 1805—1807 i Svenska Pommern, Mecklenburg och Lüneburg. Den 29/1 1807 blev han tillfångatagen av fransmännen under affären vid Feschenhagen, men blev den 4/2 åter frigiven. Därefter tjänstgjorde han till fälttågets slut dels vid regementet dels vid fältlasarettet i Greifswald. Den 30/11 1808 kommenderades han att biträda i sjukvården vid arméns sjukhus i Malmö, ävensom den 18/2 1809 att bestrida läkarevården för det i Malmö förlagda manskapet. Sedan han i 2:ne år besökt de kirurgiska föreläsningarna i Stockholm, erhöll han den 27/5 1811 kirurgie magister-diplomet. Den 27/7 1811 blev han såsom redan nämnts tillförordnad stadskirurg i Malmö och den 3/2 1812 ordinarie innehavare av samma tjänst.

Efter att 1818 ha fått avslag på gjord ansökan om löneför-

höjning beviljades Wenzell den 13/4 1822 en årlig lön av "Twå Hundrade Rdr Banco".

Fr. Aug. Wenzell erhöll 1827 den 18 juli assessors namn, heder och värdighet och benämndes alltså i tal och skrift med titeln assessor. I närmare 30 år bedrev han en omfattande och högt skattad läkareverksamhet i vårt samhälle. W. blev den siste stadskirurgen i Malmö, som hade endast kirurgisk utbildning. Han dog den 22 april 1840 "af slag" vid 66 års ålder. Hans efterträdare blev med. dokt. och kirurgie mag. Gustaf Fredrik Bergh.

3. Sammanfattande översikt över fältskärsutbildningen.

Den genomgripande omändring av utbildningen inom fältskärsyrket, som ägde rum under 1700-talet i vårt land och var märkbar ej minst i vår stad, är synnerligen intressant och är värd särskild uppmärksamhet. En kort sammanfattande översikt över denna utveckling synes därför vara påkallad.

Den från början helt dominerande hantverksmässiga utbildningen av barberarna utökas småningom med alltmer omfattande teoretiska studier, så att vi från mitten av 1700-talet kan tala om tvenne så småningom likvärdiga läkaretyper: den ena (medicus el. physicus) helt och enbart universitetsutbildad, den andra (fältskär el. kirurg) med en grundläggande utbildning som hantverkare och därefter numera påbyggd med även vetenskapliga studier.

Det är naturligt att det var flera skilda moment och omständigheter, som härvid gjorde sig gällande. Det första var kungl. reglementet för Societas chirurgica i Stockholm av år 1686, som uppdrager åt denna institution att utbilda fältskärer för hela landets behov. Denna centralisering gör icke endast utbildningen likformig och till densamma för hela landet utan underlättar också ökningen av dess kunskapsstoff.

En annan omständighet, som underlättade de vetenskapliga studierna för blivande kirurger, finna vi däri, att under 1700-talet inrättades i Stockholm så småningom tre olika profes-

surer, som stodo under överinseende av collegium medicum, men ej hade någon förbindelse med något universitet. Dessa professurer, som just avsågo att göra det lättare för blivande fältskärer att idka teoretiska studier, voro en i anatomi (inrättad 23/11 1716), en i naturalhistoria (botanik o. farmacie, inrättad d. 22/12 1761) samt en i förlossningskonst (obstetrik, inrättad d. 22/6 1761). Redan tidigare var dock undervisning i dessa ämnen anordnad. Så hade t. ex. Johan von Hoorn, som dog 1724, redan på sin tid haft föreläsningar i både anatomi och obstetrik.

Som ytterligare bidragande omständighet till höjande av fältskärsyrket är att framhålla tjänstgöringen vid Kungl. Serafimerlasarettet, som 1753 blev obligatorisk för blivande regementsfältskärer. Ett kungl. brev av den 4/4 1753 bestämde: "att ingen till provincial-medicus, stads- eller regementsfältskär hädanefter antagas må, som icke åtminstone ett eller halft år varit uti lasarettet och därstädes vant sig vid medicinska och kirurgiska operationerna — — De medicinae och chirurgiae studiosi hvilka — — vilja i lasarettet uppvakta, skola sig hos lasarettets medicus eller öfwer-chirurgus anmäla, hwarefter de få tillgång till dagböckerna, sjukskötseln, chirurgiska operationer och det mera, som till deras undervisning lända kan, jämte det dem vid förbindningarna, läkemedlens föreskrivande och operationernas förrättande meddelas de upplysningar och underrättelser, som till deras inöfwande i practiken kunna vara bidragande".

Slutligen kom sammansmältningen av kirurgiska Societeten och collegium medicum att utgöra slutstenen i den byggnad, genom vars uppförande man strävade att småningom höja kirurgerna till jämnställdhet med universitetsdoktorerna. Detta skedde genom ett kungl. brev av den 28 oktober 1797. Enligt detta skulle kirurgiska Societeten upplösas och collegium medicum ensamt övertaga vården av både medicinen och kirurgien i riket. Det bestämdes vidare däri, att den mäster-fältskärs-prövning, som hittills ägt rum inför kirurgiska Societeten under överinseende av collegium medicum, efter sammanslagningen skulle kallas chirurgiae magisterexamen och avläggas inför collegium medicum. Någon änd-

ring i fordringarna för dessa prövningar vidtogs emellertid ej i detta sammanhang.

Införandet av kirurgie magister-graden och den omständigheten att ett flertal medicine doktorer jämväl avlade denna examen, gav åt den kirurgiska yrkesutövningen ett allt större vetenskapligt underlag och möjlighet för kirurgerna att nå samhällets högsta läkareställningar. Åtskilliga exempel härpå funnos redan i mitten av 1700-talet och i slutet av århundradet funnos ej få lasarettsläkare i riket med enbart kirurgisk utbildning. Härmed avslutades i vårt land alltså de motsättningar och den rivalitet, som i stigande grad varit rådande mellan de båda läkaretyperna och kirurgerna uppflyttades från hantverkare (bardskärer, barberare, fältskärer) till vetenskapsidkare.

Efter denna mera allmänna överblick över svenska förhållanden kasta vi till slut en återblick på stadsfältskärerna i Malmö och deras kompetens. Vi finna då bekräftelse på ovanförda synpunkter och resonemang. Ju mer århundradet framskrider, desto mera gör sig den ökade teoretiska utbildningen gällande. Under förra hälften av 1700-talet är det huvudsakligen tvenne gestalter bland fältskärerna här i Malmö, som fånga vår uppmärksamhet. Det är Eric Martin Herbst och Zacharias Gersdorff. Båda äro utan tvivel goda begåvningar, som med naturlig fallenhet för sitt yrke vinna allmänhetens förtroende och aktning. Bådas kvalifikationer synas ligga över genomsnittet vid denna tidpunkt. I särskilt hög grad gäller detta om Gersdorff. Båda synas huvudsakligen vara autodidakter efter en grundlig och god första utbildning.

I senare delen av det skildrade skedet gör sig den vetenskapliga delen av fältskärsyrkets utbildning än mer påtaglig och framträdande. Redan Gottfried Beijer d. ä. hade utöver och före sin examen i Stockholm förvärvat teoretisk utbildning i Köpenhamn genom studier i anatomi och kirurgi. Hans båda närmaste efterträdare, Gottfried Beijer d. y. och Johan Rix voro icke endast kirurgie magistrar utan dessutom även medicine doktorer efter disputation vid Lunds universitet, en kombination av examina som sedan blev mycket vanlig

under förra hälften av 1800-talet för de mest framstående och bäst ansedda läkarna i vårt land.

Litteratur och källor.

Fåhraeus, Robin: Läkekonstens Historia (Del I 1944, II 1946 och III 1950).

Gröné, Otto: De första universitetsutbildade Malmöläkarna. Fornminnesfören.:s årsskrift 1953 o. 1954.

Hjelt, Otto E. A.: Svenska och Finska Medicinalverkets Historia. 1663—1812. Helsingfors 1891.

Ingerslev, V.: Danmarks Laeger og Laegevaesen. København 1873.

Isberg, A. U.: Bilder från det gamla Malmö. Malmö 1898.

„ „ „ : Bidrag till Malmö stads Historia. Malmö 1900.

Kock, Wolfram: Kungl. Serafimerlasarettet 1752—1952. Stockholm 1952

„ „ : Milstolpar i Stockholms medicinska historia. Sv. Läk.-tidn. N:r 52 1953.

Levertin, Alfr. m. fl.: Sveriges Apotekarehistoria. Stockholm 1918—23.

Nordisk Familjebok.

Rosenius-Högman, Ruth: Helgeandshus, Hospital och Lasarett i Västmanland 1345—1900. Västerås 1953.

Sacklén, Joh. Fredr.: Sveriges Läkare-Historia. Nyköping 1822.

I Stadsarkivet i Malmö förvarade:

Rådhusrättens och magistratens domböcker och protokoll med inneliggande handlingar, stadens räkenskapsböcker, Stadens äldstes och de olika societeternas protokoll m. m.

"Vattenkonstmästaren" ANDREAS LEIKARDT och några 1700-tals fästningsplaner över Malmö.

Av Leif Ljungberg.

Hösten 1743 var en ytterst kritisk tid i avseende på relationerna emellan Sverige och Danmark. I Sverige hade drottning Ulrika Eleonora nyligen avlidit och striden stod het om valet av efterföljare till Fredrik I. Hertig Adolf Fredrik av Holstein-Gottorp, vars kandidatur stöddes av ryska kejsarinnan Elisabet, hade som motkandidat fått danske kronprinsen Frederik, sedermera dansk konung med ordningssiffran V. Mången svensk skulle med glädje hälsat honom som tronföljare i förhoppning, att en blivande förening med Danmark-Norge skulle stärka Sveriges ställning gentemot Ryssland. Särskilt bland bönderna hade planerna mötts med glädje, men även på sina håll bland stadsbefolkningen. Bland Malmö borgerskap funnos många, som omfattade tanken med sympati; deras dansksinne vid denna tid framgår bl. a. av ett brev från en greve Rantzau, som är på besök hos "monseigneur de Thott" på Skabersjö, till f. danske envoyén i Stockholm, överste Gustaf Grüner.[1])

Adolf Fredriks val till tronföljare utlöste emellertid en gränslös förbittring i Köpenhamn. Kung Christian VI hade i slutet av september 1743 sin krigförklaring emot Sverige klar; inom fjorton dagar skulle fientligheterna börja. Anfallen skulle igångsättas dels från Norge dels från Själland mot Skåne och Blekinge. Grüner nämner i en relation till kung Christian som inledande aktioner ett överraskande anfall genom Skåne mot Karlskrona och en blockad av Landskrona

[1]) Tyska Kanc. Udrigesacter: Sverige C:291, Skriv. 1744 18/4 Rig.K.

och Malmö.[2]) Dessbättre sattes dock icke några fientligheter i verket.

Emot bakgrunden av dessa storpolitiska händelser klarna perspektiven kring tre fästningsplaner över Malmö, vars både tillkomst och proveniens varit en mystifikation. De förvaras numera i Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn. En av planerna, signerad 1113,111[1] 112[1] 6—0—1720, var utställd å stadsarkivets jubileumsutställning å Malmö rådhus hösten 1953 (n:r 106 i katalogen, där den även finnes avbildad). Till Det Kongel. Bibliotek kom den med de handlingar, vilka år 1908 överlämnades dit från Det Kongel. Danske Søkortsarkiv. De två andra planerna förekomma i Frederik V:s Atlas, Band 39, under n:r 4 och 6.[3]) Dessa två senare ha säkert haft den förra som förlaga, ty avvikelserna emellan de tre planerna äro ej stora. Årtalet 1720 i signeringen av den förstnämnda kan passa rätt väl i tidsschemat. I kartuschen finnes en förklaring av följande lydelse: "2. die Citadelle so der Kunst Meister Leickhardt in des sel: konig Carl des XII:te Zeit hat anlegen sollen". Å den med n:r 6 signerade planen finnes, som vi senare skola återkomma till, dateringen den 16 oktober 1733; årtalet har dock ändrats till 1743. I övrigt sakna planerna tidsangivelser.

Granska vi planerna mera i detalj, synas de oss ganska fantastiska. Vattnet från det schablonartat återgivna sjö-

[2]) Gustaf Grüners relation till konung Christian VI 1742 28/10. Rig. K. (Tryckt i Aarsber. fra Det Kongel. Geheimearchiv V,Bd, sid. 248 f.)

[3]) "Frederik V:s Atlas" utgör ett samlingsverk av kartor och ritningar m. m. Samlingen sammanfördes och bands under nämnde konungs regering, därav namnet. — I band 39 ingår ytterligare en ritning över Malmö fästning (n:r 2), vilken är signerad "H. Arbien 1763". Då den icke haft något samband med de Leikardtska projekten, kommer den icke att här upptagas till granskning.

I band 39 finnas åtskilliga andra svenska fästningsplaner, vilka utan tvivel införskaffats av det danska underrättelseväsendet i Sverige. Av spioner för Danmark var väl ingen märkligare än "sjökortsdirektören" Jens Sörensen († 1723), vilken är upphovsman till en i band 39 med n:r 15 betecknad plan av år 1686 över Karlskrona fästning. Om honom jfr vidare Gustaf Clemenssons: Jens Sörensens relationer om svenska flottan och Karlskrona (i Karolinska förbundets årsbok 1917).

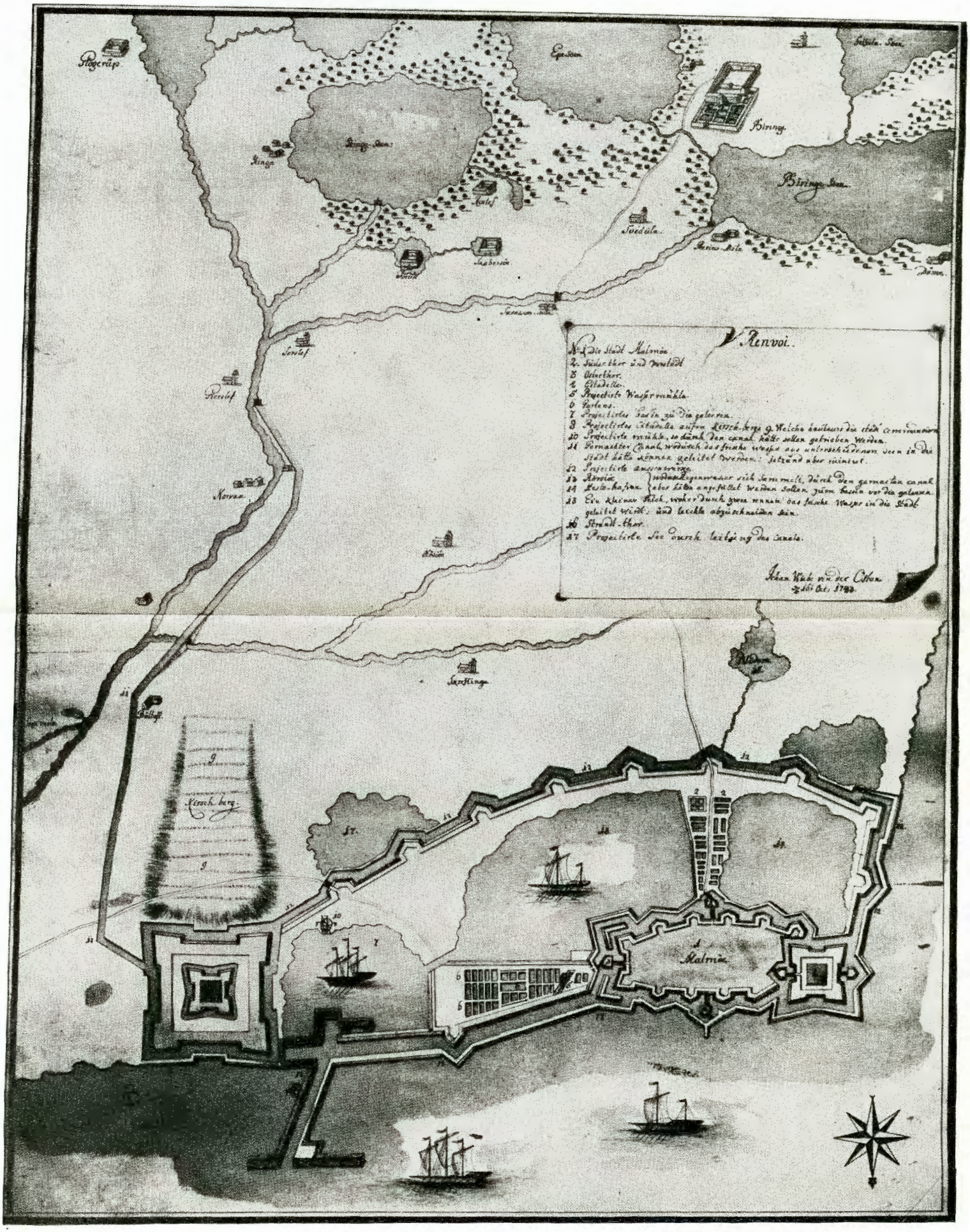

Akvarellerad plan till utbyggnad av Malmö fästning. Frederik V:s Atlas, Bd 39, nr 6. Det Kongel. Bibl., Köpenhamn.

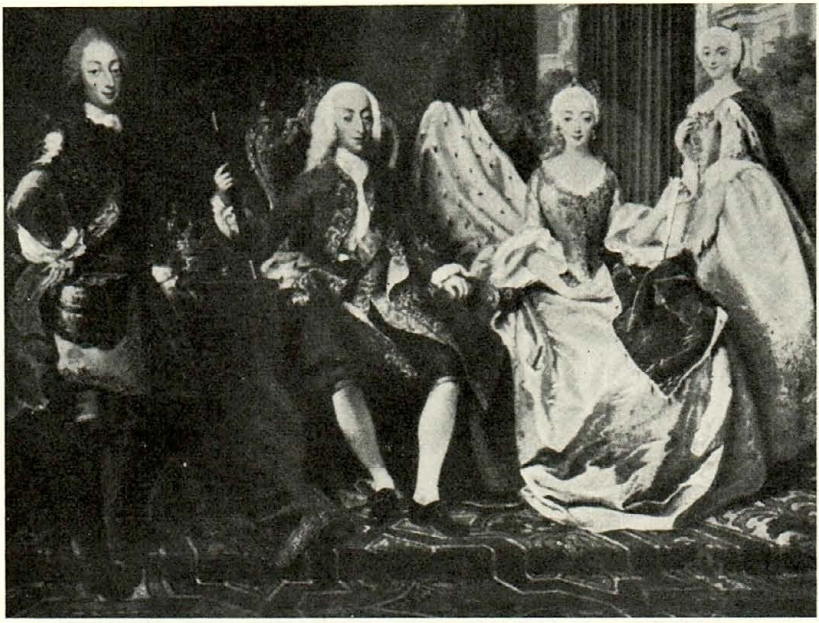

Danska konungaparet, Christian VI och Sofie Magdalene, med son, kronprins Frederik (V), och svärdotter, kronprinsessan Louise. Oljemålning av Marcus Tuscher. Rosenborg.

systemet i norr — av namnen å sjöarna att döma åsyftas bl. a. Yddinge-, Ebbe-, Börringe- och Fjällfotasjöarna — avses skola ledas genom kanaler och andra vattenleder, särskilt Görslövs eller Sege å, in i fästningsgravarna och "Östra Rörsjön"; på den tiden skiljer man nämligen mellan Östra Rörsjön och Västra Rörsjön, den senare i sitt uttorkade skick mera känd under namnet Hästhagen. Citadellet har fått en motsvarighet norr om Kirsebergs backar, där även en hamn för en galärflotta tänkes anlagd. Genom sinnrika slussanläggningar har seglation kunnat anordnas mellan de innanför liggande fördjupade sjöarna och havet; samtidigt har havsvattnet kunnat utestängas från de förra. En ny vall har byggts ut mot fästningens landsida. Ett i sanning storstilat projekt, vilket, om det kommit till utförande, skulle gjort Malmö till en ytterligt stark fästning. Dessutom skulle Malmö

hamnfråga blivit löst på ett tidigt stadium liksom ock frågan om en rationell vattenförsörjning, båda sakerna brännande problem i det dåtida Malmö.

Vilka realiteter kan ha legat bakom detta projekt, fråga vi oss, och i vad mån blev det realiserat? För att i möjligaste mån besvara dessa frågor har det varit nödvändigt att ganska grundligt studera stadens urkunder för åtskilliga decennier av 1700-talet.[4]) Upphovsmannen till den storvulna planen är utan tvekan förenämnde "vattenkonstmästare" Andreas Leichardt eller Leikardt, som han själv skriver sitt namn, vilken lagt upp den på konung Carl XII:s befallning. Att utbygga och stärka Malmö fästning var ett led i hemortens försvar, vilket livligt upptog kungen efter återkomsten från Bender. Vid konungens död hade man för Malmös vidkommande icke hunnit längre, än att man "förskaffat rinnande vatten för fästningens desto större säkerhets skull". Detta vatten leddes genom en 1717 grävd kanal från Görslövs kvarn vid Sege (Görslövs) å över Bulltofta ägor till Malmö, varigenom Yddingens vatten sattes i förbindelse med Rörsjön.

Här kan nämnas att detta sätt att förse staden med vatten gick tillbaka till kung Hans' dagar. Genom ett kungl. brev utfärdat från Nyborg "Pintzedagen" 1500 fick staden rätt att dämma upp Sege å och leda dess vatten in till Malmö "på sätt som bäst och nyttigast kan vara". Genom fästningens utbyggnad och av andra orsaker kom anläggningen att sakna fall emot staden och ingen förstod sig då på att råda bot på detta. I stället kom mot 1500-talets slut Pildammsanläggningen till stånd.

Carl XII:s död och vårt stormaktsväldes fall har väl orsa-

[4]) De huvudsakliga källorna i MSA till denna artikel ha varit: K. brev 1500 7/6 (A:29), Rr domböcker 1717 12/4, 6/5 och 20/6, 1720 2 och 22/11, 1723 14/10, 1725 10/5 och 6/9, 1726 4, 6, 7, 9 och 30/4, 18/5, 25/5, 27/7, 17/8 1731 23/11, 1732 14/2, 1733 18/10, 12, 14-15 och 17/11, 1735 7/7, 23/8 och 23/9, 1736 25/9 och 1/12 motsv. innel. handl. samt 1733 29/10 (Koulas memorial). Rr brevbok 1726 18/5 och 1736 1/12; handelssocietetens prot 1735 2/5. Stadens räk., särsk. 1717 (fol. 193), 1726 (fol. 243—330) och 1733 (fol. 460). Borgm. J. Stobaeus' underd. mem. 1726 19/12 (i konc.bl. rr innel. handl. 1727 14/1).

kat skrinläggande av de storvulna fästningsplanerna, men därför avfördes ingalunda frågorna om hamnanläggning och vattenförsörjning från dagordningen. Vattenförsöjningen från Pildammen — det var i gamla tider endast en sådan — hade från 1714 börjat fungera allt mindre tillfredsställande; 1720 kallar guvernören, greve Carl Gustaf Hård, borgerskapet samman på rådhuset och förehåller det, huru nödvändigt det är, att färskvattnet i staden ej måtte tryta. Han har själv i tre års tid lagt sig vinn om Yddinge—Rörsjökanalens vidmakthållande, men "Pildammen har nu en tid här förut varit nästan helt torr". En skrivelse avgår till mäster Leikardt, som då vistas i Lund, med hemställan om hjälp "med färskvattens konserverande här vid staden". Det ser dock icke ut som om Leikardt då hade kunnat åtaga sig arbetet. Under de närmast följande åren har vissa ofrånkomliga arbeten utförts å Pildammen, varjämte vattenkonsten på Stortorget ombyggts och huvudrännan lagats, men magistraten klagar ännu så sent som 1725 över den "elaka lukt, smak och orenlighet, som vattnet i hetaste sommartid varit besvärat".[5]) Det synes emellertid, som radikalare åtgärder än dessa reparationer varit av nöden, varför Leikardt i september 1725 ånyo kallas hit. Han infinner sig, trots att han då "var sinnad resa åt Köpenhamn, varthän han var begärd till vattenverks befordran".

Leikardt får nu i uppdrag att uppgöra förslag till utbyggandet av vattenförbindelsen emellan Yddingen och Rörsjön. Den tidigare omnämnda kanalen hade råkat i lägervall; det uppgavs bl. a., att den av bönderna i Sunnanå och Bulltofta byar utan tillstånd igenkastats eller eljest fördärvats. Denna gång kom "vattenkonstmästarens" närvaro att sträcka sig över c:a två års tid — det blev senare tvist just om denna tidsberäkning — varunder han gör sina mätningar och beräkningar samt lägger upp sina "desseiner". Bl. a. skulle den projekterade vattenanläggningen bidraga till skapandet av en hamn om 10 à 12 fots djup, giva upphov till två kvarnfall i Sege å, varjämte för staden nyttiga fiskerier skulle åstad-

[5]) Rr dombok och stadens räkenskaper 1726. — Jfr Einar Bager: Nicolas Grå, en Malmökonstnär på 1700-talet (i Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1945).

kommas. Guvernören tager även nu livlig del av projekten. På hans befallning utlyses ett sammanträde emellan deputerade för magistraten och allmogen, som ägde jord vid den föreslagna vattenleden. Då överenskommelse på sina håll synes ha vållat svårigheter, anhåller magistraten hos Kungl. Maj:t att få tillhandla sig skatterättigheten å rusthållen i Sunnanå by, så framt bönderna skulle sätta sig på tvären, varjämte magistraten framhåller, att bönderna både där och i Bulltofta böra hjälpa till att reparera de skador, de en gång gjort å kanalen. Magistratens anhållan samt Leikardts förslag och detaljritningar — tyvärr ej återfunna — översändas den 18 maj 1726 till Kungl. Maj:t. Den 27 juli 1726 biföll Kungl. Maj:t framställningen och godkände vattenverksplanen och den 17 augusti samma år anhöllo handelsmännen Josias Hegardt och Matthias Stuhre, "att detta verket med det första måtte påbegynnas, medan väderleken därtill är favorabel". Hegardt och Stuhre hörde till förgrundsfigurer bland borgerskapet. Hegardt blev samma år politiborgmästare och Stuhre var förutom förman för stadens äldste även en av stadens två "vattendirektörer". Men det ingalunda ovanliga inträffar, att när arbetet skall sättas igång, saknas pengar. Den 28 mars 1727 får Leikardt giva sig åstad från Malmö, utan att en spade satts i marken. Han fick emellertid ett uppdrag av grevinnan Christina Piper; troligen gällde det Krageholms planering. Ytterligare sju år skulle förflyta innan frågan om Malmö vattenförsörjning ånyo togs upp på allvar.

Den 12 november 1733 meddelar magistraten stadens äldsta, att "vattenkonstnären Andreas Leikardt är numera här i staden till att träffa närmre slut angående det år 1726 ventilerade verkets begynnande med vattenledning här till staden". Leikardt, som då synes ha varit verksam i Kristianstad, framlägger ett kostnadsförslag av ungefär följande lydelse:

Själva vattenledningen kan kosta vid pass	2.000 daler
Maskinen till att driva vattnet in i staden	200 „
Leikardts årliga lön	400 „
1½ års lön, under vilken tid L. har legat och väntat på arbete	600 „

Då detta kostnadsförslag diskuterades, satte sig emellertid Stadens äldsta bestämt emot, att stadens medel användes för verket, dock med undantag för den årliga vattenskatten, vilken belöpte sig till c:a 300 dlr pr år; — dessutom fanns för ändamålet tillgängligt c:a 800 dlr, vilka skänkts av vissa handlande i staden. Då erbjöd sig magistraten helt flott att av egna medel utfylla bristen samt att därtill bekosta det årliga underhållet, dock på vissa villkor, bl. a. bekräftelse på sin gamla rätt till fisket, reveny av kvarnarna samt den årligen inflytande vattenskatten i och för verkets underhåll. Som svar på detta förklarade sig Stadens äldsta villiga anslå den erforderliga summan, dock under villkor att staden erhöll förenämnda rättigheter. Detta förslag avvisades dock med harm av magistraten, som åberopade sina privilegier och donationer. Den ger emellertid ett nytt bud — förutom en kontant summa av 500 dlr — erbjuder den sig bestå fjärdedelen av kostnaderna för Rörsjöns upprensning samt avstå från anspråken på det ena av de båda planerade kvarnfallen. Men nu hjälper ingenting; det har gått prestigehänsyn i frågan och den faller, ty borgerskapet anser "att förslaget är alltför vidlyftigt utformat och förorsakar alltför stora utgifter, då staden redan är i stora vidlyftigheter stadder".

För den som med nutidens syn på de hygieniska förhållandena studerar denna kamp för att skaffa Malmö bättre vattenförhållanden, synas borgerskapets inställning trång. Än mera märklig ter den sig, om man läser stadsläkaren Samuel Koulas memorial till magistraten av den 29 oktober 1733. Vid den tidpunkten låg problemets lösning så väl till, att kontraktet med Leikardt var färdigt för underskrift. Koulas lyckönskar därför magistraten och borgerskapet till det fattade beslutet. Han säger bl. a., att det kommer att befrämja såväl stadens ekonomi som invånarnas hälsa, detta senare i betraktande av de många elaka påföljder, som det sura, fullt av förruttnelse, maskar och annan ohyra, ja ofta som ett stinkande as så kallade friska vattnet för med sig. De flesta, skriver han sedan, ha dock icke märkt det, då de allt från ungdomen ej varit vanda vid annat. Man kan ej heller neka, att det salta vattnet, som nu finnes i de

flesta brunnar, förorsakar skabb, skörbjugg och många andra sjukdomar.[6])

Förslaget föll som sagt, men frågan var för den skull ej helt utagerad. Det förekom en liten epilog de närmast följande åren. Det gällde betalningen åt Leikardt. Han hade erhållit 296 dlr 12 öre silvermynt för 16 månaders uppehåll ävensom ersättning för resekostnader, men han anser själv, att han bör ha ersättning för hela två år, som han vistats här för planläggning av arbetet. Det blir en pikant strid; borgerskapet vägrar bestämt gå med på den högre ersättningen, landshövdingen försöker medla, men Leikardt drar det kortaste strået.

Det är ganska märkligt att konstatera, hur Leikardts idé att lösa vattenproblemet i Malmö tid efter annan dyker upp igen. Drätselkammaren arbetade under 16 års tid — det gäller åren 1882—1898 — oavbrutet på vattenfrågans lösning och planerade då även allvarligt ett utnyttjande av Yddingens vatten samt att anlägga några större fördämningar vid Sege å i trakten av Görslövs kvarn. Detta förslag fick dock vika, och i stället anlades ett grundvattenverk.

Här skall också erinras om, huru vid anläggandet av bandelen Malmö—Lund av Södra stambanan — den togs i bruk den 1 december 1856 — Sege å fördämdes, varjämte en kanal grävdes därifrån över Spillepengsmarken och Skjutsstallslyckan till "Slussen", belägen där Östra Hamnkanalen övergår i Östra förstaden. Det var nödvändigt, att bereda skydd för järnvägen; dessutom skulle därigenom åstadkommas en ytterst välbehövlig cirkulation av vattnet i stadens kanaler. Denna kanal, vilken fick namnet Järnbane- eller Segeåkanalen, sedermera Slusskanalen, är sedan detta seklets början igenlagd.[7])

Behandlingen av frågan om stadens vattenförsörjning under 1700-talet bär en omisskännelig likhet med det öde borgmästaren Jöns Stobaeus hamnprojekt av år 1726 rönte. Hans plan var att utanför Kirsebergs backar skaffa Malmö en hamn,

[6]) Om Doktor Koulas jfr Otto Gröné: De första universitetsutbildade Malmöläkarna I (Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1953).

[7]) Jfr Ivar Wendt: Malmö vattenledningsverks historia 1858—1910, Malmö 1912, och Malmö Centralstation, Sthlm 1934.

vilket staden då saknade. Även här fungerade Leikardt som teknisk rådgivare. De här aktuella fästningsplanerna återspegla i stora drag den tillämnade hamnens belägenhet m. m. Även detta projekt strandade — officiellt av brist på medel.[8]) I själva verket var det split och avundsjuka emellan de styrande, som omöjliggjorde eller i varje fall försenade dessa för stadens utveckling så betydelsefulla verk.

För att sent omsider återknyta till inledningen, så fråga vi oss, vad väl danskarna kunna ha haft för intresse av dessa fästnings-, hamn- och vattenledningsplaner, vilka icke kommo till utförande. Ja bara detta, att de icke kommo till utförande, har väl varit av betydelse för en fientligt sinnad makt. Vattenförsörjningen var tydligen stadens Akilleshäl; det insåg ingen bättre än den gamle karolinen Carl Gustaf Hård, som bar det dryga ansvaret för stadens och provinsens säkerhet. Och det insåg också den danska krigsledningen. Det är en händelse, som ser ut som en tanke, att den ovannämnda med n:r 6 signerade planen ursprungligen är daterad den 16 oktober 1733, med andra ord två dagar innan magistraten möter borgerskapet på Malmö rådhus för att efter sju år ånyo allvarligt taga itu med frågan om Malmö stads vattenförsörjning. Årtalet 1733 har, som ovan nämnts ändrats till 1743. D e t året har planen haft aktuellt intresse för den planerade invasionen av Skåne och Blekinge. Kopian, signerad med n:r 4, saknar datering, men bär inskriptionen "Copie par Johan Wübe von der Osten Koenigl. Gen. Adj." von der Osten blev generaladjutant hos Christian VI den 6 september 1743.[9]) N:r 4 bör följaktligen vara kopierad efter sistnämnda dag.

Att von der Osten spelat en viktig roll vid 1743 års krigsförberedelser är säkert. 1742 var han på väg till tyske kejsaren för att gå i hans tjänst, men hemkallades mot slutet av året till Danmark i sammanhang med planerna på angreppet mot Skåne och kunde först 1744 fortsätta sin resa. År 1743 blev han även stationerad i Helsingör såsom kapten vid Fyens

[8]) Se vidare Leif Ljungberg: Jöns Stobaeus och hans hamnförslag 1726 (i Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1952).

[9]) Krigskancelliets registr. 1743, Rig. K.

Carl Gustaf Hård. Målning av D. v. Krafft 1718. Drottningholm.

värvade regemente, vilket var avsett skola deltaga i invasionen.[10])

Vem som var hans handgångne man i Malmö, därom tiga källorna; det är mera sällan, att spioneriaffärer kunna rekonstrueras så väl som i fallet Jens Sörensen. — Det är dock ingalunda uteslutet, att Leikardt, som uppgiver sig ha planer på vissa vattenverksarbeten i Köpenhamn i något sammanhang där kan ha framlagt sina fästningsplaner över Malmö, måhända för att styrka sin kompetens. Märkligt är i varje fall att av de ritningar, som tid efter annan nämnas i samband med Leikardts malmöprojekt, ingen enda anträffats, trots ivrigt sökande både i arkiven i Skåne och Stockholm. Men i Danmark ha återfunnits dessa tre fästningsplaner, där man har all anledning ana Leikardts ande bakom verket.

[10]) Krigskancelliet: Indk. Breve: Relationer fra offic. i udlandet 1742—44. Rig. K. — Om Johan Wübe von der Osten kan i övrigt nämnas, att han föddes 1708, blev sekundlöjtnant 1730, prem.löjtn. 1734; han dog som generallöjtnant av infanteriet 1800 (Hirsch: Fortegn. over danske og norske officerare).

MALMÖ—GENARPS JÄRNVÄG

Av Helge Andersson.

Då krita på 1880-talet började brytas i stor omfattning i trakten av Kvarnby öster om Malmö, inställde sig genast ett brännande transportproblem, som krävde sin lösning. Kritan hade blivit en stor exportartikel, och flera båtslaster i veckan utskeppades från Malmö hamn. Redan tidigt uppkom tanken att med en järnvägsförbindelse lösa det svårbemästrade transportproblemet, och då järnvägen Malmö—Tomelilla projekterades, försökte kritexploatörerna med konsul Hörstedt i spetsen att få denna linje dragen genom kritdistrikten i Kvarnby. Dessa önskemål åsidosattes emellertid, varefter konsul Hörstedt i samråd med chefen för södra väg- och vattenbyggnadsdistriktet major Gagner utarbetade ett projekt till en järnväg Malmö—Kvarnby. Detta projekt rönte genast stort intresse också i bygden öster om Kvarnby, som hade dåliga förbindelser och önskade en fortsättning på järnvägen. Det nya projektet understöddes livligt av hovmarskalken Coyet på Torup och friherrarna Trolle på Klågerup och Wrangel von Brehmer på Häckeberga och Toppeladugård, vilka insågo betydelsen av en järnväg genom de skogrika godsen, där avverkningen med förbättrade transportmöjligheter kunde ökas. De hade i likhet med konsul Hörstedt blivit förbigångna i sina önskemål om en sydligare sträckning av järnvägslinjen Malmö—Tomelilla och anslöto sig därför gärna till det nya projektet. Förhandlingar inleddes omedelbart om järnvägens sträckning öster om Kvarnby. Stor oenighet uppstod om järnvägens ändpunkt, och diskussionens vågor gingo stundom höga. Starka krafter voro i verksamhet för att järnvägen skulle dragas fram till Ystad genom Romeleåsens obygder via stenbrotten vid Stenberget i Slimminge socken. Andra hävdade, att järnvägen borde dragas till Rydsgård, medan andra åter menade, att järnvägen borde sluta

i Skurup. Slutligen enades man under omständigheternas tvång om Genarp som ändpunkt för järnvägen. De ekonomiska resurser, som lågo till grund för projektet, medgåvo nämligen icke, att järnvägen byggdes längre. Ett aktiebolag bildades, kallat Malmö—Genarps Jernvägs A/B, och en ansökan om koncession för järnväg Malmö—Genarp inlämnades till Kungl. Maj:t, vilken beviljades den 26 november 1892. Aktiekapitalet bestämdes till något över en halv million kronor. Härav hade av järnvägen berörda landskommuner tecknat c:a 100 000 kr. Malmö stad lämnade inget bidrag till banbygget, och något statslån upptogs aldrig. För att slippa betala entreprenörsvinst beslöt bolagsstyrelsen att själv stå för bygget och uppdrog den tekniska ledningen av arbetet åt ingenjör Brunius vid Malmö stads drätselkammare, som också utarbetade ritningarna.

Banbygget inleddes omedelbart efter erhållen koncession på hösten 1892 och pågick i två år. Sedan den nybyggda järnvägen avsynats och inspekterats av Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, förklarades den godkänd att upplåtas till allmän trafik. De som inspekterade den nybyggda järnvägen och undertecknade besiktningsinstrumentet voro majorerna Marcks von Würtemberg och Nathorst samt maskininspektören Klemming. Malmö—Genarps järnväg invigdes torsdagen den 14 juni 1894 under stora högtidligheter och öppnades för allmän trafik följande dag. Om invigningsdagen läses i ett referat i Sydsvenska Dagbladet Snällposten: "Invigningståget, draget af tvenne lokomotiv och bestående af tvenne bogievagnar samt öfrig vagnspark, afgick kl. 11.20 i förmiddags från statsbanestationen under tonerna af en festmarsch från en medföljande messingssextett. En stor skara åskådare fylde perrongen. Tåget fördes af trafikdirektör Stjerna, banans trafikchef. Bland de härifrån medföljande märktes landshöfding Dickson, landssekreteraren Hallberg, stadsfullmäktiges ordförande d:r Herslow, drätselkammarens ordförande ryttm. Richter, hamndirektionens ordförande konsul Dieden, hofpredikanten prosten Olin, 1:ste provinsialläkaren d:r Sörman, revisionssekreteraren Lagergren, kronofogdarne Hain och Theorin, t.f. 1:ste landtmätaren Röing m. fl. repre-

sentanter för olika myndigheter i länet, staden och orten. Vidare medföljde, förutom styrelsens för den nya jernvägen ordförande hofjägmästaren frih. Wrangel von Brehmer samt konsul Hörstedt och andra styrelsemedlemmar, flere personer, som med kommunikationsväsendet mer eller mindre hafva befattning, såsom major Gagner, major Nathorst, trafikchefen von Essen, grosshandlaren G. Beijer, handlanden L. J. Lundgren, hamnkapten Annerstedt, postdirektör Winroth, telegrafdirektör Blomberg m. fl. Rätt många aktieegare hade infunnit sig redan här eller tillstötte under vägen. Från linien meddelas för öfrigt, att man smyckat stationerna med flaggor och äreportar, och att stora menniskomassor voro samlade då tåget passerade. Ett strålande sommarväder gynnar färden. Festmiddagen i Kungsparken kl. 4 i e.m. lär komma att räkna omkring 80 kuvert, hvilket visar stor anslutning från aktieegarnas sida." I ett P.S. i samma tidning meddelas om invigningen: "Från Genarp telegraferas i middags: Alla stationer äro festligt prydda med äreportar, flaggor och grönt. I Qvarnby helsades invigningståget med ett tal, delvis på vers, af kyrkoherden Kock. I Bjereshög sjöngo skolbarnen och talade kantor Ekvall. I Genarp mottogs tåget likaledes med sång af skolbarnen. Öfverallt var befolkningen högtidsklädd talrikt församlad. Sjelfva invigningsakten förrättades i Genarp kl. 1/2 2 af landshöfding Dickson. Sedan Kongl. Maj:t hade beviljat den nya jernvägen koncession, hade arbetet derå genom befolkningens offervillighet och styrelsens osparda bemödande framskridit så, att Kongl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen i tisdags kunde meddela att intet hinder möter för dess öppnande. Måtte denna nya jernväg lända till allmän och enskild fördel, till gagn för jordbruket och industrien! Med denna önskan ville landshöfdingen förklara Malmö—Genarps banan öppnad för allmän trafik. Angenäm stämning. Härligt väder. Till Malmö återkom invigningståget på bestämd tid kl. 2.40 och ingick under den stora banhallen under musik." Om festmiddagen i Kungsparken heter det i Sydsvenska Dagbladet Snällposten: "Middagen i går i Kungsparken var anordnad i paviljongens öfre våning, hvars mellersta del upptogs af bord för styrelsen och

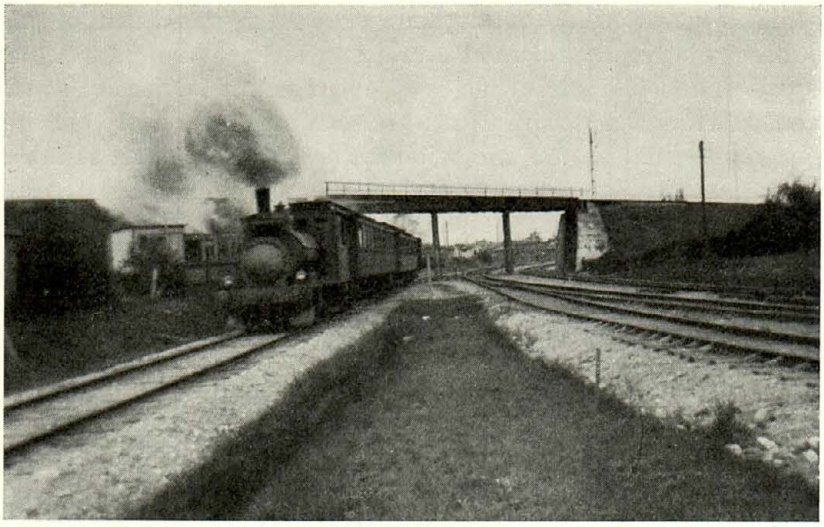

Genarpståget lämnar Östervärn på väg mot Hohög. Foto förf.

de särskildt inbjudne. Sedan den fortskridit en stund, äskades ljud af styrelsens ordförande, hofjägmästaren frih. H. Wrangel, hvilken föreslog h. m:t konungens skål; denna åtföljdes af livliga hurrarop, fanfarer från musiken och folksången. Till h. m:t afläts också ett särskilt tacksamhets- och hyllningstelegram. Derpå talade frih. Wrangel för landshöfding Dickson, gifvande uttryck af den gemenskap i känslor som i detta fall enade stad och landsbygd och tillönskade honom ett långt och lyckosamt höfdingaskap. Landshöfding Dickson svarade med att påpeka den hast hvarmed nya och snabba förbindelser knytas här i länet. Ensamt under loppet af några få år ha flera nya jernvägar kunnat öppnas och andra äro föremål för snart realiserade planer. För den nu invigda Malmö—Genarps banans framtid kunde man hysa säkra förhoppningar; den ginge genom en af naturen välsignad trakt med en välmående, idog befolkning. Han ville för dess tillkomst tacka bolagets styrelse och höjde sitt glas för denna styrelses medlemmar. Verkställande direktören, konsul Hörstedt, talade derefter för de jernvägar, med hvilka

Malmö—Genarps banan kommit i omedelbar beröring, och föreslog en skål för deras närvarande representanter, d:r Herslow, major Nathorst, hr Gottfr. Beijer och handl. L. J. Lundgren. Efter middagens slut serverades på den öppna verandan kaffe och konjak. Här utbragte godsegaren Herved Trolle i ett spirituelt och humoristiskt tal skålen för bolagets verkställande direktör och jernvägens nitiske pådrifvare konsul A. F. Hörstedt. Denne talade derpå för banans byggmästare, ingenjör Brunius, och ytterligare för chefen i södra väg- och vattenbyggnadsdistriktet major Gagner, hvars råd väl ofta hade känts stränga men dock alltid varit välmenta och alla hade ländt jernvägen till nytta och fördel. Samqvämet fortsattes under en angenäm stämning till framemot tiotiden, då gästerna från landsbygden måste aflägsna sig för att hinna med det snart derefter afgående extratåget till Genarp."

Malmö—Genarps järnväg hade en längd av 28 km. Stationerna voro följande: Malmö Lokalstation, Östervärn, Hohög, Kvarnby, Bjärshög, Bara, Klågerup, Kongsmarken, Toppeladugård och Genarp[1]). Antalet banvaktsstugor var fem. Dessa voro belägna på sträckorna Östervärn—Hohög (Nr 1), Kvarnby—Bjärshög (Nr 2), Bara—Klågerup (Nr 3), Klågerup —Kongsmarken (Nr 4) och Kongsmarken—Toppeladugård (Nr 5). I Bara fanns en banmästarebostad. I Klågerup korsades järnvägen av Landskrona—Kävlinge—Lund—Trelleborgs järnväg. Från huvudspåret utgick strax öster om Bara station ett år 1903 anlagt 1,8 km långt stickspår till bokskogsområdet kring Torups slott. Inne i skogen fanns här en hållplats med namn Bokskogen Övre. Vid huvudspåret på linjen Bara—Klågerup fanns en hållplats med namn Bokskogen Nedre. Genarpsjärnvägen, som i sin helhet sträckte sig över slättland, hade en största stigning och lutning på 12 ‰ mellan Kongsmarken och Toppeladugård. Järnvägens enda bro var den över Sege å strax väster om Bjärshögs station. Spår-

[1]) Om Genarpsjärnvägens sträckning se t. ex. Särtryck nr 55 ur Generalstabens karta över Sverige och Ekonomiska kartan över Malmöhus län bladen 48, 49, 50 och 56.

vidden var den för rikets järnvägar normala, d. v. s. 1435 mm. Den högsta tillåtna hastigheten på såväl huvudspåret som stickspåret till Bokskogen Övre var 40 km/tim. På stationernas bangårdsområden var den högsta tillåtna hastigheten 25 km/tim.

I det följande beskrives nu närmare järnvägens sträckning inom Malmö stads område. Från Malmö Lokalstation till Östervärn hade Genarpsjärnvägen gemensamt spår med Malmö—Simrishamns järnväg. På denna sträcka skar järnvägsspåret Dalgatan, Flintgatan och Lundavägen. Samtliga dessa övergångar hade fällbommar. Öster om Östervärns station gick Genarpsjärnvägen under Kontinentaljärnvägens viadukt och skar Singelgatan vid Dalbyverkens silobyggnader. Denna övergång hade ljussignaler och ringklockor. Nästa järnvägsövergång var vid Johanneslustgatan, där en vägvakt skötte bevakningen med fällbommar. Järnvägen passerade på en hög bank Bulltofta flygstation och gick därefter igenom Hohögarna i en djup skärning[2]). Vid Hohögarna låg banvaktsstuga nr 1. Tjänsten som banvakt här har innehafts av banvakterna Per Lind (1894—1924) och Gösta Andersson (1924—1948). Strax öster om banvaktsstugan nr 1 skar järnvägen Sallerupsvägen, där bevakning var anordnad med fällbommar, som manövrerades från Hohögs station. Nästa järnvägsövergång var vid Västra Skrävlingevägen, där bevakning likaledes var anordnad med fällbommar, som manövrerades från Hohögs station. Omedelbart öster om Västra Skrävlingevägen vidtog bangårdsområdet med Hohögs station. Spårsystemet på bangården bestod av huvudspår och ett parallellt med detta gående växelspår. Hohögs station förestods av en stationsföreståndare. Tjänsten som stationsföreståndare i Hohög har innehafts av Johannes Thulin (1894—1943), Viktor Olsson (1943—1944) och Carl Andersson (1944—1948). Johannes Thulin var på sin tid Sveriges äldste i tjänstgöring varande stationsföreståndare. Han kvarstod i tjänst efter uppnådd pensionsålder och avgick vid 82 års ålder efter att ha

[2]) Om Hohögarna se vidare Helge Andersson: Hohögarna (Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1954).

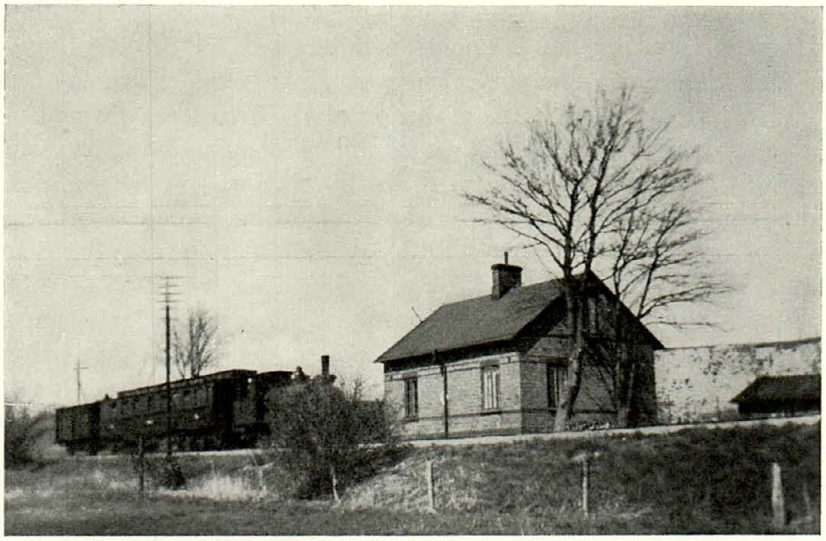

Banvaktsstugan n:r 1 i Hohög. Foto förf.

tjänstgjort som stationsföreståndare i Hohög i 49 år. Han var född i Östra Vemmerlöv 1861. Från Hohög fortsatte järnvägen mot Kvarnby genom det tättbebyggda Hohög-Virentoftaområdet och skar här Videdalsvägen (den nuvarande Vikbogatan), Virentoftagatan och Hallstorpsvägen, där bevakning vid samtliga övergångar var anordnad med svängbommar, som sköttes av grindvakter. Intill Hallstorpsvägen var fram till början av 1930-talet en hållplats med namnet Virentofta. Öster om Virentofta skar järnvägen Vannavägen, där övergången var obevakad och Husie kyrkoväg, där bevakning var anordnad med svängbommar, som sköttes av grindvakt. Öster om järnvägsövergången vid Husie kyrkoväg vidtog bangårdsområdet med Kvarnby station. Spårsystemet på bangårdsområdet bestod av huvudspåret och fyra parallellt med detta gående växelspår, varav ett med lastkaj. Kvarnby station förestods av en stationsinspektor. Tjänsten som stationsinspektor i Kvarnby har innehafts av Anton Lenz (1894), Herman Håkansson (1894—1896), J. C. Holm (1897—1913), Per Larsson (1913—1934) och Hilding Jakobsson (1934—1948). Vid Kvarnby station voro

dessutom placerade stationsskrivare och stationskarl. Inom Husie församling bar järnvägsområdet med tillhörande byggnader den juridiska beteckningen "Stadsäga Järnväg 3 i Husie." Öster om Kvarnby station skar järnvägen Kvarnbyvägen, där bevakning var anordnad med svängbommar, som sköttes av stationskarlen på Kvarnby station. Järnvägen gick nu fram genom Södra Sallerups församling. Nästa järnvägsövergång var vid Östra Kattarpsvägen, där bevakning var anordnad med svängbommar, som sköttes av grindvakt. Intill Östra Kattarpsvägen var i början av 1900-talet ett lertag med stickspår. Järnvägen gick fram söder om Södra Sallerups prästgård och skar Sallerupsvägen vid banvaktsstuga nr 2 å Södra Sallerup nr 8. Bevakning var här anordnad med fällbommar, som manövrerades från banvaktsstugan. Tjänsten som banvakt i Södra Sallerup har innehafts av banvakterna Lars Andersson Ek (1894—1900), Nils Olsson (1900—1929), Gösta Johansson (1929—1938) och Herbert Nilsson (1938—1948). Från banvaktsstuga nr 2 fortsatte järnvägen mot Bjärshög och passerade Sege å, som bildar gräns mellan Malmö stad och Bjärshögs socken i Bara härad.

Järnvägens rullande materiel bestod av fem personvagnar, varav tre boggievagnar, 91 öppna godsvagnar, 15 godsfinkor, 1 ångfinka och tre små 6-hjuliga, 4-kopplade ånglokomotiv med sadeltank, vilka tillverkats vid Nydqvist & Holm A/B i Trollhättan. Lokomotiven buro ursprungligen namnen: A. F. Hörstedt, Genarp och Qvarnby, men erhöllo sedermera numren 1, 2 och 3. Såväl lokomotiv som vagnar voro märkta med bokstäverna M. G. J. Lokstallar och järnvägsverkstad voro belägna i Genarp.

Den nyöppnade järnvägens tidtabell upptog vardagar fyra tåg i varje riktning, varav ett godståg och sön- och helgdagar fem persontåg i varje riktning. På 1920- och 1930-talen upptog tidtabellen vardagar fyra tåg i varje riktning, varav ett blandat tåg. Sön- och helgdagar upptog tidtabellen under sommarmånaderna sex tåg i varje riktning, varav ett par endast trafikerade sträckan Malmö Lokalstation—Bokskogen Övre. Under krigsåren på 1940-talet nedskars till följd av kolbrist trafiken till att omfatta vardagar endast två tåg i varje rikt-

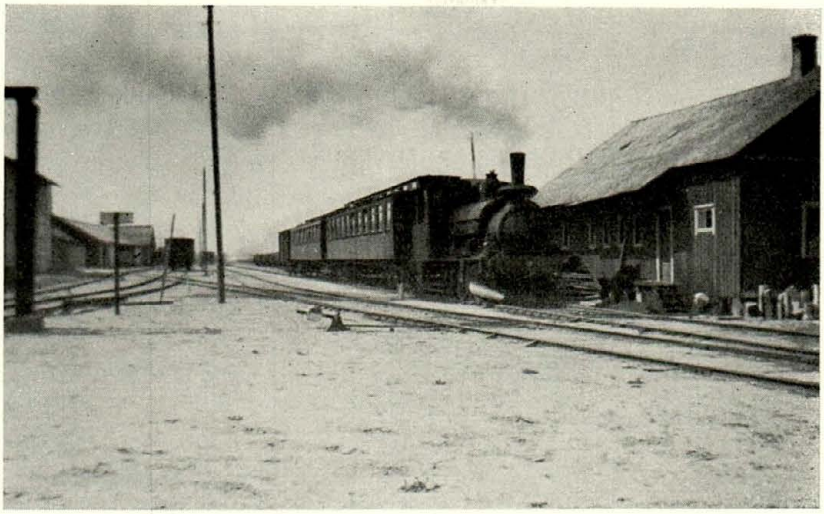

Genarpståget lämnar Kvarnby station på väg mot Bjärshög. Foto förf.

ning. Sön- och helgdagar och vardagar före sön- och helgdag var trafiken utökad till tre tåg i varje riktning. Sammanlagt upptog järnvägens tidtabell 32 tåg i veckan med 16 tåg i varje riktning.

Järnvägens godstrafik dominerades av kritan från kritbruken i trakten av Kvarnby. Vidare fraktades tegel från Bara, lera från Kongsmarken och timmer och ved från skogarna kring Toppeladugård och Häckeberga. Transporten av sockerbetor på järnvägen uppgick till c:a 25 000 ton per år.

Persontrafiken på järnvägen kulminerade på våren och försommaren, då malmöborna sökte sig ut till de nyutslagna bokskogarna kring Torups slott. Vid pingsthelgen var persontrafiken enorm. Under de båda pingstdagarna var det vid vackert väder vanligen c:a 15 000 resande från Malmö till Bokskogen Övre. För att möta den stora resandeströmmen under pingstdagarna hyrdes personvagnar från Statens Järnvägar, och ett flertal extratåg insattes. Varje pingstdag expedierades på sträckan Malmö Lokalstation—Bokskogen Övre ett tjugotal extratåg med 25 vagnar i varje sätt.

Under den första tiden hade järnvägens styrelse anförtrott förvaltningen av järnvägen åt trafikdirektören vid Statens Järnvägar i Malmö. Posten som trafikchef för Genarpsjärnvägen innehades sålunda först av trafikdirektör Stjerna och senare av trafikdirektör Looft. Då det sedermera befanns svårt att fortsätta med detta system, fick Genarpsbanan omsider sin egen trafikchef, som helt kunde ägna sig åt järnvägens förvaltning. Trafikchef för Genarpsbanan blev nu under många år framåt Josef Cornelius Holm, tidigare stationsinspektor i Kvarnby. Järnvägsbyrån var inrymd i fastigheten Östergatan 31 i Malmö. Som assistenter på järnvägsbyrån tjänstgjorde Hilding Jakobsson, sedermera stationsinspektor i Kvarnby och Sture Persson, sedermera trafikchef. Trafikchef Holm efterträddes av trafikchef Dunér, tidigare trafikchef vid Landskrona—Kävlinge—Lund—Trelleborgs järnväg, som innehade posten till 1945, då han efterträddes av byråassistent Persson. De sista åren var järnvägsbyrån inrymd i stationshuset i Kvarnby.

Med bilismens genombrott på 1930-talet uppstod en svår konkurrens, och Genarpsjärnvägen fick svårt att hävda sin ställning i det relativt smala trafikområdet. Industrierna utmed järnvägen började inköpa lastbilar och ombesörjde i stor utsträckning själva sina transporter. Lastbilsåkerier i städer och andra större orter upptogo konkurrens med järnvägen. Bönderna inköpte traktorer och forslade själva med traktortåg sina betor till sockerbruken och sluppo härigenom de tidsödande lastningsarbetena vid stationerna. Fraktinkomsterna för järnvägen nedgingo oroväckande för varje år. Omnibussar började trafikera landsvägarna och övertogo snart persontrafik och styckegodsbefordran i området. Järnvägens persontrafik reducerades till ett minimum, och inkomsterna av biljettförsäljning blevo obetydliga.

Sedan aktiekapitalet sinat, och alla ekonomiska resurser bottenskrapats, försattes järnvägsbolaget 1933 i konkurs. Järnvägsbolaget rekonstruerades till Malmö—Genarps Nya Järnvägs A/B med Skandinaviska Banken som största intressent. För att genom en sakkunnig ledning vinna stadga i järnvägens ekonomi under den svåra konkurrensen deltog

vid ett par tillfällen under 1930-talet direktionen för såväl Statens Järnvägar som Landskrona—Kävlinge—Lund—Trelleborgs järnväg i förvaltningsgöromålen. Driftsresultaten kunde emellertid inte förbättras, och 1939 anhöll bolagsstyrelsen hos Kungl. Maj:t, att koncessionen för Malmö—Genarps järnväg måtte upphöra. Med hänsyn till kriget i Europa och den världspolitiska spänningen lämnades emellertid denna ansökan utan bifall av Kungl. Maj:t. Under bensinrestriktionernas tid på 1940-talet upplevde Genarpsjärnvägen en renässans, och driftsresultatet förbättrades. Efter krigsslutet anhöll bolagsstyrelsen 1945 hos Kungl. Maj:t ånyo om tillstånd att få nedlägga järnvägen. Sedan kriget i Europa upphört, hade de förhållanden, som motiverat ett bibehållande av järnvägsdriften försvunnit. Redan i 1936 års järnvägsutredning hade järnvägen upptagits bland de banor, som i framtiden kunde förutsättas bli nedlagda. Efter en noggrann omprövning av ärendet beslöt Kungl. Maj:t, att koncessionen för Malmö—Genarps järnväg skulle upphöra med utgången av juni månad 1948 med tillstånd för järnvägsbolaget att efter överenskommelse med Statens Järnvägar redan dessförinnan nedlägga driften. Järnvägsbolaget beslöt i samråd med Statens Järnvägar att nedlägga driften fr. o. m. tidtabellsskiftet den 9 maj 1948. Järnvägen hade efter kriget ett driftsunderskott på c:a 100 000 kronor om året, och i februari 1948 begärdes Malmö—Genarps Nya Järnvägs A/B i konkurs.

Tillkännagivandet att järnvägen skulle nedläggas väckte emellertid en storm av protester i bygden, som gav eko i dagspressen. Den allmänna opinionen menade, att Genarpsjärnvägen i likhet med övriga mindre järnvägar i Skåne borde övertagas av Statens Järnvägar, som hade resurser att rationellt driva järnvägen utan större förluster i ekonomiskt hänseende och därmed betjäna kommunikationerna i bygden[3]). Dåvarande kommunikationsministern Torsten Nilsson interpellerades om ett eventuellt förstatligande av Genarpsjärnvägen av riksdagsmännen Nils Persson i Svensköp (fp)

[3]) Se artiklar i Sydsvenska Dagbladet Snällposten 15/1 1948, Skånska Dagbladet 8/1 och 21/2 1948 och Tidningen Arbetet 15/2 1948.

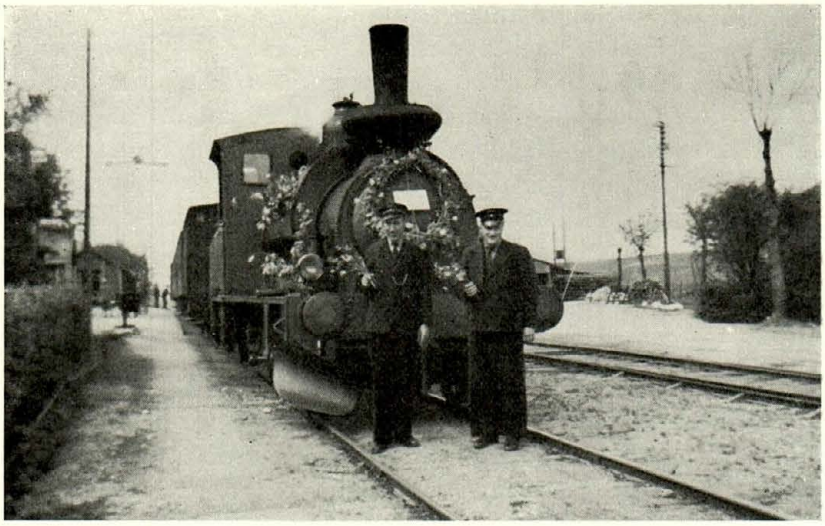

Det sista Genarpståget den 8 maj 1948 med lokföraren William Wickström t. v. och lokeldaren Erik Nilsson t. h. Foto förf.

och Ivar Persson i Tjustorp (bf)[4]. En delegation på 13 personer, representerande samtliga av järnvägen berörda socknar, uppvaktade i mars 1948 dåvarande landshövding Thomson för att söka vinna hans medverkan till förstatligande av järnvägen. Landshövdingen rådde emellertid delegationen att uppvakta kommunikationsministern för att söka förmå denne att företaga en undersökning av möjligheterna att låta Statens Järnvägar driva järnvägen. En delegation bestående av fem personer uppvaktade i mars 1948 kommunikationsministern i detta ärende[5]. Den av kommunikationsministern utlovade undersökningen drog emellertid ut på tiden liksom svaren på de båda riksdagsmännens interpellationer. Trafikanterna svävade i okunnighet om järnvägens öde. Den 8 maj 1948 rullade de sista tågen på Genarpsjärnvägen, smyckade med blomsterkransar och boklöv. Personalen

[4]) Se artiklar i S.D.S. och Sk. Dagbl. 4/3 1948.
[5]) Se artiklar i S.D.S. 27/3 1948 och Sk. Dagbl. 23/3 och 27/3 1948.

på de sista tågen hyllades överallt med kaffefester, tal och sång på stationerna. Det absolut sista tåget lämnade plattform nr 6 på Malmö Lokalstation 20.25. En medföljande sångkör sjöng vid uppehållen på stationerna nidvisor om kommunikationsministern, som ännu inte tillkännagivit regeringens inställning till ett förstatligande av järnvägen. Vid alla stationer hade samhällsborna talrikt mött upp och sjöngo och hurrade för det sista tåget och dess personal. Stationspersonalen hade lagt ut knalldosor på spåren som avskedssalut[6]).

Trafikanterna hänvisades fr. o. m. den 9 maj 1948 i fråga om persontrafik till Statens Järnvägars omnibusslinje Malmö—Genarp och i fråga om godstrafik till Svenska Lastbils A/B.

Först den 1 juni 1948 motiverade kommunikationsministern regeringens medgivande till att Malmö—Genarps järnväg fick nedläggas och besvarade riksdagsmännens interpellationer. Kommunikationsministern betonade, att han omsorgsfullt övervägt alla omständigheter för att om möjligt finna något avgörande skäl för att behålla järnvägen, men inför fakta ansåg han sig icke kunna taga på sitt ansvar att längre förhindra järnvägens nedläggande. Det dominerande sakförhållandet var järnvägens fortskridande utarmning till följd av biltrafikens genombrott. Det vore inte försvarligt att med statsmedel betala en köpeskilling på några hundra tusen kronor och investera minst en halv million kronor för att sätta järnvägen i stånd och i fortsättningen uppehålla trafiken med stor årlig förlust[7]).

Trafikanterna i bygden voro emellertid inte nöjda med kommunikationsministerns svar, och missnöje anmäldes i dagspressen[8]). I Genarp anordnades söndagen den 20 juni 1948 ett stort opinionsmöte på hotellet för järnvägens bevarande. Opinionsmötet utmynnade i en vädjan till regeringen om en förnyad prövning av frågan om Genarpsjärnvägens

[6]) Om Genarpsjärnvägens sista dag se referat i dagspressen: S.D.S. 9/5 och 10/5 1948, Sk. Dagbl. 8/5 och 10/5 1948, Arbetet 8/5 1948 och Kvällsposten 9/5 1948.

[7]) Se artiklar i S.D.S., Sk. Dagbl. och Arbetet 2/6 1948.

[8]) Se Sk. Dagbl. 5/6 1948.

bevarande genom förstatligande[9]). Framställningen lämnades emellertid utan åtgärd. En ny vädjan om förstatligande av Genarpsjärnvägen riktades till regeringen i början av september 1948 av trafikanter i Hohög, Kvarnby, Bjärshög och Bara[10]). Även denna framställning lämnades emellertid utan åtgärd.

Den 20 september 1948 inleddes i Östervärn arbetet med upprivandet av rälsen, som sålts som skrot till firman Pehrssöner i Ystad. En del av vagnparken inköptes för nedskrotning av Trelleborgs Skrotaffär. I bygden arbetades det emellertid ännu oförtrutet på att rädda järnvägen. Ett sista försök gjordes i början av oktober, då ett projekt framlades att efter mönster av Furuvik utanför Gävle anlägga en djurpark i bokskogen vid Torups slott, som skulle bli ett fritidsområde för malmöborna. I anslutning till projektet gjordes en ny framställning till regeringen om bevarande av Genarpsjärnvägen, som efter projektets genomförande skulle tillföras en stor resandeström[11]). Även denna framställning lämnades utan åtgärd, och projektet om djurpark vid Torup rann ut i sanden. Upprivningen av järnvägen fortskred och var fullbordad i mitten av januari 1949. Rälsbrytarlaget bestående av åtta man hade på fyra månader brutit upp den 28 km. långa järnvägen med tillhörande stickspår och bangårdar, d. v. s. 60 000 meter räls motsvarande en vikt av c:a 1 250 ton. Syllarna såldes som bränsle. Järnvägens markområden och fastigheter utbjödos till försäljning. Malmö stad förvärvade den inom staden belägna delen av järnvägen med tillhörande byggnader. I december 1949 försåldes genom auktion i Genarp järnvägens återstående inventarier, främst verktyg och verkstadsmaskiner[12]). Härmed var Malmö—Genarps järnväg slutgiltigt avvecklad och den segslitna kampen om järnvägen till ända.

Genarpsjärnvägen var ett omtyckt objekt för folkhumorn.

[9]) Se S.D.S., Sk. Dagbl. och Arbetet 21/6 1948.

[10]) Se S.D.S., Sk. Dagbl. och Arbetet 16/9 1948.

[11]) Se Sk. Dagbl. och Skånska Aftonbladet 1/10 1948, S.D.S. 10/10 1948 och Sk. Dagbl. 11/10 1948.

[12]) Se Sk. Dagbl. 7/12 1949 och Arbetet 6/12 1949.

Den låga maximihastigheten inspirerade till namn sådana som "Snigelmamman", "Kaffebrännaren" och "Gödelövsbåten". Ett vanligt namn på det lilla tåget var "Gödelövaren" efter Genarps grannsocken Gödelöv. De tre lokomotiven omdöptes av folkhumorn till "Svanen", "Godstågaren" och "Rullebören". Själva järnvägen kallades på grund av sin korta sträckning "Blindtarmsbanan". Om Genarpsjärnvägen, Skånes sista enskilda järnväg, gäller till sist Runebergs ord om Lotta Svärd i Fänrik Ståls Sägner:

Och något tålte hon skrattas åt,
men mera hedras ändå.

ARKEOLOGISKA OCH BYGGNADS-HISTORISKA FÄLTARBETEN 1954

MEDDELANDE FRÅN MALMÖ MUSEUM

Av Sten Kalling.

Byggnadsverksamheten inom stadens centrala delar har under det gångna året varit mer än vanligt livlig. Detta förhållande har möjliggjort ganska omfattande arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten. Den redogörelse som här lämnas avser endast att ge en orientering beträffande några mera betydelsefulla undersökningar.

Gamla staden. Kvarteret 17 a Ellenbogen, tomt n:r 34.

Vid södra tomtgränsen i gruslager och på ett djup av 3,8 meter under gatunivån påträffades en skafthålsyxa av grönsten. Yxtypen tillhör den nordiska stenålderns slutskede. Fyndet tillvaratogs av byggnadsingenjör J. E. Liljegren, som överlämnat det till Malmö museum.

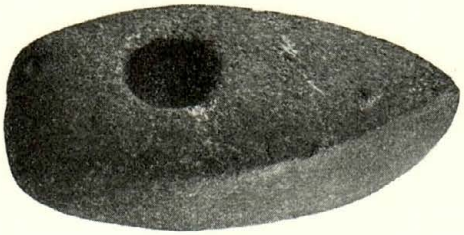

Skafthålsyxa av grönsten.

Foto Malmö museum.

Kvarteret 17 a Ellenbogen.
Foto Malmö museum, mars 1954.

I enlighet med museets rutinmässiga arbetsuppgifter utfördes våren 1954 fotografering av de byggnader, som funnos inom tomtområdet före den planerade rivningen. Fotografering utfördes även under rivningsarbetets fortgång.

Gamla staden. Kvarteret n:r 63 Spinneriet, tomt n:r 8.

Omfattande arkeologiska undersökningar har blivit utförda i samband med grundgrävningsarbeten inom detta kvarter. Särskild uppmärksamhet har ägnats påträffade pålverk, brunnar, avloppsledningar samt markprofiler i anslutning till den gamla södra vallgravslinjens sträckning. Bland fyndföremålen märkes en järnyxa med träskaft. Fyndplatsens läge 38 meter norr om St. Nygatan och 2 meter väster om Djäknegatan samt djupmåttet i förhållande till nuvarande gatunivån

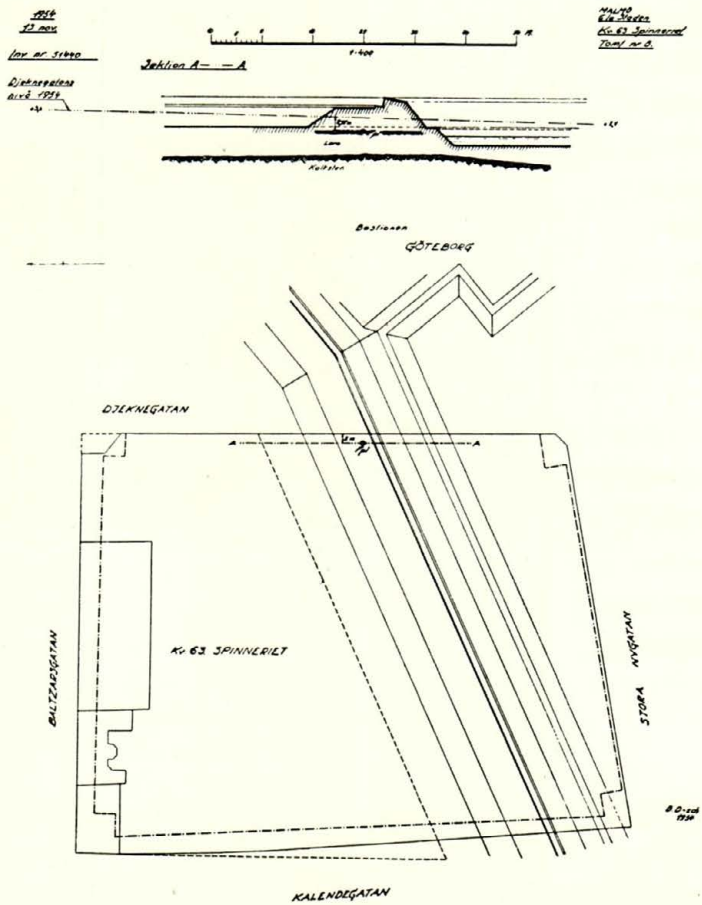

Kvarteret 63 Spinneriet. Plan angivande kurtinvallens sträckning under 1600-talet samt tvärsektion av vallen. Fpl. = fyndplatsen för järnyxan. — Ritning utf. av B. Deibitsch.

innebär, att yxan en gång tappats i sjögyttjan vid någon tidpunkt före stadsvallens tillkomst. Att döma av övriga fyndomständigheter kan yxan närmare dateras till förra hälften av 1500-talet. Detta yxfynd blev tillvarataget tack

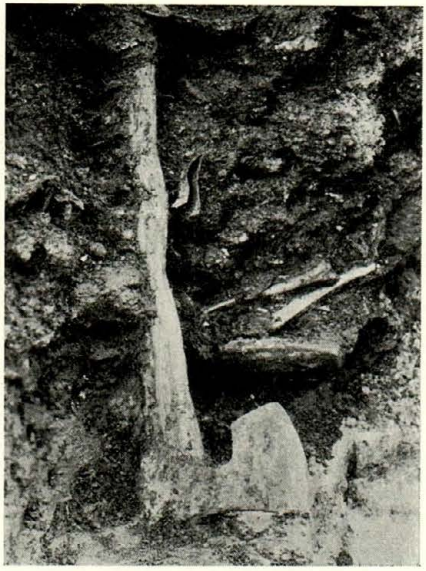

Järnyxa med träskaft.
Foto Malmö museum.

Kvarteret 63 Spinneriet.
Foto Malmö museum, april 1954.

vare konservator Folke Malmberg, som med stort intresse deltagit i undersökningarna.

Av stort värde ur byggnads- och industrihistorisk synpunkt är konsul Th. C. Berghs gåva till Malmö museum av 10 st. fotografier jämte plankarta över fabriksanläggningen och bebyggelsen inom kvarteret. Kompletterande fotografering har utförts av Malmö museum och dessutom har museet tillvaratagit panelverk, dörrar och fönsterbågar från bostadshuset å tomt n:r III, vid Baltzarsgatan.

Slottsstaden. Kvarteret n:r 78 Vittsjöborg, tomt n:r 3.

(Se Meddelande från Malmö museum, Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1954, sid. 104 samt S. Kalling: Gamla kanoner i Malmö, S. D. S. den 4 juli 1954.)

Under det gångna året slutfördes undersökningen av massgraven, belägen i nordöstra hörnet av tomten. Några för tidsbestämningen avgörande lösfynd påträffades ej i denna grav, men skelettmaterialet är alltjämt föremål för vetenskaplig bearbetning. Undersökningen i sin helhet har dock givit ytterligare skäl för antagandet, att massgraven har samband med danskarnas belägring av Malmö 1677.

Inom tomtområdet påträffades även en del kanonfragment. Av dessa har ett par blivit bestämda av Töjhusmuseet i Köpenhamn. Det kan vara av stort intresse att här återge Töjhusmuseets utlåtande:

"*Stykket af en kanon med beregnet kaliber 15,3 cm.* Det er et udsnit (sprængstykke) af forparten af en 24 punds stöbejernskanon, en såkaldt "Finbanker", fra 1670 'erne, antaglig af hollandsk eller muligvis svensk fabrikation. Kanonen har vejet ca. 2 200—2 500 kg.

Stykket af en kanon af beregnet kaliber 14,7 cm. Det er et udsnit (sprængstykke) fra bagenden af en 18 punds stöbejernskanon fra 1670 'erne, sandsynligvis svensk fabrikat. Stykket stammer fra godset over kammerenden af kanonen, således at den tilspidsede ende tilvenstre begynder ved kanonens höjeste frise bagtil. Kanonen har vejet ca. 2 000 kg.

Selvom kanonerne muligvis skulle være stöbt på svenske

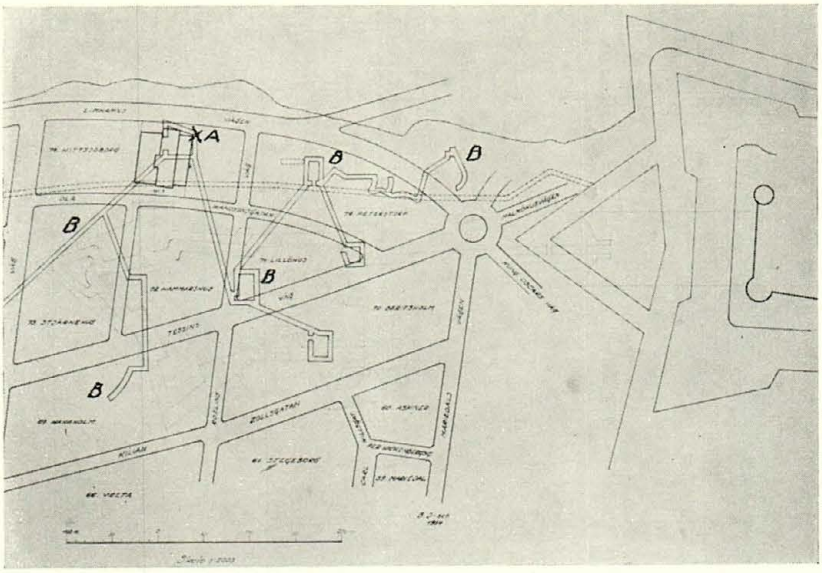

Plankarta över området väster om Malmöhus.
B = det danska löpgravsystemet vid belägringen 1677. A = massgraven.
Ritning utf. av B. Deibitsch.

jernværker, kan de godt have været benyttet af danske tropper. Der benyttedes nemlig i den danske hær og flåde en mængde svenske kanoner, der enten var köbt eller erobrede. Blandt det danske belejringsartilleri i Skaane 1677 fandtes 12, 18 og 24 punds skyts."

På den här återgivna plankartan över området väster om Malmöhus har det danska löpgravsystemet vid belägringen 1677 markerats. (Bokstaven B.) Bokstaven A anger massgravens läge och man finner då, att graven till hela sin längd sammanfaller med östra löpgravsträckan nedanför en fältskans. Kanonfragmenten påträffades för övrigt i nära sammanhang med denna fältskans. De iakttagelser, som blivit gjorda inom kvarteret Vittsjöborg, har erbjudit åtskilligt av intresse både ur krigshistorisk- och artilleriteknisk synpunkt. Härtill kommer den ännu ej slutförda antropologiska undersökningen av skelettmaterialet.

FLENSBURGSKA GÅRDEN DONERAD TILL MALMÖ MUSEUM

Fröken Eva Flensburg — hedersledamot av Malmö Fornminnesförening — har enligt testamente dagtecknat den 24 januari 1955 till Malmö museum överlämnat, att tillträdas efter hennes bortgång, den gamla byggnaden utmed Södergatan, vilken för alla malmöbor är känd under namnet Flensburgska gården. Till donationen är även knuten den

stora Flensburgska porträttsamlingen från 1700-talet och senare tid samt möbler och husgeråd i fröken Flensburgs ägo, som tillhört släkten sedan 1700-talet. Staden har med tacksamhet emottagit den storslagna donationen.

Här återgives dels en bild av gården sedd från sydost, dels den inskriftstavla, vilken återfinnes i porten från Södergatan. B. W. foto, 1955.

ANTECKNINGAR TILL EN MALMÖ-BIBLIOGRAFI FÖR ÅR 1954

Av Ingeborg Heintze.

Allmänt pensionsreglemente för arbetstagare, anställda hos Kyrkliga samfälligheten i Malmö. Antaget av kyrkofullmäktige den 28 maj 1954 ... Malmö 40 s.

Andersson, Helge, Anrikt skolhemman i Ö. Kattarp blir koloniområde för Malmöbor. [Ill.]
SkD 3/4.

— Bulltofta — en världsbekant Skåneby.
SkD 1/4.

— Fårabäck — en pastoral idyll. [Ill.]
SkD 3/10.

— En gammal prästgård. [Kvarnby. Ill.]
SkD 19/1.

— Gårdsnamn i Husie.
SkD 19/2.

— Hohögarna. [Ill.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 22 (1954), s. 87—101.

— Modern villabebyggelse på historisk Malmömark [Rosengårdsstaden].
SkD 27/6.

— Strövtåg i gränsbygd. 1—4. [Ill.]
1. Från skriande måsar till vattenkvarnsidyll. 2. Längs Sege å genom ett skånskt Arkadien. 3. Från saftigt gräsbete till krita och flintsten. 4. Från bördig bronsåldersbygd till den kargaste strandmark.
SkD 3/10, 22/10, 23/10, 24/10.

— Tullstorp — Malmöstadsdel som präglas av krita och blommor. [Ill.]
SkD 7/4.

— Över ån efter specerier i Malmöstadsdel. [Kvissle by i S. Sallerup. Ill.]
SkD 16/1.

Backman, Hans, Det levande Folkets hus. [Ill. portr.]
Kommunalarbetaren. Årg. 44 (1954), nr 1, s. 10—13.

Bager, Einar, "Nya staden" och "Gamla staden". [Ill. kart.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 22 (1954), s. 33—54.

Bergström, Gunnar, Corfitz Ulfelt och den skånska adelns tullprivilegier. [Ill. portr.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 22 (1954), s. 11—32.

Bernow, B[erndt] Chr[istian], Driftkostnadskalkyler för nyanläggningar.
Sveriges stadskamerala förenings handlingar. Lidköping, s. 21—23.

— Kring normalpensionsreglementet (NPR).
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 46 (1954), s. 128—131.

Bjärse, Linus, Kornboden Skåne. [Ill.]
SLU-bladet. Årg. 9 (1954), nr 10, s. 11—14.

[Bodman, Erik,] Diedenska huset känt från 1620-talet av Calen [pseud.] [Ill.]
KvP 3/1.

— Generalens hage. Av Calen [pseud.]
KvP 20/1.

[— ... Det Schmitzska huset.] Husets öden och äventyr. Av Calen [pseud.] [Ill.]
KvP 28/1.

Bokbindarminnen. [Red. av Mats Rehnberg.] Sthlm. 167 s. Ill. reg.
(Svenskt liv och arbete. 18.)

Bring, Samuel E[bbe], Itineraria svecana. Bibliografisk förteckning över resor i Sverige fram till 1950. Sthlm. 586 s. Ill. litt. orts- & personreg.
(Svenska bibliotekariesamfundets skriftserie. 3.)

Brödner, Erika, Modernes Wohnen. München. 4:o. 174 s. Ill.
Behandlar bl. a. Friluftstaden.

Bülow-Hübe, Erik, En grön trädgård. [Villa "Gränsen".] [Ill.]
Hem i Sverige. Årg. 47 (1954), s. 78—81, 118—121, 148—154, 172—177.

D a n i e l s s o n, A x e l. *Lindahl, Ivar*, Bohem och samhällsbyggare. [Portr.]
Skogsindustriarbetaren. Årg. 19 (1954), nr 1, s. 9—10.

Ellenborgs egnahemsförening har verkat i tre decennier. [Ill.]
SkD 21/5.

Familjerådgivning.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 46 (1954), s. 139.

Finnström, Karl E., Sveriges folkpensionärers riksorganisation. Verksamheten under tio år. Malmö. 97 s. Ill. portr.

"*Folket* skall självt regera landet". Plock ur papper och lägg om demonstrationer i Malmö. [Ill.]
Arbetet 30/4.

Fredriksson, G[östa], Stenbock kunde ej hindra danskarna från att förstöra Limhamns kalkbruk. [Ill.]
SkD 11/4.

— Stormbyn i Limhamn. [Kart.]
Kring roterugnen. Årg. 4 (1954), nr 4, s. 16—17.

Föreningar och ordenssällskap:

[Druidorden. Program och] kantat ... vid logen Ad astras 50-årsjubileum. Ord. av C. W. von Sydow, tonsatt av Jean Naumann. Malmö. 9 s.

Engström, Sally, Lottorna i Malmö jubilerar. [25 år.] Av *-yem.* [pseud.] [Ill. portr.]
SDS 22/5.

Foreningen Dan i Malmö og Dansk hjælpeforening. Malmö. 20 s.

L[indbla]d, G[östa], Malmø Rotaryklubbs 25 årsjubileum. [Portr.]
Rotary Norden. Årg. 19 (1954), nr 1, s. 11.

Giertz, Arvid, Något om nykterhetsvårdens kostnader i Malmö och vissa andra städer.
Tidskrift för nykterhetsnämnderna. Årg. 33 (1954), s. 130—132.

Gudmundson, Sigvard, Lommabuktens badvatten. [Ill. kart.]
Kommunalteknisk tidskrift. Årg. 20 (1954), s. 122—130.

Gullberg, Hjalmar, Se Malmö.

Gunst, Sivert, Forstødt. Roman. Kbh. 272 s.
Forts. på: Hr. Menachem og hans hus, Kbh. 1950, och Frafald, Kbh. 1952.

Handel, industri och hantverk:

Andersen, Emilie, Malmøkøbmanden Ditlev Enbeck og hans regnskabsbog. Et bidrag til Danmarks handelshistorie i det 16. århundrede. Kbh. 315 s. 2 pl. Ill. reg.

Bringmark, Gösta, Hansan och Malmö. [Ill.]
Rundturens program: Hanseatiska veckan. Malmö, s. 3—13.

Handelns historia i Sverige. En bokfilm. [Red. av Åke Ohlmarks.] Gtb. 4:o. 833 s. Ill. portr. reg.

L[indskoug, Ossian], Nytt och gammalt från Malmö kreatursmarknad. [Ill. portr.]
SkD 6/5.

AB Allhem. *Bok* och bild. [Ill.]
Lundagård. Årg. 35 (1954), nr 5, s. 8—9.

A. Fr. Envalls Bokhandels AB. *Envalls* bokhandel i Malmö 100 år.
Svensk bokhandel. Årg. 5 (1954), s. 244, 280.

Kockums mekaniska verkstads AB. *Från* Hajen 1904 till Hajen 1954. Minnesskrift till ubåtsvapnets femtioårsjubileum. Red. av Gustaf Halldin. Utg. i anledning av ubåten Hajens sjösättning den 11 dec. 1954 vid Kockums mek. verkstads AB i Malmö. Malmö. 148 s. 4:o. Ill. portr. litt.

AB Ljungmans verkstäder. *Forsberg, B[ernt]*, Kontinuerlig gaseldad konvektionsugn för lackering av bensinmätare vid Ljungmans verkstäder i Malmö. [Ill.]
Svenska gasverksföreningens månadsblad. Årg. 21 (1954), s. 90—96.

— Ljungmans service 1924—1954. Malmö. 4:o. 30 s. Ill.

— Ljungmans 30 år. Ill. portr.
Ljungmans tjänstemannablad. Årg. 15 (1954), nr 2.

Malmö Byggmästares maskin AB. *Bengtsson, Ivan & Blomgren, Boris*, Malmö byggmästares maskin AB. [Ill.]
Byggnadsindustrin. Årg. 24 (1954), s. 279—285.

Malmö Läderfabriks AB. *Christell, Bengt*, Malmö Läderfabriks AB.
Beklädnadsfolket. Årg. 11 (1954), nr 12, s. 7.

Malmö porslinsfabrik. *Karlson, William*, Malmö porslinsfabrik. [Ill.]
SDS 22/4.

AB Mataki 50 år. [Ill.]
Byggnadsvärlden. Årg. 45 (1954) s. 72.

Aktiebolaget Mataki 1904—1929—1954. Gtb. 4:o. [24 s.] Ill.

J. E. Ohlsens Enke AB. Fakta för fackmän. Huvudkatalog. [50 år. En ny epok.] Hälsingborg. 4:o. 164 s. Ill.

AB Perfekta tryck. *Janås, Axel*, Perfekta-Tryck — dotterföretag med egen styrka. [Ill. portr.]
Svensk typograftidning. Årg. 67 (1954), s. 350—353.

Skånes speceri- och livsmedelshandlareförbund 1944— 1954. Malmö. [4 s.] Ill. portr.

Skånska cement AB. *Nilsson, J.*, Minnen från seklets början.
Kring roterugnen. Årg. 4 (1954), nr 1, s. 17.

AB Sven Staaf. *Fürstenberg, Britt-Eva*, Den nya möbelaffären. [Ill.]
Form. Årg. 50 (1954), s. 80—83.

AB Streijffert & Höegh. Från hantverk till handelshus. [75 år. Ill. portr.]
Aktuella hemtextilier. [Årg. 2] (1954), nr 5.

G. A. Wangel AB. Familjeföretag i Malmö firar 50-årsjubileum. [Portr.]
SkD 1/4.

Hansson, Per Albin, 1885—1946. *Tjörne, Ernfrid*, Per Albin i Fosie. Murarepojken som blev Sveriges statsminister. [Ill. portr.]
Säasä. Skånsk samling. D. 12 (1954), s. 55—60.

Helander, Olle, Stadsstyrelse i frihetstidens Malmö. [Kart.]
SDS 13/1.

Helander, Olle. Se Malmö.

[Hemzelius, Karl Evert], Mord i Öresund. Av Mickel Göing [pseud.]. Malmö. 183 s.

Herslow, Carl, 1836—1933. *Svedelius, Julia*, Doktor Carl Herslow. Mannen med snille och stark vilja. [Portr.]
I förf:s Fotspår på vägen. Sthlm, s. 54—64.

Hotell Tunneln mitt i Malmö. Malmö. 15 s. Ill.

HSB. Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund 30 år. Red. av Lennart Holm. Sthlm. 4:o. 291 s.

Hälso- och sjukvård:

Genell, Sune, Kroppssjukvården i Malmö. [Ill.]
Arbetet 14/3, 16/3.

Gröné, Otto, De första universitetsutbildade Malmöläkarna. II. [Portr. litt.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 22 (1954), s. 55—86.

Hegnelius, Torsten, Den abortförebyggande verksamheten vid psykiatriska kliniken i Malmö.
Svenska läkartidningen. Årg. 51 (1954), s. 300—305.

Hornyánszky, Stefan, Beskrivning av nybyggnaden för forskning och undervisning m. m. vid Allmänna sjukhuset i Malmö. Malmö. 13 s. 7 planritningar.

Huss, Ragnar, Malmö stadsläkarinstitutions historia. [Portr.]
SDS 2/8.

— & Holm, Sven, Bostadssocial sanering i Malmö. [Ill. kart.]
Att bo. Årg. [4] (1954), s. 175—182.

Livsmedelsordning för Malmö stad. Av länsstyrelsen i Malmöhus län fastställd den 10 oktober 1953. Malmö. 19 s.

Malmö allmänna sjukhus. The cardiological laboratory in Malmö. Malmö. 20 s. Ill.

Thomée, Stig, Rehabilitering vid Värnhem i Malmö.
Svenska läkartidningen. Årg. 51 (1954), s. 3052—3069.

— Vad anser läkarna om våra skor?
Socialmedicinsk tidskrift. Årg. 31 (1954), s. 207—210.

Idrott, gymnastik, sport, lek och spel:

[Adrup, Karl Anders], Malmö planerar jättesportfält. Av Ad. [sign. Ill.]
DN 2/8.

Malmö planerar storstadion. [Ill.]
Svensk idrott. Årg. 26 (1954), s. 370—371.

Nordström, Agne, *Larnéus, Arne*, Kulladalarn är namnet! [Portr.]
Folket i bild. Årg. 21 (1954), nr 52, s. 18—19, 43.

Skånsk fotbollselit. 110 fotbollsess presenteras av Skånska Dagbladet. Malmö. 119 s. Portr. reg.

Industriverken. — En vägledning för den nyanställde. Malmö. 12 s. Ill. portr.

Ingers, Ingemar, Bör 300-årsminnet av Roskildefreden firas? [Ill.]
SDS 10/1.

Jessen, Tage, Ingen skarpe dialektgrænser i Skandinavien. Gamle bygdemål vest for Sundet, i Skåne og på Bornholm.
Säasä. Skånsk samling. D. 12 (1954), s. 23—28.

Jönsson, Gabriel, Vipevår.
I förf:s Än sjunger Öresund. Sthlm. s. 42—47.

Kalling, Sten, Gustav Otto Stenbock. [Portr.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 22 (1954), s. 5—10.

Karlson, William, En vue av Malmö från 1768. Det första tåget Malmö—Lund. Malmö porslinsfabrik.
I förf:s Platser och människor. Lund, s. 63—78.

Kommunikationer:

Bergman, Anders, Lokaltrafiken i Malmö. [Ill.]
Svensk lokaltrafik. Årg. 11 (1954), s. 42—47.

Blomberg, Martin, Öresundsbron.
Nordisk järnbanetidskrift. Årg. 80 (1954), s. 88—92.

Bro över Öresund. [Kart.]
Järnvägsteknik. Årg. 22 (1954), s. 6—9.

Christenson, Carl, Öresundsbron — inte längre endast löst projekt. [Ill.]
Folkpartiet. Årg. 16 (1954), nr 2, s. 8—9.

Edebrand, K[arl] E. [m. fl.], Hur skall man samordna den normala linjetrafiken med transporten av stora företags anställda till och från arbetet?
Svensk lokaltrafik. Årg. 11 (1954), s. 67—68.

Ekelund, Bo, Motorförbindelse Sverige—Danmark. [Ill. kart.]
Teknisk tidskrift. Årg. 84 (1954), s. 387—390.

Fredlund, Harald, Motorvägen Malmö—Lund. [Ill. kart.]
Teknisk tidskrift. Årg. 84 (1954), s. 153—162.

Förslag till motorvägförbindelse Sverige—Danmark mellan Malmö och Köpenhamn. [Utg. av Armerad Betong, Christiani & Nielsen, Byggnads AB Contractor, Højgaard & Schultz A/S, Kampmann, Kierulff & Saxild A/S, AB skånska cementgjuteriet.] Sthlm. 4:o. 14 s. 8 kartor.

Godlund, Sven, Busstrafikens framväxt och funktion i de urbana influensfälten. [Akad. avh.] Lund. 364 s. 5 kartbl. + 2 lösa kartbl.
(Samhällsvetenskapliga studier. 11.)

Hafström, F. A., Lotsförbundet 1904—1954. Malmö. 394 s. Ill. portr.

Järnvägen missgynnad i Öresundsbroplaner. [Kart.]
Nautisk tidskrift. Årg. 47 (1954), s. 47—48, 52.

Kjellström, Nils, Var skall bron ligga? [Ill. portr.]
Veckojournalen. Årg. 45 (1954), nr 11, s. 22—23, 9.

Lindman, Gunnar, Barnolyckor i trafiken. [Ill.]
Havekunst. Årg. 35 (1954), s. 13—16. Även i Plan. Årg. 7 (1953), s. 66—71.

Mekaniseringen av biljettförsäljningen snart fullbordad. Av Rk [sign. Ill.]
Svensk trafiktidning. Årg. 35 (1954), s. 117—119.

Nytt förslag till Öresundsbro. Intressant koncessionsfråga. [Ill.]
Byggnadsvärlden. Årg. 45 (1954), s. 21—26.

Olsson, Thord, Hoppet över Öresund. [Portr.]
Signalen. Årg. 55 (1954), nr 16—17, s. 4.

— Hos SJ:s sjömän. [Tågfärjan Malmöhus. Ill. portr.]
Signalen. Årg. 55 (1954), nr 12, s. 10—11.

Personalbyggnad i Malmö frihamn. [Ill.]
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 46 (1954), s. 30.

Thorburn, Thomas, Utrikes godstrafik i svenska hamnar 1927—1953.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 46 (1954), s. 263—269.

Timell, Staffan, Broderfolksbron. [Ill. kart.]
Allsvensk samling. Årg. 41 (1954), nr 4, s. 10—12.

Trettio år med Bulltofta ... [Ill. portr.]
SDS 30/6.

Väg och järnväg bör kombineras i Öresundsöverfarten.
Svensk trafiktidning. Årg. 35 (1954), s. 48—49.

Öresundsbron. [Ill.]
Byggnadsindustrin. Årg. 24 (1954), s. 11—12.

Konst (med musik, teater och nöjesliv):

Bager, Einar, Storstädning på Adelgatan ... Märkliga skulpturer till heders. [Ill.]
SDS 5/5.

Benktsson, Benkt-Åke, 1907—. *Sjöman, Vilgot*, Jag älskar logiken i rollen. [Ill. portr.]
Vi. Årg. 41 (1954), nr 7, s. 1, 3—4, 25—26.

"*Friluftens*" saga all ... [Ill.]
SDS 17/3.

Groothoff, Otto, Envar på Malmöhus och Hamlet som kom bort. [Ill.]
SDS 4/4.

— Den glömda "Stormen". [Ill.]
SDS 21/2.

— Holberg i Malmöparkerna. [Ill.]
SDS 1/8.

Gustafsson, Evald, Skånskt konsthantverk. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 42 (1954), s. *167—168*, 188.

Hagerf, Lennart, De öppna dörrarnas residens. [Ill. portr.]
Svenska hem. Årg. 42 (1954), s. 128—130.

Liedholm, Alf, Läkedom och konst. [E. I. Gynning. Ill. portr.]
Svenska hem. Årg. 42 (1954), s. 25—27.

Löfström, Inge, Flyktingbarn målar. [Ill.]
Vår kyrka. Årg. 93 (1954), nr 3, s. 7.

Malmö stadsteater. *Beronius, Boel-Marie*, Malmös Thalia tio år. [Ill. portr.]
Veckojournalen. Årg. 45 (1954), nr 40, s. 18—21, 40—41.

— *Donnér, Jarl W.*, Fem års Malmöteater. [Ill. portr.]
Ord och bild. Årg. 63 (1954), s. 562—575.

— *Groothoff, Otto*, Det gick långsamt fram. Ill.
SDS 23/9.

— — Men det gick ändå fram. [Ill.]
SDS 11/10.

— *Mårtensson, Sigv[ard]*, Stadsteatern tio år. [Ill.]
SkD 23/9.

— *Svensson, Sven*, Malmöteatern och ungdomen.
SLU-bladet. Årg. 9 (1954), nr 10, s. 18—19.

— *Teaternytt.* Red.: Mats Johansson, Hans Bergrahm. Årg. 1 (1954). Malmö.

Nanne-Bråhammar, Marianne, Malmöperspektiv. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 42 (1954), s. *33, 52—53, 86, 120—121, 147, 220, 236, 249, 251, 281, 291.*

Palmér, Torsten, Konst i Skåne 1904—1954. [Skånes konstförenings jubileumspublikation 1954.] Malmö. 4:o. 173 s. Ill. portr. litt. reg.

Romare, Kristian, Konst i Skåne. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 42 (1954), s. *163, 165.*

Skånes konstförening. Jubileumsutställning 1904—1954. [Katalog. Med reg. över utställare 1904—1953.] Malmö. 42, XXXII s.

Svanberg, Max Walter, 1912—. *Fantasiens* förlossare. [Ill.]
Nutid. Årg. 1 (1954), nr 5, s. 26.

— [N. Svanberg. Av André Breton m. fl.] Paris. 4:o 64 s. Ill.
(Medium. Communication surréaliste. Nouvelle série. 1954: 3).

Tecknarklubb i Malmö.
Form. Årg. 50 (1954), s. 30.

Thulin, Björn, Hos Jörgen Faxe på Fridhem. [Ill. portr.]
Veckojournalen. Årg. 45 (1954), nr 1, s. 12.

Kroon, John & Kjellberg, Sven T[orsten], Skånskt adertonhundratal i bild. Utg. till förmån för Kulturhistoriska museet i Lund. Malmö. 4:o. 199 s. Ill. portr.

Kyrko- och religionsväsen:

Andersson, Helge, Husie kyrka. Historik och beskrivning. Malmö. 48 s. Ill. portr. litt.

Bringéus, Nils-Arvid, Sorgstånt i S:t Petri. [1693, 1697. Ill.]
SDS 21/5.

Garnæus, Nils, Pojkarna i Limhamns församling. [Ill.]
Hälsning från vår kyrka. Jul 1954, nyår 1955. Malmö, s. 4.

Larsson, Johan, Frivilligt bildningsarbete i Malmö. [Ill.]
Arbetet 22/9.

[Larsson, William], Malmöidyll som försvinner. ... Mariedalsgården vid Mariedalsvägen ... Av -lon [pseud. Ill.]
SkD 5/5.

— Uppsalaprofessorer blev förtjusta i uttjänta gaslyktor från Malmö. Av Welon [pseud.] [Ill.]
SkD 21/2.

Liljeroth, Erik. Se Malmö.

Lindskoug, Ossian, Holger Danske. [Ill.]
SkD 16/2.

— Gammal byggnadsgåta i Malmö löst. [Gleerupska fastigheten, hörnet av Frans Suells- och Adelgatorna. Ill.]
SkD 22/5.

— Malmö bryggarelag och dess hus. [Hörnet av Väster- och Långgårdsgatorna. Ill.]
SkD 8/8.

— Skuggbilder från Malmöhus. [Ill.]
SkD 28/1.

— Sockerbrukshistoriskt från Malmö. Av *O. S. M.* [sign. Ill.]
SkD 1/4.

Ljung, Sven, Vångaskråna för Malmö stads jordar i Möllevången 1652 och 1725.
Folkliv. T. 17/18 (1953/1954), s. 135—138.

Ljungberg, Leif. Se Malmö.

— Se Malmö stadsarkiv.

Ljunggren, Gustaf, Karta öfver staden Malmö med dertill lydande egor. På föranstaltande af Committéen till undersökning af grunderna för städernas beskattning efter vederbörligt förordnande upprättad 1853. Ny uppl. Malmö. 45 × 50.
Med Plan och vyer av 1850—60-talets Malmö.

Lägnert, Folke, Några synpunkter på bebyggelsen i Skåne århundradena närmast före och efter år 1000. [English summary. Kart. litt.]
Rig. Årg. 37 (1954), 65—78.

Malmö. Foto: Erik Liljeroth. Bildtext: Bertil Widerberg. Text: Lennart Tomner och Olle Helander. Kulturhistoriska bildtexter: Leif Ljungberg. Inledning: Hjalmar Gullberg. Malmö. 4:o. 475 s. Ill. portr.

Malmö har fått utryckningsbuss. [Ill.]
Polistidningen. Årg. 51 (1954), s. 373.

Malmö gasverk. *Adamsson, Erik*, Malmö gasverk 100 år. Föredrag. [Litt.]
Svenska gasverksföreningens årsbok. Årg. 31 (1954), s. 9—12.

— *Böiers, Henry*, Malmö gasverk. [Ill.]
Svenska gasverksföreningens månadsblad. Årg. 21 (1954), s. 156—163.

— Gasuppvärmd indunstnings- och kristalliseringsbädd. [Ill.]
Svenska gasverksföreningens månadsblad. Årg. 21 (1954), s. 168—171.

— *Hartman, S[ven]*, Något om maskinella hjälpmedel och system vid debitering av gas- och elavgifter vid Malmö stads gas- och elverks huvudkontor.
Svenska gasverksföreningens månadsblad. Årg. 21 (1954), s. 166—168.

— *Westlund, Henrik*, Gasbelysning. [Ill.]
Svenska gasverksföreningens månadsblad. Årg. 21 (1954), s. 172—174.

— *Westlund, Henrik*, Några enkla medel att förhöja distributionstrycket. Föredrag. [Ill.]
Svenska gasverksföreningens årsbok. Årg. 31 (1954), s. 13—19.

— *Åberg, Kjell*, Olja som råmaterial för gasframställning. Föredrag. [Ill.]
Svenska gasverksföreningens årsbok. Årg. 31 (1954), s. 20—37.

Malmö museum. Meddelande. Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1953. [Ill.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 22 (1954), s. 102—110.

— Månadsblad 165—174. Malmö.

165. Jan. Utställning av konstnärsgruppen Sverige—Paris. W. Oepts, V. E. Persson, B. Cheesman, M. Caudal.
166. Jan. Utställning av Ulla Borgström.
167. Mars. Utställning av sex Göteborgskonstnärer.
168. April. Signe Hvistendahl.
169. April—maj. Utställning av Hilding Linnqvist.
170. Maj. Utställning av Hans Finne-Grønn och Halvdan Holbø.
171. Maj. Utställning av Max Walter Svanberg.
172. Juni—aug. Minnesutställning över Albert Larsson.
173. Sept. Utställning av grupp R. (A. W. Ekelund, Haries Lagerbrink, Bengt Pettersson, Yngve Sebastian).
174. Okt. Utställning av Hans Dhejne.

Malmö stadsarkiv. *Ljungberg, Leif*, Antikviteter och nymodigheter i Malmö stadsarkiv.
Arkivvetenskapliga studier. 2. Upps.

Malmö stadsbibliotek. Beretning om Udvalget for kulturelle formåls studierejse til Halmstad og Malmö den 8.—9. juni 1954. Stencilerad.

— *Foote, Sadie M.*, A day in Malmö.
Books in Dunedin. Vol. 6 (1954), no. 2, s. 11—15.

— Scandinavian visit.
New Zealand Libraries. Bull. Vol. 19 (1954), s. 63—66.

— *Ottervik, Gösta, Möhlenbrock, Sigurd & Andersson, Ingvar*, Libraries and archives in Sweden. From the Swedish manus by Richard Cox. Sthlm. 217 s. Ill. litt. reg.

Malmö ungsvenska förening. M. U. F. 20 år. 1934—21 mars—1954. [Ill. portr.]
Alternativ. 1954, nr 1.

Malmö — Sveriges vänliga fönster. [Broschyr] utg. av Skånes turisttrafikförening. Malmö. Ill. kart.

Malmö — vår stad. [Socialdemokratiska partiets valbroschyr.] Malmö. 32 s. Ill. portr. kart.

[Moberg, Ivan], Sista sommaren i kolonin. [Limhamn.] Av Ego [pseud. Ill.]
Arbetet 26/5.

Möller, Anna, *1857—1898. Möller, Gustav*, Så minns jag min mor. [Ill. portr.]
Folket i bild. Årg. 21 (1954), nr 45, s. 1, 6—8.

Om det sköna i Malmö. Av Argus [pseud.] [Ill.]
SLU-bladet. Årg. 9 (1954), nr 11—12, s. 13, 17.

Ord från Malmö. [Byggnadskostnader m. m. Ill.]
Byggforum. Årg. 4 (1954), nr 3, s. 31—32.

Persson, Sven, Kungsfiskare (Alcedo atthis) i Malmö.
Vår fågelvärld. Årg. 13 (1954), s. 270.

Rencke, Karl, Stadsnamnet Malmö.
SDS 21/5.

Rosberg, Erik, Malmö kommunalarbetares samorganisation 1914—1954. Malmö. 180 s. Ill. portr. litt.

Rydsjö Daniel, 1886—1954. *Werin, Algot,* Daniel Rydsjö. [Ill. portr.]
Lunds stifts julbok. Årg. 46 (1954), s. 44—51.

Rönnmark, Lennart, Putsfria betonghus i Göteborg och Malmö. Ett par exempel. [Ill.]
Byggmästaren. Uppl. B. Årg. 33 (1954), s. 33—38.

Selander, Einar, Raseringsbolagen och kvarteret Spinneriet. [Ill. portr. litt.]
Inslaget. Årg. 10 (1954), nr 3, s. 10—13, 18.

Sjöhagen, Axel, Erfarenheter angående pilsnerhanteringen i Malmö.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 46 (1954), s. 279—281.

— Kostnaderna för nykterhetsvården i Malmö och vissa andra städer.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 46 (1954), s. 522—524.

— Measures between inpatient and outpatient care for alcoholics.
Quarterly journal of studies on alcohol. Vol. 15 (1954), s. 111—115.

— 25 år i nykterhetsvården.
Tidskrift för nykterhetsnämnderna. Årg. 33 (1954), s. 113—116.

Sjöstedt, Lennart, Krisen inom det svensk-skånska väldet 1356—1359. Akad. avh. Lund. 261 s. Litt. personreg.

Skolor:

Andersson, Helge, Husie skola firar i år 30-årsjubileum. [Ill.]
SDS 26/9.

— Skollagarna var stränga i det gamla Husieområdet. [Ill.]
SkD 16/12.

Andersson, Sven, Om underåriga barns skolgång. [Litt.]
Folkskolan — Svensk lärartidning. Årg. 8 (1954), s. 21—26.

Ehnbom, Gert, Tandläkarhögskolans i Malmö bibliotek.
Odontologisk revy. Vol. 5 (1954), s. 58—60.

Fjellander, Axel, Hur går det för skolsäkerhetspatrullerna? [Ill.]
Svensk skoltidning. Årg. 11 (1954), h. 4, s. 10—11.

— Nya enhetsskolbyggnader. Bergaskolan i Malmö. [Ill. portr.]
Kommunal skoltidning. Årg. 23 (1954), s. 96—100.

Förslag om ökad examination av tandläkare.
Sveriges landstings tidskrift. Årg. 41 (1954), h. 1, s. 2—6.

Försöksverksamhet i Malmö. Av G. Hrm. [sign.]
Tidning för Sveriges läroverk. Årg. 54 (1954), s. 200—202.

Gullberg, Erik, Malmö handelsgymnasium 1904—1954. Återblick. Malmö. 52 s. Ill. portr.

Janås, Axel, Malmö stads typografiska yrkesskola ger resultat. [Ill. portr.]
Svensk typograftidning. Årg. 67 (1954), s. 223—225.

Nordenberg, Holger, Realskolans tillblivelse. Ett remarkabelt halvsekelminne. [Ill.]
SkD 16/5.

Pålsson, Elis, Gymnasiernas lokalisering i södra Sverige särskilt med hänsyn till elevernas dagliga resemöjligheter. [Kart.]
Pedagogisk debatt. Årg. 2 (1954), s. 42—54.

Sjömansskola och sjöbefälsskola främsta punkter på önskelistan. [Ill. portr.]
Arbetet 22/6.

Thunander, G[unnar], Skolplikten i Malmö.
SDS 22/6.

Skånska luftvärnskårens kamratförening. Festskrift. Kårens dag 1954. Malmö. 4:o. 31 s. Ill. portr.

Svenska industritjänstemannaförbundet Avd. 1, Malmö. Stadgar. Malmö. 27 s.

Svenska kommunalarbetareförbundet. Avd. 27. 1914—1954. Malmö. 11 s.

Svensson, Harald, En studie över sommarortsfältet för Malmö stad. [English summary. Kart.]
Svensk geografisk årsbok. Årg. 30 (1954), s. 168—178.

Svärd, Lydia, Väckelserörelsernas folk i andra kammaren 1867—1911. Frikyrkliga och lågkyrkliga insatser i svensk politik. [Akad. avh.] Sthlm. 364 s. Litt. personreg.

Tidningar och tidskrifter:

Föreningen Värnets i Malmö medlemsblad. [Utgivare: Bengt Holger Isberg.] Årg. 1 (1954). Malmö.

Kontakt. [Utg. av Malmö scoutkårer: Väpnarkåren.] Malmö.

Malmö-kuriren. [Utg. av Folkpartiets malmöavdelning.] Årg. 1 (1954). Malmö.

Skånehem. Tidning för kommunalt och allmännyttigt bostadsbyggande i Skåne. Årg. 1 (1954). Malmö. Fol. ill.

Sydsvenska Dagbladet Snällposten. Kvällsposten. Ett tidningshus hälsar Er välkommen. Malmö. [11 s.] Ill. portr.

Turistnytt för Skåne. Utg. av Skånes turisttrafikförening. Årg. 1 (1954). Malmö. 4:o.

Vi på Arbetet. Årg. [1] (1954). Malmö.

Vi på SkD. Organ för de anställda på Skånska Dagbladet. [Årg. 1] (1954). Malmö.

Vårt eget blad. Utg. av Fosie kyrkliga ungdomskrets. Årg. 3 (1954). Malmö.

Tomner, Lennart & Helander, Olle, Malmö genom tiderna. [Ill. portr. kart.]
Malmö. Foto: Erik Liljeroth ..., s. 13—135.

Ulfeldt, Corfitz, 1606—64. Se Bergström, Gunnar.

Utställningar:

Betongen till bygget. En utställning på Skånsk byggtjänst. [Ill.]
Byggnadsindustrin. Årg. 24 (1954), s. 118—119.

Bo på Sorgenfri. [Hemutställning.] 13—28 mars 1954. [Anordnad av] Svenska slöjdavdelningens lokalavd. för Skåne och Blekinge — Malmö kommunala bostads AB. Malmö. 60 s. Ill.

Fleege, Hartvig, Samlarexpo i Malmö 1954.
Samlarnytt. Årg. 8 (1954), nr 4, s. 15—17.

H[ald], A[rthur], Bo på Sorgenfri. [Ill.]
Form. Årg. 50 (1954), s. 76—78.

Pierre, Majolin, Så kan man bo på Sorgenfri. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 42 (1954), s. 96—97.

Selge, Allan, Vi och vår skola i Malmö — en levande utställning. [Ill.]
Svensk skoltidning. Årg. 11 (1954), nr 42, s. 19—21.

Stenervik, Seved, Vi och vår skola. En utställning i samarbetets tecken. [Ill.]
Barn i hem — skola — samhälle. Årg. 8 (1954), nr 6, s. 6—7.

Wellgren, Oscar, Den baltiska sommarsagan. [Ill.]
Rundturens program: Hanseatiska veckan. Malmö, s. 15—19.

— Den vita sommarsagan i Malmö fyller fyrtio ... glimtar från Baltiska utställningen. Av Owe [pseud. Ill.]
KvP 7/5, 9/5, 13/5, 14/5.

Wassberg, Mac, Arkivarbete och musikerhjälp.
Arbetsmarknaden. Årg. 2 (1954), nr 11, s. 5—6.

Westlund, Henrik, Några nya bostadsområden i Malmö. [Ill.]
Svenska gasverksföreningens månadsblad. Årg. 21 (1954), s. 164—166.

Widerberg, Bertil. Se Malmö.

Villius, Hans, Erik Dahlbergh i spionuppdrag 1658.
Scandia. Bd XXII. (1953—54), s. 1—21.

Ystads historia. D. 2—3. Ystad 1953—54. Ill. portr. kart. litt. reg.
2. Morén, F. W., 1792—1862. 3. Swensson, Gunnar, 1863—1914.

Åberg, Alf, Statsfången på Malmöhus. (Bothwell.) [Ill. portr.]
SDS 12/9.

Tillägg till 1951—1953:

Ascheberg, Rutger von, Fältmarskalken Rutger von Aschebergs journal och korrespondens till år 1680. Utg. av Kungl. samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia genom Alf Åberg. Sthlm 1951. 267 s. Orts- & personreg.
(Historiska handlingar. 34: 1.)

Berger, Arthur, Försvinnande Malmöbild. Katolska kyrkan [Ill.]
SkD 19/5 1953.

Brodersen, Abraham, omkr. 1350. *Bruun, Henry*, Abraham Brodersen.
Historisk tidsskrift. R. 11. Bd 3. Kbh. 1950—52, s. 48—136.

Ekberg, F, Klockringning i S:t Petri.
SDS 5/2 1953.

Fabricius, Knud, Skånsk invandring till Sjælland i slutningen af 1600-tallet.
Historisk tidsskrift. R. 11. Bd 3. Kbh. 1950—52, s. 349—378.

Fussing, Hans H., Præsters førlov før 1660.
Kirkehistoriske samlinger. R. 7, bd 1. Kbh. 1951—53, s. 473—490.

Gabrielsson, E., Glimtar och erfarenheter från utbyggnaden av distributionsnäten (Norrköping, Göteborg, Malmö).
VVS. Organ för Svenska värme -och sanitetstekniska fören. Årg. 24 (1953), s. 23—29.

Husén, Torsten, Testresultatens prognosvärde. En undersökning av den teoretiska skolningens inverkan på testresultaten, intelligenstestens prognosvärde och de sociala faktorernas inverkan på urvalet till högre läroanstalter. With an English summary. Sthlm 1950. 194 s. Litt.

Gustafsson, Berndt, Strejker i Malmö på 70-talet. [Ill.]
Arbetet 31/1 1953.

Johannesson, Gösta, [utg.], Jordeböcker över Lunds ärkesätes gods vid medeltidens slut. Palteboken och 1522 års uppbördsjordebok. Lund [m. fl.] 4:o. 1953. 579 s. Reg.
(Skånsk senmedeltid och renässans. Skriftserie utg. av Vetenskapssocieteten i Lund. 7.)

Kilpinen, Unto, Om fjärrvärmeuppvärmning. [Ill. kart.]
Kraft och ljus. Årg. 26 (1953), s. 155—160.

Kornerup, Bjørn, Den danske beretning om dominikanernes missionsforsøg i Danmark 1622 og 1623.
Kirkehistoriske samlinger. R. 7, bd 1. Kbh. 1951—53, s. 518—532.

Nyberg, Gunnar, Öresundsverket. [Ill. portr.]
Sydkraft. Årg. 5 (1953), nr 3, s. 3—5, 15.

Ohlsson, Max-Erik. *Marskeland, Ole* [pseud.], Max-Erik Ohlsson. En social tecknare. Malmö 1952. 84 s. 24 pl. Ill. portr.

Sjöhagen, Axel, "Sinnessjukvård". [Ill.]
Arbetet 16/2 1953.

Svenson, Einar, På 80-talets barrikader. 2 uppl. Åstorp 1952. 148 s. Ill. portr.

FÖRTECKNING

ÖVER

MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGS MEDLEMMAR

FEBRUARI 1955.

Hedersledamöter:

Flensburg, Eva, Fröken
Hain, Erskin, Konsul
Hain, Richard, Direktör
Hattendorff, Armin, Direktör
Schaar, Yngve, f. d. Polismästare

Ständiga ledamöter:

Bergman, Helge, 1:e Museiintendent
Cronquist, Martha, Fru, Stockholm[1]
Fischer, Ernst, Fil. doktor
Isberg, Signe, Fru
Kalling, Sten, 1:e Museiintendent, Greve
Liljenquist, A. K., f. d. Lektor
Ljungdahl, Johan, Kyrkoherde emer., Trelleborg
Lundberg, Erik, Professor, Stockholm
Myllenberg, Birger, f. Stadsträdgårdsmästare
Rosenqvist, A., Herr
Swedmark, Edvard, f. Sekreterare
Wåhlin, Hans, Fil. doktor

Övriga medlemmar:

Ahdner, Eric, Disponent
Ahlberg, Sigfrid, Ingenjör
Albrecht, Margareta, Fru
Améen, Gunnar, Civilingenjör
Anderberg, Adolf, Fil. doktor
Andersén, Anette, Fru
Andersén, Einar, Intendent
Andersson, Allan, Möbelarkitekt
Andersson, Bertil, Disponent
Andersson, Carl, Kassör
Andersson, David, Överingenjör, Hållstad
Andersson, Edvin, Banktjänsteman
Andersson, Elsa, Fröken
Andersson, Eric, Direktör
Andersson, Gertrud, Fröken
Andersson, Harald, Pastor
Andersson, Helga, Fröken
Andersson, Helge, Skriftställare
Andersson, Ingvar, Riksarkivarie, Stockholm
Andersson, Maria, Dispensärsköterska
Andersson, Otto, Fabrikör

[1] Där intet annat angives är hemorten Malmö.

Andersson, Torsten, Museiintendent, Kristianstad
Andreasson, Oscar, Direktör
Annell, C., Målaremästare
Appelberg, Erik, 1:e Länsnotarie
Aschan, Henning, Disponent, Gemla
Aspegren, Gottfrid, Apotekare

Bachmann, Hans-Erik, Advokat
Bager, Einar, Konstnär
Bager, Erland, Kapten
Bager, Joh. Peter, Direktör
Bagger-Jörgensen, Holger, Major
Bagger-Jörgensen, Maria, Fru
Balk-Möller, Erik, Disponent
Becher, Heinz, Herr
Beijer, Birgit, Fröken
Beijer, Majken, Fröken
Beijer, G. & L. Aktiebolag
Bengsen, Thure, Direktör
Bengtsson, Gunnar, Disponent
Bengtsson, Ingmar, 1:ste teleassistent
Bengtsson, Ruben, Urmakare
Berg, Anna, Fröken
Bergdahl, Per, Rådman
Berger, A., Folkskollärare
Berggren, Edith, Professorska
Berggren, Johan, Ingenjör
Bergh, Brita, Konsulinna
Bergh, Torsten, Konsul
Bergsten, Gunhild, Fröken
Bergström, Carl, 1:e Taxeringsinspektör
Bergström, Daniel, f. d. Polissekreterare
Bergström, Gunnar, Tullförvaltare, Lund
Bergwall, Knut, Rådman
Berlin, Ruth, Fröken
Bernow, B. Chr., f. d. Stadskamrer
Bilje, Ola, Distriktschef
Billjer, Majken, Advokat
Billquist, Folke, Direktör
Billquist, Ingeborg, Fröken
Bjerre, Asger, Överlärare
Björnson, Fritz Rob., Köpman
Björnström, Ruth, Överstinna, Lund
Blanck, N. A., f. d. Länsarkitekt
Blomqvist, Karin, Fil. kand.
Bodman, Erik, Redaktör
Boll, Greta, Fröken
Borg, Ebbe, Länsarkitekt
Borgström, Carl, Grosshandlare
Borgström, Lennart, Ingenjör
Bornman, Herbert, Rådman
Bramdal, Carla, Fröken
Braun, Sven, Assessor
Bredford, Lena, Fru
Bringmark, Gösta, Redaktör
Bro-Nielsen, Ole, Gymnasiast, Århus, Danmark
Broman, Karin, Fröken
Bäckström, Einar, Fabrikör
Bönnelyche, Kjell, Konsul

Callmer, Stina, f. d. Stadsbibliotekarie
Callmer, Werna, Fröken
Carlheim, Asta, Fru
Carlsen, Yngve, Köpman
Cavalli, Hans, Jur. och fil. doktor
Centerwall, Senta, Fröken, Stockholm
Christell, Ebba, Fröken
Christensen, C., Läkare
Christenson, Torsten, Ombudsman, Stockholm
Claesson, Tor, Direktör
Claréus, Bengt, Läroverksadjunkt Stockholm
Clementsson, Sven, Reklamchef
Corfitzon, Thyra, Fru
Cronquist, Axel, Civilingenjör
Cronquist, Eva, Fru
Cronquist, Maja, Fru
Cronquist, Maria, Läroverksadjunkt
Cronquist, Stig, Läkare
Cronquist, Ulla, Fröken
Cronsell, Lilly, Fröken
Cronsioe, S. E., f. d. Rådman

Dahl, Rickard, Fil. mag.
Dahlberg, Ellen, Fröken
Dahlberg, Evabritte, Fru, Stockholm
Dahlberg, Ivar, Bankkamrer
Dahlberg, Karl, Folkskollärare
Dahlberg, Oskar, Folkskollärare
Dahlberg, Wilhelm, Major
Dahlgren, Thorild, Fil. doktor
Dahlrup, Carla, Fru
Dhejne, Hans, Redaktör
Dieden, Gotthard, f. d. Hamndirektör, Lerum
Dieden, Herbert, Generalkonsul
Dieden, Maria, Fröken
Dufberg, Albert, Ombudsman

Eborg, Åke, Läkare, Lund
Eckerdahl, D. T., Rektor, Klippan
Edestrand, Hans, Fil. kand.
Edgren, Valborg, Fru
Edquist, Torgny, Läroverksadjunkt
Edstrand, Gunnar, Bergsingenjör
Edstrand, Tekla, Fröken
Edström, Emily, Fru
Ehrnberg, Alvar, Bankdirektör
Ejlertsson, Ingrid, Fru
Ekberg, Folke, Kyrkovaktmästare
Ekberg, Ivan, Läkare
Ekberg, Otto, Banktjänsteman
Ekelin, A., Häradsskrivare
Ekenberg, Gottfrid, Direktör
Ekenberg, E., Fru
Ekholm, Ester, Folkskollärarinna
Ekman, Ernst, Redaktör, Bromma
Ekman, Hans, Konsul
Ekstrand, Stig, Herr
Ekström, Gunnar, Hovrättsråd
Ellerström, Otto, Byggmästare
Elmquist, Ida, Fru
Elmquist, Kerstin, Fil. mag., Kristianstad
Elmstedt, Fritz, Läroverksadjunkt
Emond, Karl, Direktör, Landskrona
Envall, Nils, Bokhandlare

Ericsson, Eric, Direktör
Ericsson, N. A., Läroverksadjunkt
Eriksson, Einar, f. d. Prokurist
Eriksson, Folke, Kapten, Ystad
Eriksson, Folke, Major, Båstad
Ersgård, Hans, Läroverksadjunkt, Ystad
Evans, C. Montagu, Doktor
Ewe, August, Arkitekt
Evers, Artur, f. d. Lektor

Fahl, Gustaf-Gillis, Kamrer
Fahlstrand, Erik, Fabrikör, Djursmo
Falck, Hans, Rådman
Falk, Ellen, Fotograf
Faxe, Gunvor, Fru
Faxe, Jörgen, Direktör
Flensburg, F. V. Rådman, Karlskrona
Flygare, Eugen, Ryttmästare
Flodmark, Erik, Apotekare
Fornander, Fritz, Direktör
Fornander, Gertrud, Fru
Fredriksson, Gösta, Hamnkapten
Fredriksson, Torsten, Disponent
Frick, Carl G., Direktör
Fritz, Elsa, Fröken
Frostell, Thorsten, Advokat

Gehlin, Oscar, Direktör
Genell, Sune, Professor
Giese, Maria, Fröken
Green, Clara, Fröken
Groothoff, Johan, 1:ste stadsfogde
Grönblad, Anders, Överläkare
Gröné, Otto, f. d. Överläkare
Gyllin, Ernst, Möbelhandlare
Gylling, Birgitta, Operasångerska
Gärsner, Tore, Ingenjör
Göransson, Alfred E., Direktör
Göthe, Nanna, Sekreterare

Hagerf, Lennart, Intendent
Hain, Claes, Direktör

Hain, Gottfried, Generalmajor, Stockholm
Hain, Helen, Fru
Hain, John, Direktör
Hallbeck, Johan, Hovrättsnotarie, Bjerred
Hallberg, Ester, Fröken
Hallberg, Ingeborg, Fröken
Halldau, Nils, Bankkamrer
Hallström, Albin, Direktör
Hansell, Gunnar, Läkare
Hansen, Einar A., Direktör
Hansen, Ellen, Lagerchef
Hansson, Frithiof, Direktör
Hansson, Harald, Kontorist, Hohög
Hansson, Oscar, Avdelningschef
Hansson, Sigfrid, 1:ste Byggn.-insp.
Harring, Birgitta, Fru
Hattendorff, Elsa, Fru
Hattendorff, Karl-Erik, Disponent
Hedar, Sam, Arkivråd, Stockholm
Hedin, Otto, Herr
Hedrén, Elias, Civilingenjör
Hedström, Anna, Fröken
Helander, Olle, Fil. lic.
Heintze, Ingeborg, Stadsbibliotekarie
Helgesson, Joh., Byggmästare
Hellman, S., Ingenjör, Arlöv
Hellsten, Sven, Ingenjör
Hellström, Anna, Rikstelefonist
Hellström, C. G., Bibliotekarie
Henning, Thure, Kamrer
Henriksson, Svea, Fru
Hjertstedt, Maud, Fröken
Hjort, Gustaf, Disponent, Båstad
Hofverberg, Margareta, Fru, Göteborg
Holmberg, Lars-Erik, Rådman
Holmberg, Oswald, f. d. Major
Hommerberg, Claes, Fil. lic., Falsterbo
Hommerberg, Gunvor, Fru Falsterbo
Hommerberg, Karin, Fröken
Hommerberg, Signe, Fröken
Hoûmann, Leif, Ryttmästare, Landskrona
Hultén, Bertil, Tandläkare
Hultén, Emmy, Fru
Hultgren, Gideon, Flädie
Hultman, Johan, Envoyé
Hultmark, Stina, Läroverksadjunkt
Huss, Ragnar, Docent
Hybert, Emy, Fröken
Håkansson, Anny, Lärarinna
Håkansson, Ernst, J., Byggmästare
Håkansson, Nils-Håkan, Generalkonsul
Hårde, G. A., Redaktör
Hägg, Anna, kontorsskrivare
Häggström, Gösta, Jur. kand.
Höckert, Oscar, Direktör
Höglund, Ruth, Fröken, Lund
Hörstedt, Sigrid, Konsulinna, Kvarnby

Ikander, Tage, Kyrkoherde
Jacobson, Walter, Direktör
Jacobsson, Gösta, Direktör
Janhagen, Ivar, 1:ste assistent, Stockholm
Jansson, Otto, Direktör
Jansson, Per, Försäljningschef
Jarving, Karl, Ingenjör
Jeppsson, Bror-Emil, Hovrättsfiskal
Jerdén, A., Civilingenjör
Johannes samrealskola i Malmö
Johansson, Margit, Bibliotekarie
Johnson, Gertrud, Fru
Johnson, Gunnar, Advokat
Johnsson, Nell, Fil. mag.
Jonson, Bo, Tandläkare
Jungbeck, Hans Fredrik, Bankkassör
Jönsson, Carl Olof, Assessor
Jönsson, Einar, Direktör
Jönsson, Eric, Banktjänsteman
Jönsson, Gottfrid, Vägmästare
Jönsson, Nils A., Köpman

Kalmar stadsbibliotek, Kalmar
Karlinder, H. O., Disponent
Karlsson, Uno, Lagerföreståndare
Karlström, Ellen, Lärarinna
Kelfve, Sture, Arkitekt
Kiellander, Carl Ludvig, Fil. lic., Källstorp
Kihlbom, N. E. Försäkringsdirektör
Kinnman, T., f. d. Landssekreterare
Kjellström, Nils, Disponent
Klementsson, Anna, Doktorinna
Knutsson, Adolf, Direktör
Kock, Ebbe, Jur. doktor
Kock, J. Edw., Direktör
Kockum, Frans, Direktör
Kockum, Gottfried, Kamrer
Kockum, Hilda, Fröken
Kolkompaniet
Kollind, Hans, 1:ste Byråsekreterare, Bromma
Kollind, Karin, Gymnastikdirektör
Kraft, Salomon, Rektor
Kronblad, H., Hamndirektör
Kroon, Hilma, Fröken
Krüger, Gerda, Fröken
Källström, Britta, Fröken
Köhler, Ludvig, Disponent

Landby, Gerhard, Lokförare
Landby, Gösta, Disponent
Landby, Kurt, Boktryckare
Larsson, Albin, Direktör
Larsson, Hilma, Avdelningschef
Larsson, Johan, Distributionsmästare
Larsson, Karl L., Hovrättsråd, Stockholm
Larsson, K. G., f. Försäkringsdirektör
Larsson, Torsten, Bankdirektör
Larsson, Wilhelm, Kamrer
Laurén, Georg, Ingenjör
Lenander, Arne, Assessor
Lengertz, William, Skriftställare
Lidén, Maj, Fröken
Liedholm, Göte, Rådman
Liljedahl, Thorsten, e. o. Hovrättsnotarie
Liljegren, J. E., Ingenjör
Lind, Allan, Kyrkoherde
Lind, Karl J., Lagerchef
Lindahl, Britta, Fröken
Lindahl, Åke, Konsul
Lindau, Arvid, Professor, Lund
Lindau, Märta, Professorska, Lund
Lindblad, Anton, f. d. Köpman
Linde, Nils, Köpman
Lindell, Asta, Folkskollärarinna
Lindell, Ebbe, Folkskollärare
Lindelöf, Carl, Distriktsläkare
Lindelöf, Marta, Doktorinna
Lindén, Helge, Disponent
Lindenstam, Birgit, Tandläkare
Lindgren, Tutsie, Fröken
Lindnér, P. L., Grosshandlare
Lindqvist, Axel, Professor, Göteborg
Lindqvist, Maja, Fru
Lindskog, Claes, Bankdirektör
Lindstrand, Otto, Transportmästare
Lindström, Gurli, Fröken
Ljungberg, Leif, Stadsarkivarie
Ljungberg, Nils, 1:e Polisassistent
Ljungfors, Åke, Lektor, Trelleborg
Ljungstrand, Gösta, Rådman
Lundberg, Clara, Fröken
Lundblad, Amelie, Gymnastikdirektör
Lundgren, Anna-Lisa, Fröken
Lundgren, Emil, f. Bankdirektör
Lundgren, E. H., Skorstensfejaremästare
Lundgren, Sven-Erik, Boktryckare
Lundh, Carl Åke, Järnhandlare
Lundin, Sven, Civilingenjör
Lundquist, Åke, Fil. stud.
Lundström, Hans, Ingenjör, Limhamn
Lundström, Oscar, Direktör
Lusth, Nanna, Fröken
Lysander, Albert, f. d. Kontraktsprost

Löfgren, Olof, Adjunkt
Löfstedt, Märta, Fröken
Löwegren, Agne, Läkare

Malmberg, Folke, Konservator
Malmquist, Erik, Direktör
Malmquist, Svante, Advokat
Malmö Borgarskola
Malmö högre allmänna läroverk för flickor
Malmö högre allmänna läroverk för gossar, biblioteket
Marthagen, Wira, Fröken
Mattisson, Carl, Med. doktor
Mattsson, Astrid, Fru, Olofström
Mattson, Signe, Fru
Mazetti-Nissen, Gunnar, Direktör
Mazetti-Nissen, Gösta, Direktör
Melander, Rudolf, Ingenjör
Mellén, Per, Advokat
Modéer, Kjell, Advokat
Mohlin, Stig, Redaktör
Munck af Rosenschöld, Th., Borgmästare
Månsson, Emil, Revisor
Månsson, Gunnar, Direktör, Boden
Månsson, Victor, Civilingenjör
Mårtensson, Arne, Teleassistent
Mårtensson, Birger, Ingenjör
Mårtensson, Weva, Fröken
Mårtensson, Wilhelm, Ingenjör
Möller, Bror, Direktör
Möller, John, 1:ste bokhållare
Mörner, Astrid, Grevinna

Nanne, C. G., Rådman
Nelander, Reinh., Handlande
Nesselquist, Axel, Faktor
Nevsten, Anders, Byggmästare
Nihlén, Anna-Edit, Fröken
Nilsson, Axel, Kamrer
Nilsson, E., Ingenjör
Nilsson, Elsa, Fröken
Nilsson, Nils J., Folkskollärare, Skurup
Nilsson, Sigrun, Fröken
Nilsson, Viking, Fastighetsnotarie
Nordin, Gunnar, Bankkamrer
Nordin, Inga Britt, Fröken
Nordqvist, Nils, Bankdirektör
Nordström, Emil, Kyrkoherde
Norling, Sven, Banktjänsteman
Normann, Elsa, Fröken
Nyberg, Gust., Tullöverkontrollör
Nyberg, Svea, Fröken, Göteborg

Ohlsson, Anna-Lisa, Fru
Ohlsson, Ellen, Fru
Ohlsson, Eric, Frisörmästare
Ohlsson, Max-Erik, Konstnär
Oldin, Elisabeth, Läroverksadjunkt
Olofsson, Valter, Direktör
Olsson, Anders, Målaremästare
Olsson, Arvid, Läroverksadjunkt
Olsson, Berta, Fru
Olsson, Carl-Gustaf, Disponent
Olsson, Emil, Bankkamrer
Olsson, Gulli, Fröken
Olsson, Gunhild, Fröken
Olsson, Hanna, Fru
Olsson, Jan Gustaf, kommunalborgmästare, Strömstad
Olsson, Maria, Fru
Olsson, Marianne, Fröken
Olsson, Martha, Fru
Olsson, Olof, Poliskonstapel
Olsson, Sigrid, Fru
Osberg, Herta, Fröken
Otterstedt, Uno, Fil. doktor, Stockholm
Owald, O., Konservator

Palmkvist, Agnes, Fröken
Palmkvist, Oscar, Möbelarkitekt
Paulson, Gustaf Adolf, Assessor
Paulson, Ingegerd, Bibl.-assistent
Persson, Arni, Rikstelefonist
Persson, Eric Sigfr., Byggmästare
Persson, Frans, Typograf
Persson, Per, Grosshandlare, Lund

Petrén, Emma, Professorska
Petron, Ida, Fröken
von Platen, Elsa, Fru
von Platen, Gösta, Ryttmästare
von Post, Ingeborg, Fru, Lund
Prawitz, Kjell, Direktör
Preisler, Anker, Optiker
Preisler, Salve, Optiker
Påhlsson, Albert, Disponent
Påhlsson, Frans, Direktör
Påhlsson, Herluw, Direktör
Pålson, Ida, Fru

Quist, Arvid, Kamrer, Arlöv

Rahden, Sonja, Fil. kand.
Realskolan i Malmö
Rehnby, Helmer, Direktör
Remfors, Gösta, Bokhandlare
Renée, Henrik, Direktör
Rosenberg, Gustaf Adolf, f. d. Tågmästare
Rosengren, Edward, Ingenjör
Rosenius, Nanna, Fru
Rosenlund, A., Lokomotivförare
Rossing, Arvid, Sjöingenjör
Rubow, Daisy, Fru
Runquist, Claes-Gösta, Fil. kand.
Rydberg, Anna, Fröken
Rydberg, Chr., Direktör
Rydow, Edwin, Ingenjör
Rönnberg-Nilsson, Elisabeth, Fru
Röing, Sten, Kapten

Sahlström, Anna, Fröken
Samelius, Gunnel, Fru, Kållered
Samuelsson, Gunnar, Lektor
Sandblad, Nils Gösta, 1:e Museiintendent, Lund
Schartau, Marianne, Tandläkare, Höör
Schartau, Tyra, Fru
Schartau, Yngve, Advokat, Stockholm
Schelin, Emil, Fastighetsägare
Schönbeck, C. G., Kapten
Sederholm, Bertil, Generalkonsul, Falsterbo
Selander, Eilert, Överläkare
Sinclair, Folke, Konstnär
Sjöberg, Hugo, Direktör
Sjögreen, Märta, Bibliotekarie
Sjögren, Hartwig, Agronom, Höganäs
Sjöholm, Elsa, Fru
Sjöström, G., f. 1:ste mantalsskrivare
Skoog, Carla, Fröken
Skoog, Vera, Fröken
Slottsstadens samrealskola
Smith, Ivar, Direktör
Stadsarkivet i Malmö
Stadsarkivet i Stockholm
Stadsbiblioteket i Halmstad
Stadsbiblioteket i Landskrona
Stadsbiblioteket i Malmö
Stadsbiblioteket i Stockholm
Stenberg, Klara, Fröken
Stenervik, Seved, Folkskollärare
Stenmarck, Gustav, Rådman
Stenram, Nils, Läkare
Sterner, Sigrid, Fru
Stevelius, Signe, Fröken
Stibe, Torsten, Direktör
Stickler, H. Douglas, Direktör, Stockholm
Stiernström, Signe, Fru
Stoltz, August, f. d. Stadsarkitekt
Stoltz, Carl Axel, Stadsarkitekt
Stoltz, Gösta, Direktör
Stomberg, Sven, Direktör
Strand, A., Järnhandlare, Arlöv
Strand, Wira, Fröken
Strandberg, Sigrid, Fru
Ström, Emma, Fru
Stuhre-Hjertstrand, Martha, Fru
Ståhlbrand, Henry, Bokhandlare
Ståhle, Rolf, Herr
Ståhle, Sigrid, Konsulinna
Sundberg, Erik, Läkare

Svenburg, Ebbe, Redaktör
Svenby, Folke, Läkare
Svenby, Tore, Advokat
Swenson, Hugo, A., Grosshandlare
Svensson, Inge, Läroverksadjunkt
Svensson, S. Artur, Redaktör
Svensson, Wilhelm, Guldsmed
Sydsvenska Dagbladets Aktiebolag
Sylvan, Georg, f. d. Överste, Fosieby
Sällström, Åke, Arkivarie, Lund
Söderberg, A., Bankdirektör
Söderberg, Gussi, Fru
Söderling, Nils, Ingenjör
Sölve, Gunnel, Assistent
Sorensson, H., f. Bankdirektör

Tarstad, Henning, Ingenjör, Urshult
Thomée, Edvin, Konsul
Thulin, Arvid, Direktör
Thunander, G., f. d. Folkskoleinspektör
Thuröe, Einar, Ingenjör
Tillström, Gunnar, Fångvårdsassistent
Tomner, Kerstin, Tandläkare
Tomner, Lennart, Fil. lic.
Tranchell, C. F., Direktör
Trelleborgs Museum
Troein, Ida, Fru
Tullberg, Gärda, Fröken
Tuneld, John, Bibliotekarie, Lund
Tuvesson, Edvin, Rådman

Wahlberg, Ivan, Arkitekt
Wahlgren, Gösta, Folkskollärare
Warodell, Åke, Tandläkare
Wegfelt, Per, Läroverksadjunkt
Wehtje, Ernst, Direktör
Weibull, Elisabeth, Fru
Welander, Victor, Läroverksadjunkt
Welin, Einar, f. d. Rådman
Wennerth, Hjalmar, Direktör
Wennström, Torsten, Lektor
Werner, Anna, Fru, Saltsjöbaden
Werner, Charles, Bergsingenjör
Wickman, Olof, f. d. Rådman
Widegren, Erik, Civilingenjör
Wieslander, Ivar, Hovr.-president
Wiklund, C., Droskägare
Winberg, Inez, Överstinna, Lund
Winblad, Sten, Överläkare
Winderup, Nils, Yrkeslärare
Wingård, Sven, Direktör
Wixell, Berna, Fröken
Wixell, Lars, Disponent
Wixell, Signe, Fröken
Wollter, Magda, Teol. kand.
Wulff, Ellen, Fru
Wåhlin, Thyra, Fil. kand.
Wärnling, Marianne, Fil. kand. Johanneshov

Ysberg, Ernst Chr., Tullkontrollör, Hälsingborg

Zadig, Viggo, Direktör

Åberg, Gösta, Herr
Åberg, Mimmi, Fröken
Åberg, Titti, Fru
Åkesson, Elsa, Fröken
Åkesson, Gerda, Lärarinna

Östberg, Oscar, Direktör
Österlind, Rafael, Disponent, Blädde gård, Blentarp
Österlund, Alfred, Direktör

Styrelse:

Ordförande: Th. Munck af Rosenschöld, borgmästare

v. Ordförande: Einar Bager, konstnär

Sekreterare: Leif Ljungberg, stadsarkivarie

Ledamöter: Th. C. Bergh, konsul
Ester Hallberg, fröken

Suppleanter: Sten Kalling, 1:e museiintendent, greve
John Hain, direktör

Kassaförvaltare: John Hain

Redaktör för årsskriften: Leif Ljungberg.

Annonser

G. & L. BEIJER AB

MALMÖ

FIRMAN GRUNDAD 1866

•

KOL KOKS OLJA

JÄRN TRÄ

BYGGNADSMATERIAL

•

IMPORT — EXPORT

SJÖFART

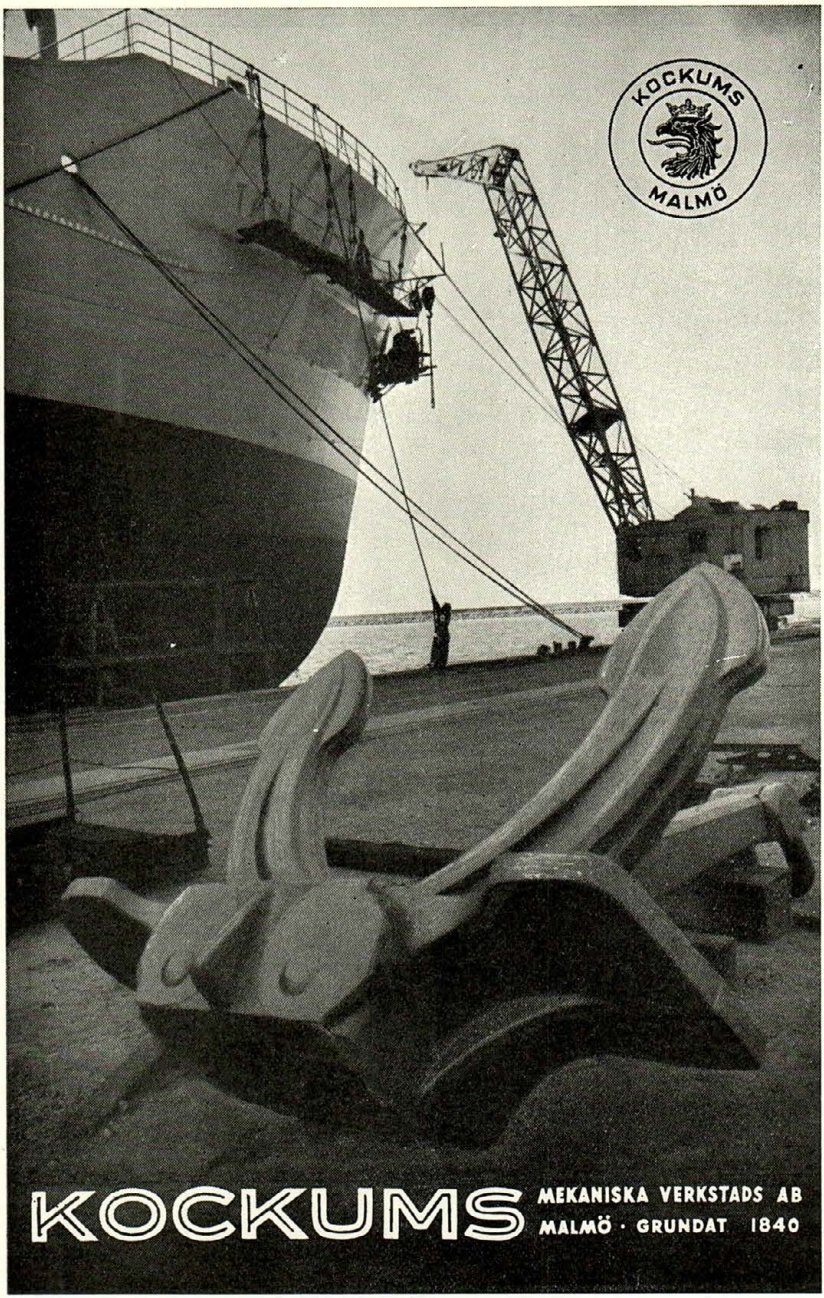
KOCKUMS
MALMÖ
KOCKUMS
MEKANISKA VERKSTADS AB
MALMÖ · GRUNDAT 1840

A.-B.

Bröderna Olofson

TEXTILVAROR

EN-GROS

Tryggt och värdefullt

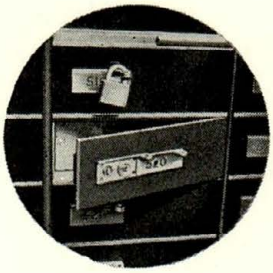

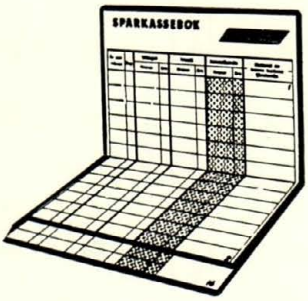

Kassafack och Sparkasseräkning

SKANDINAVISKA BANKEN

O. NORMANNS BLOMSTERHANDEL

MALMÖ DJÄKNEGATAN 7

Filial: LILLA FISKAREGATAN 15, LUND

BLOMSTERHALLEN

Skomakaregatan 4, Malmö

EGNA ODLINGAR

Firman grundad 1885

BLIV MEDLEM I

MALMÖ FORNMINNESFÖRENING

Årsavgift kr. 10:—. Varje medlem erhåller årsskriften gratis.

Äldre årsskrifter (fr. o. m. 1933) kunna förvärvas hos sekr. i Stadsarkivet till ett pris av kr. 5:— pr årg.

Minnesskriften 1909—19, pris 10:— kr.

Einar Bager: Med penna och ritstift, pris 15:— kr.

Leif Ljungberg: Ur djupa källarvalven, pris 10:— kr.

FOTOGRAF Wigforss ATELIER

Reklam- & Industrifotografering

Stortorget 29 MALMÖ Tel. 18246

Anlita hemortens sparbanker

Oxie Härads Sparbank

Malmö Sparbank

Sparbanken Bikupan i Malmö

HALDA P

den svenska reseskrivmaskinen med en stor maskins skrivegenskaper

ÅTVIDABERGS

MALMÖ ÖSTERGATAN 1

TEL. 70980

TAPETER FÄRGER

WIXELL

MALMÖ

CARL GLEERUPS

PAPPERSHANDELS AB.

Mest sorterade inköpskälla i allt som tillhör pappers- och kontorsmaterialbranschen

Adelgatan 21

Tel. 72570 Växel

Skånes Stadshypoteksförening

utlämnar bundna lån mot säkerhet av inteckningar i fastigheter i Skånes städer och vissa stadsliknande samhällen

Expedition: Västergatan 38, Malmö

Tel. 20457

X

påhlssons *bröd*

gott bröd

Aktiebolaget

M. FLENSBURGS SÖNER

Södergatan 9 Malmö

Tel. 21261

Specialaffär för hemgifter och bosättning

Affären grundlagd 1805

Wingårds Färghandel

Etabl. 1889

Affärer över hela sta'n

Telefon: 70490

Allt fotografiskt

STÖLTENS

MALMÖ **LUND**

För varje slag av reproduktion äro våra firmor inrättade, för konstnärliga, vetenskapliga och kommersiella ändamål. Särskilt vilja vi framhålla faksimilreproduktion såväl i färgtryck som i svarttryck av gamla handteckningar, handskrifter och kartor, som gjort våra firmor kända långt utom landets gränser. Av särskilt intresse är faksimileditionen av Malmö medeltida minnesbok, Registrum Ville Malmøyghe, samt nytrycken av Thet Nyia Testamentit på Swensko av 1526, Gustav Vasas Bibel av 1540—1541, Linnés Skånska Resa av 1751, Missale Lundense av 1514, Dutch Corantus 1618—1650 samt facksimiltrycken av Olaus Magnus mycket beryktade Carta Marina av 1539, Thersners "Skånska Utsigter" från 1820, Magnus Erikssons privilegiebrev för Malmö av 1353 och G. Ljunggrens karta över Malmö av 1853.

Rådgör med oss om allt ifråga om reproduktion.

AB. Malmö Grafiska Anstalt &

AB. Malmö Ljustrycksanstalt

Malmö

Grand Prix

å konstindustriutställningen i Paris 1925

BYGGNADSKREDITIV och INTECKNINGSLÅN

lämnas på fördelaktiga villkor inom Skånes städer och stadsliknande samhällen av

SKÅNSKA INTECKNINGSAKTIEBOLAGET
I MALMÖ

Södergatan 10 Tel. 20152, 22453 och 21526

När det gäller böcker och inbindning

för

biblioteket,

för

kontoret ...

IVAR IVERSON & C:o A.B. — MALMÖ

BOKBINDERI & KONTORSBOKFABRIK

Gråbrödersgatan 8 Telefon 71835

Vogue

– naturligtvis

AKTIEBOLAGET

SKÅNSKA CEMENTGJUTERIET

XVI

Malmö 1955. Lundgrens Söners boktr.

SKÅNE-MALMÖ

F Ö R S Ä K R I N G

Malmö 1955. Lundgrens Söners boktr.